

The Project Gutenberg eBook of Nuoruuden unelmia, by Zacharias Topelius

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Nuoruuden unelmia

Author: Zacharias Topelius

Translator: Samuli Suomalainen

Release date: July 31, 2012 [EBook #40382]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NUORUUDEN UNELMIA ***

Produced by Tapio Riikonen

NUORUUDEN UNELMIA

Suunnitteli

Z. Topelius

Suomensi ["Ungdomsdrömmar"] Samuli S.

Toinen, uudestaan tarkastettu painos.

WSOY, Porvoo, 1908.

SISÄLLYS:

Johdanto.

1. Myrsky saaristossa
2. Tämän kertomuksen ajasta ja ruskeasta miehestä.
3. Tammisaaren matkasta ja kruunun laivasta.
4. Tähtienselittäjä.
5. Syksyisestä auringonsäteestä.
6. Taivaanlaen vaarallinen kohta.
7. Yö ja aamu Kymenkartanossa.
8. Helsingin valtiopäivät.
- 9 Talvi-ilta salolla.

10. Salaliitto.
11. Vanhan ja uuden uskon taistelu ihmissydämistä.
12. Neiti Kirsti Flemingin kirje äidilleen rouva Anna Gyllenbögelle (omaa sukuaan Horn).
13. Herra Eevert Kaarlenpojan hautaaminen Turun tuomiokirkkoon.
14. Kun kuningas oli isänsä poika.
15. Juhannuspäivä Trollbölessä.
16. Viimeinen luku nuoruuden unelmista.

JOHDANTO.

Korkealla vuorella, joka kohoaa meren rannalta istui Historian hengetär katsellen maailmaa laajalti näkevin silmin. Oli talvi, aamurusko kultasi kaakossa pilviä; kalpea, värähtelevä kimaltelu kulki yli Itämeren aaltojen. Purppurana punersi lumi sen valossa, honkien latvat kirkastuivat, kultaisena kiiksi kaukaisen kirkontornin huippu, mutta laaksossa hohti torpan pieni ikkuna ihan kuin tulossa.

Vuorella istuva olento ei katsellut aamun koittoa. Hänen silmäyksensä oli tunkeutunut läpi öisen pimeyden ja ihmissydämen salaisten kätköjen. Hän saattoi nähdä yli koko pyörivän maapallon ja niinpä hän voi mielin määrin luoda katseensa milloin sen valoisaan, milloin sen pimeään puoleen. Hän oli väsynyt katselemaan kansain lakkaamatonta taistelua sen maatilkkusen herruudesta, missä he asuivat. Hänen silmänsä näyttivät veripunaisilta, kun hän katseli Balkanin selänteitä, ja lumena ne kimaltelivat, kun hän ne Afganistanin vuorten huipuilta käänsi koilliseen nähdäkseen siellä jäihin jäätyneen höyrylaivan kaukana tuolla maailman äärimmäisissä sopukoissa Behringin salmen suulla. Äänetönnä, ajatuksissaan hän painoi katseensa alas ja kosketti teräksisellä piirtimellään jalkainsa juuressa kasvavaa hienon lumen verhoamaa vuorisammalta. Vuoren kylki tuli näkyviin; siitä kenties löytyisi jokin unohduksiin jäänyt, kiveen uurrettu kirjoitus muinaisilta ajoilta. Mutta ei, semmoista hän ei siitä löytänyt. Muinaisen jättiläisen jalka oli painanut vuoreen jäljen, mutta ihmiskäden merkkiä ei näkynyt tuossa alastomassa, yksitoikkoisessa, harmaassa paaterossa.

Silloinpa hän huomasi hiekkaisella penkereellä, vähän alempana vuoren rinteellä, lapsen, joka pihlajan varvulla piirteli kuvia vastasataneeseen, valkoiseen lumeen.

— Mitä teet? kysyi hän.

Lapsi vastasi:

— Piirtelen satuja lumeen.

— Niinkö? kysäisi vuorella istuva korkea olento. — Satuja viitsit kirjoitella? Ensimmäinen tuulihan ne puhalttaa pois, ensimmäinen petohan ne polkee näkymättömiin, ja ensimmäinen kevään aurinkoinenhan sulattaa ne maan pinnalta olemattomiin!

— Niin, sanoi lapsi, semmoinen on minun mielityötäni. Taitoni opin aallolta, joka piirtelee juovia rannan hietaan, pilveltä, joka rakentaa linnoja ilmaan, kellastuneelta lehdeltä, joka uurtaa hankeen hienon jäljen.

— Ja kaikkea tuota teet saadaksesi vain tuokion leikitellä? kysyi taas Historia.

Lapsi nosti kummastellen silmänsä:

— En tiedä. Sen tiedän vain, että aalto, pilvi ja lehti ovat kaikkina aikoina tehneet samoin, ja kaikkien aikain työ on ainaista työtä. Kirjoitatko *sinä* enempää?

Silloin korkea Historia naurahti ja vastasi:

— Enempää en saata minäkään kirjoittaa. Minä tunnen sinut hyvin. Sinä olet Satu, joka aina alusta saakka istuit jalkaini juuressa ja opetit minua kirjoittamaan. Minä piirtelen marmorisiin niinkuin sinä lumeen, ja niinpä kirjoitteleminen iät kaiket.

Ja Satu kirjoitteli lumeen, jota tuuli puhalteli pois, jota ilves tallasi, kevään aurinko sulatti. Seuraavana päivänä ei sitä kirjoitusta enää ollut, mutta silloin Satu piirteli uusia sanoja uuteen lumeen.

1. MYRSKY SAARISTOSSA.

Kaksi vanhaa kalastajaa seisoivat Tofön kallioisella rannalla Tammisaaren saaristossa ripustellen nuottaansa kuivamaan koetettuaan turhaan saada apajaa vedetyksi yhä yltyvässä myrskyssä. Lumen- ja sateensekainen sumu läheni mereltä, kietoi verhoonsa saaren ja kierteli tiheinä villahaituvina ylös honkain latvoihin. Tuuli oli idässä, hiukan etelän puolella. Se oli tullut Inkerinmaan autioilta soilta, kiihtynyt Nevan usvien uhosta ja sieltä rientänyt ulommas Suomenlahdelle; siellä oli sillä tannerta temmeltää; siellä se pääsi valtatielleen. Liitot se löi meren sumujen ja sadepilvien kanssa, joita kiiti kaukaa Volgan varsilta, pieksi Suursaaren kallioita vasten lukemattomia lakkapäitä ja oli rajuimmilleen yltynyt tultuaan Uudenmaan saaristoon. Sumun hälvetessä silloin tällöin näkyi kaikkialla niin kauas kuin silmä kantoi salakareja valkovahtoisine, ja torneina tyrskyili meri kaikkia kallioniemiä vasten, joita ulkoni rannasta tuulen puolelle.

Miehet katselivat ilman ja meren pauhua tylsän välinpitämättöminä, kuten rannikon asukas ainakin, joka on tottunut moisiin näkyihin. Ääneti he olivat työnsä lopettaneet ja olivat jo tupaansa palaamaisillaan, kun äkkiä vilahti sumun lävitse jonkun matkan päässä rannasta laiva tuulen ajamana. Sitä nyt miehet tarkastamaan. Se oli kaiketikin menettänyt hyökyaalloissa peräsimensä tai pirstonut sen johonkin kariin, josta aallot heti sen jälkeen olivat taas laivan irroittaneet, sillä neuvotonna se ajelehti kylki edellä; viistopurje lepatti repaleina, ja reivattu märssypurje, jota se ei ollut saanut korjatuksi, edisti nyt vain sen tuhoa.

— Tuo ei enää pitkälti tee matkaa, sanoi toinen mies jurosti, varjostaen kädellään silmiään, joita sade pieksi.

— Riikalainen se on, virkkoi toinen. Näkeehän sen taklauksesta, puolittain kuunari, puolittain jaala.[1] Hyvin kulkee kohtalaisella tuulella, mutta lempo sitä ohjailkoon, kun peräsimen haat ovat pettäneet!

Riian kuunarit olivatkin tunnettuja noilla väylillä. Usein niistä Suomen rantalaiset saivat suola-, hamppu- ja pellavatarpeensa.

— Olisi pysynyt, senkin tyhmyri, tuolla puolen Jussarön; siellä olisi ollut selvää vettä, sanoi ensimmäinen.

— Kunpa olisi, toisti toinen, karkeasti naurahtaen. Mutta kas kun meidän kilohaili on lihavampi, niin pitäähän pyrkiä osalle. Mutta vene vesille, Simo! Ehjänä tuo ei tule yli Fagerströmin karin.

Mies tunsu väylänsä. Sen huomasi pian, sillä ei kulunut kolmeakaan minuuttia, niin oli kuunari karilla. Pari kertaa sitä aallot vielä ankarasti työntäisivät eteenpäin, mutta sitten se kallistui kyljelleen eikä enää liikahtanutkaan. Pauhaten loiskuivat laineet sen ylitse.

Kari oli ainoastaan sadan sylen päässä rannasta. Miehet olivat jo veneessä ja jäntevin käsin soutaen pyrkivät lähemmä haaksirikkoon joutunutta alusta.

Tuntikauden ankarasti ponnisteltuaan he palasivat mukanaan kuusi haaksirikkoista kapeaan salmeen, josta tullaan suojassa olevaan valkamaan Tofön saaren luo. Kolme kuunarin väestön miehistä oli saanut surmansa aalloissa.

Jäljelle jääneet vietiin nääntyneinä ja läpimärkinä kalastajain mökkiin. Siellä he lämmittelivät ja kuivasivat vaatteensa räiskyvän takkavalkean ääressä, ja siellä heille tarjottiin parasta mitä talossa oli: leipää, silakkaa ja keitetyitä nauriita. Kolme heistä oli oikeita merikarhuja. He puhuivat pelkkää saksaa, josta saatiin sen verran selville, että heidän kapteeninsa oli hukkunut. Toiset kolme olivat matkustajia. Yksi heistä haastoi ruotsia; muut solkkasivat sekaisin puolalaisia, venäläisiä, saksalaisia sanoja, koettaen siten turhaan sanottavaansa sanoa. Laivan oli ollut määränä viedä Riista Viipuriin ohra- ja hernelasti; mutta saatuaan vuodon se oli yrittänyt käydä Jussarön suojaan. Silloin se oli menettänyt peräsimensä ja ajelehtinut salakareille, joita on kaikkialla väijymässä tuossa vaarallisessa saaristossa ja jotka sinä aikana, missä kertomuksemme liikkuu, olivat peräti vaillinaisesti, tuskinpa ensinkään viitoitetut.

Merimiehet ovat kaikkialla ja aina samaa laatua: heidän elämänsä on kuin keinuva aalto. Niinpä nämäkin kolme Riian matruusia. Vaatteet kuivattuaan ja täytettyään vatsansa lämpöisessä tuvassa he oikaisivat uupuneet jäsenensä olkisille vuoteille ja nukkuivat, huolehtimatta uusista kohtaloista ja ajattelemta enää äskeistä haaksirikkoja tai edellisen yön ponnistuksia.

* * * * *

Sillaikaa kun tofölaiset parhaan kykynsä mukaan osoittivat vieraanvaraisuutta haaksirikkokoisille, oli

talon isäntä, Niilo Antinpoika, jo edellä mainitun nuottamiehensä Simon kanssa lähtenyt rannalle tuottavampaan ja heidän käsityksensä mukaan aivan luvalliseen toimeen, nimittäin korjaamaan särkyneestä laivasta mitä mahdollista oli korjata, ja pitämään tuota saalista omanaan. Rantaoikeus, joka meidän aikoinamme on saanut varsin pahan maineen, oli silloin vielä kaikkien rannikkolaisten mielestä laillinen elinkeino. Ja joskaan ei Suomessa juuri rukoiltu virolaisten tapaan "Herraa Jumalaa siunaamaan rantaa", niin on varsin luultavaa, että arvoisa Niilo Antinpoika apulaisineen oli ainakin yhtä harras ryöstäessään haaksirikkoisten omaisuutta kuin äsken pelastaessaan heidän henkensä.

Eipä Tofön kaunisnimen Agneta emäntä — saaristossa käytetään tuommoisia herrasnimiä — olisi ollut nainen eikä uusmaalainenkaan, ellei hän olisi käyttänyt tilaisuutta hyväkseen tarkastellakseen vielä valveilla olevia vieraitaan. Eräs niistä, pitkä, laiha ja vanhanpuoleinen mies, jolla oli ruskea nuttu ja ruskeat alusvaatteet, istui äänetönnä takan ääressä, ikäänkuin hän ei koskaan olisi voinut saada tarpeekseen kuivaa ja lämmintä. Miehen viisaat, terävät silmät sillä välin lakkaamatta vilkuivat levottomasti sinne tänne. Toinen matkustajista oli vinovartaloineen kuusitoista- tai kahdeksantoistavuotias poika. Hänen mustasta tukastaan, kiiluvista silmistään ja koukkunenästäan emäntä päätteli vieraansa olevan varmaankin mustalaisen, ja hänellä oli sitä suurempi syy siihen, kun pojan pitkistä sormista ja melkein linnunomaisesta, sipsuttavasta käynnistä oli aihetta otaksua hänessä olevan muutamia epäiltäviä taipumuksia himoitsemaan lähimmäisen irtainta tavaraa. Mutta koska tuo mustalaispoika nähtävästi oli vain kolmannen miehen palvelija ja parast'aikaa puhdisteli tämän kannuksilla varustettuja ratsusaappaita, päätti Agneta muori ennen kaikkea pitää silmällä mainittua kolmatta miestä, joka hänestä näytti etevimmältä kaikista ja jolla lisäksi oli sekin ansio, että osasi puhua ruotsia.

— Oletko sinä tästä maasta kotoisin, koska osaat ihmisten kieltä, vai? kysyi muori viattomasti.

Näin puhuteltu vieras, vankkaruumiinen, harteava, noin viidenkymmenen vuoden ikäinen mies, jolla oli senaikainen ratsumiehen puku yllä ja alinomainen leikillisuus kasvoilla, oli vast'ikään miehen tavoin mellastanut naurisvadissa ja oikaisihe nyt mukavaan asentoon penkille, vetäen huotrasta pitkän miekkansa ja pyyhkien sitä. Tuo kunnianarvoinen soturi ei vastannut emännän koukuttelevaan kysymykseen, vaan pyyhkäisi valtavia viiksiään ja kysyi vuorostaan:

— Onko talossa olutta?

— Mistä sitä köyhä olutta otti mikkelin aikaan? Suolavettä on ja riittämiin; suvaitaanko enemmän sitä lajia, vai? vastasi eukko, jota ei miellyttänyt tuo tuttavallinen ääni.

— Muori hoi! — jatkoi sotilas haukotellen — tunneteko miltä Riian markat kilahtelevat?

Ja samassa hän helisytti täyteläistä nahkakukkaroa, joka oli pistetty miekkavyöhön.

Agneta muori ei ollut aivan kuuro noin sointuvalle puheelle. Hän katseli vuoroin kannuksia, vuoroin kukkaroa ja viittasi puheessaan siihen suuntaan, että kaupungista muka saisi olutta. Talossa hän ei sanonut sillä kertaa olevan muuta kuin erästä kalalientä, jota toisinaan säilytettiin herkkuna.

Sotilas suvaitsi nauraa ja käski puolankielellä palvelijansa mennä katsomaan, olisiko joku oluttynnyri saatu laivasta pelastetuksi.

Rotta ei olisi nopeammin pujahtanut loukkoonsa kuin mustalaiseksi luultu palvelija kiirehti täyttämään herransa käskyä. Mutta tuskin poika oli mennyt, kun sotilas muutti asentoaan kääntäen selkensä ruskeatakkiselle miehelle, iski tuttavallisesti silmää Agneta muorille ja sanoi mehevän puheliaasti, mikä oli kokonaan toisenlaista kuin hänen äskeinen harvapuheisuutensa:

— Jos tahdotte koiraa, muori, niin ottakaa silloin tuo poika. Jos kissaa mielitte, niin on hän kissakin, ja jos kettua, niin ette sellaista repoa saa muualta mistään. Silakkana minut paistakoot, ellei Sam poika hajuaistillaan tajua kaikkea, mitä sanotte, ja vaikkapa te olisitte rehellisin ihminen, mikä ikinä on hameissa käynyt, niin hän osaa huomenna kertoa semmoista, mikä veisi teidät suoraa päätä hirteen. Sillä pahuksella on nenässään kaikki maailman kielet. Minä en saata olla häntä vailla, mutta jos ukkonne napsauttaa häneltä niskat nurin, niin hän tekee kunnan työn.

— Herra varjelkoon! — huudahti Agneta muori vilpittömästi hämmästyen. — Kuulkaas, kersantti, oletteko te oikea kristittykään, kun moisia murjaaneja tuotte maahan.

— Majoitusmestari, jos suvaitsette — vastasi sotilas oikoen leveitä hartioitaan — ja ehkä vähän parempikin kristitty kuin te; mutta ystävät silti. Olette kukaties kuullut puhuttavan Iivari Pärttylinpojasta?

— Olen minä kuullut yhdestä semmoisesta. Hän oli paavilaisten puolella ja palveli Suitian Klaus herraa, kun tämä taisteli Kaarlo kuningasta vastaan. Puhuttiin sitä niinkin päin, että hän meni Arvid

herran kanssa makkararetkelle Ruotsiin ja hänet upotettiin kivi kaulassa meren syvyyteen lähelle Kastelholmaa. Toiset taas puhuivat hänen olleen Marttilan kahakassa, jossa Akseli Kurki sai selkäänsä, ja sieltä ratsastaneen kypälämäkeen semmoista vauhtia, että ajoi nivusensa aidan seipäaseen, ja siihen mies jäi. Siitä on nyt pian jo kaksikymmentä vuotta.

— Vai niin! No ehkäpä olette muutakin kuullut Iivari Pärttylinpojasta?

— Enpä juuri semmoista, mitä maksaisi vaivaa kertoa. Sanottiin hänen olleen niin voimakas, että jaksoi lyödä nyrkillään tammisen pöydän puhki ja että ajoi Ilmajoen jäällä talonpoikia maahan kuin lampaita vain. Varjele hyvä Jumala semmoisista jumalattomista, joilta ei kunniallinen vaimo milloinkaan saa olla rauhassa, oluttynnyri vielä vähemmän!

Viimeisiä sanoja lausuessaan Agneta muori katsahti terävästi sotilaaseen, joka ei saattanut olla purskahtamatta nauruun.

— No hiisi vieköön parhaan papurikkoni, jos minulla nimittäin semmoinen olisi! Oikeita rosvojuttuja te olettekin kuullut Iivari Pärttylinpojasta! Jollei hän nyt olisi Ahvenanmeren pohjassa tai keihästettynä Marttilan aidanseipäaseen, niin pistäisipä nyt tanssiksi teidän kanssanne ... vähän tähän tapaan...

Näin sanoen majoitusmestari kumartui ja sieppasi käsiinsä raskaan tammipölkyn, noin neljän, viiden leiviskän painoisen, jonka ääressä Tofön isännällä oli tapana kutoa verkkoja. Sen hän heitti keveästi kuin pallon kattoon ja otti sen jälleen lennosta kiinni.

— Älähän nyt, älähän nyt — pääsi muorilta kun hän säikähtyneenä peräytyi kauemmas. Annahan olla tuommoiset leikit! Ei vielä näy paholainen omaansa korjanneen.

— Ei olekaan, ja siitä tuo ruskeatakinen kyllä pitää huolen. Mutta ollaanpas nyt ystäviä, koska tunnemme toisemme. Katsokaas minua! Kummittelenko, vai? Hui hai! Kyllä minä teidät vielä muistan; punaposkinen olitte ennen kuin kartanonportti, ettekä silloin nyrpeäkään ollut. Poika nulikka vain olin silloin, kun teille salavihkaa suuta suikkasin Pohjan kirkolla, viisikolmatta vuotta sitten, ja niinkuin näette, ei minusta vielä ole sotamarskia tullut. Mutta mitä taas siihen tulee, että olen palvellut Suitian Klaus herraa ja ajanut maahan muutamia talonpoikia, niin olkaa huoleti: minulla on armollisen herran armonjulistus — minulla niinkuin monella muullakin kunnan miehellä — enkä aio huolia voudeistanne ja nimismiehistänne enempää kuin metsän harakoista. Eikä tuo poikakaan ole mikään murjaani, niinkuin luulette, vaikken minä kehoittaisi teidän pappejanne häneltä katkismusta kyselemään. Hänen isänsä oli viekkain juutalainen, mikä koskaan on osannut kiskoa viimeisen rovon sotamiehen taskusta, vaikken minä, totta puhuakseni, suinkaan luule poikaa sen paremmaksi kirjanoppineeksi ja Mooseksen lain tuntijaksi kuin että huoleti saatte panna hänen eteensä vadillisen sianlihaa illoin, aamuin ja kerran keskipäivälläkin.

Ulkoa kuului samassa melua ja Sam syöksyi sisään, sanomattoman vikkellä vierittäen edellään vähäistä oluttynnyriä ja samalla kantapäillään torjuen luotaan Simoa, joka turhaan koetti riistää häneltä hänen saalistaan.

— Seis! kiljaisi majoitusmestari luoden halukkaan katseen viimeiseen kalliiseen laivan muonavaraston jäännökseen — Sam, päivä päivältä havaitsen sinun kykyäsi yhä suuremmaksi. Hyvän palveluksen olet tehnyt isänmaallesi; otetaan se lukuun, kun ensi kerran saat selkääsi. Ja anna sinä, pitkäkoipi, pojan olla rauhassa ja kiitä onneasi, ettei hänellä ole hevosenkenkiä takajaloissa. Oluesta maksan sinulle toiste, hoikkasääri, ja huomenna viette meidät joka miehen aamulla varhain Tammisaareen.

2. TÄMÄN KERTOMUKSEN AJASTA JA RUSKEASTA MIEHESTÄ.

Urhoollisen majoitusmestarin Iivari Pärttylinpojan ja hänen seuralaistensa nauttiessa kalastajan tuvassa Tofön saarella lepoa, joka heille olikin tarpeen, lienee syytä tutustuttaa tämän merkillisen kertomuksen lukijaa siihen aikaan, jossa tapaukset liikkuvat ja jota hän kenties ei tunne. — Suotakoon se hänelle anteeksi.

Riikalainen kuunari särkyi pirstaleiksi Suomen saariston kallioihin myrskyisenä lokakuun päivänä armon vuonna 1615. Aika oli synkkää ja kummallista, ei juuri sentähden, että sinä vuonna olisi ollut mitään suuria valtiollisia tapahtumia, vaan pikemmin sentähden, että entiset aikakaudet vaikuttivat yhä vielä, kun taas vastaiset suuret muutokset ikäänkuin loivat varjon silloiseen aikaan ja saattoivat

senaikuisen ihmispolven aavistamaan jotakin mahtavaa, mikä oli tulossa, jotakin suurta ja uutta, mikä oli nousemassa taivaan rantaan. Lähinnä edellisiltä ajoilta kertovat meille kokonaisen vuosisadan aikakirjat Vaasan suvun kuningasten teoista ja keskinäisistä hallitusriidoista. Mutta satu ja aikakirjat ovat ensimmäisiä aamunsäteitä aikain yössä ja valaisevat sen vuoksi vain vuorten huippuja, jättäen varjoon laaksot ja hedelmälliset tasangot. Vähitellen, valon yhä korkeammalle kohotessa, huomaa tupia laaksoissa ja viljavainioita tasangoilla. Kuninkaitten takaa kuuluu kansankin liikettä, ja kuuluuapa kansasta muutakin kuin että se vain lähettää valtiosäätyjensä herrainpäiville ja sotajoukkojansa taistelutanterille: tässä kansassa on miljoonia eläviä olentoja, ja heillä on kaikilla inhimillinen sydän, intohimot, surut ja ilot, ja kaikki vaativat oikeutta saada elää, jopa, mikäli heidän vallassaan on, elää onnellisinkin. Kertomuksemme aika oli juuri sellainen, jolloin pohjaton kuilu aukeni kuningasten, aatelin ja pappien jalkain alle, heidän, jotka siihen saakka olivat olleet kaikki kaikessa, sanalla sanoen, jolloin Kaarle IX ja Kustaa II Aadolf — isän ajatus ja pojan teko — alkoivat Ruotsissa ja Suomessa saattaa yhteiskuntaa uudelle kannalle. Emme käy mittaamaan tätä vaillinaista alkua nykyajan mitalla; emme kummastele, jos huomaammekin siinä paljon keskiajan karkeutta. Kansalainen piili vielä säädyn puhemiehen takana, ja vapaus rakenteli etuoikeuksista rintavarustuksia itselleen. Kuinka paljon ulkonaisia ja sisällisiä taisteluja! Mikä alituinen ja verinen ottelu kukistuvan vanhan ja esiin rynnistävän uuden välillä!

Koko 16:s vuosisata oli ainoastaan 17:nnen esikartano. Vuoroin räikeitä valon välähdyksiä, vuoroin synkkää pimeyttä. Ja mustaksi yöksi nämä varjot tummenivat Kustaa II:n Aadolfin hallituksen alussa. Valtakuntaa näännytti kolmen sodan taakka, ja kansaa, joka tuota taakkaa kantoi, voudit kettivät ja aatelisherrat räökkäsivät; kansa vuoti verta ja näki nälkää, mutta yhä se odotti aikaansa. Joka kerta kun uusi kuningas nousi valtaistuimelle, toivottiin parempia päiviä, ja kuinka usein se toivo petti! Mutta kun nousi hallitsemaan seitsentoistavuotias Kustaa II Aadolf, yhtä kaunis ja lempeä kuin voimakas ja jalokin, silloin syttyi sammunut toivo jälleen, syttyi hohtavampana kuin koskaan ennen; silloin kaikki nuo väsyneet katseet kääntyivät häntä kohti, koko tuo usein rauennut odotus; huoliinsa harmaantunut aika kirkastui jälleen nuoruuden kauneudesta, ja tämän kuninkaan koko hallituksesta tuli myrskyinen, vaihteleva, rauhaton, mutta sittenkin toivon väreissä loistava nuoruuden unelma.

Suomesta erittäinkin on huomattava, että täällä, paitsi julkista Puolan ja Venäjän sotaa, oli yhä edelleen salainen, mutta sitä katkerampi taistelu erilaisten valtiollisten, jopa joskus uskonnollistenkin puolueitten kesken. Nuijasota oli jättänyt syvät jäljet. Sigismundin tappiollejääneellä puolueella oli vielä paljon suosijoita eteläosassa maata, ja Puolasta päin koetettiin kaikin tavoin ja keinoin kääntää kansan suosiota nuoremasta Vaasan suvun haarasta jälleen Juhana kuninkaan sukuun. Puolalaisia lähettiläitä samoili ympäri maata milloin missäkin valepuvussa. Julistuksia ja salaisia kirjoituksia ilmestyi, joissa kansaa ja Etelä-Suomen aatelisia kehoitettiin kapinaan silloista hallitusta vastaan ja luvattiin pikaista apua Puolasta, samaa yhäti saapumatonta apua, jota muinoin Juhana herttua, Klaus Fleming ja Arvid Stålarmlä olivat Turun linnantornista turhaan odotelleet tulevaksi. Kaarle IX:n alati terävät mestauskirveet ja alati valmiit hirttonuorat olivat joksikin aikaa peloittaneet pois nämä Puolan lähetit, mutta nyt, kun nuoren kuninkaan lempeys jälleen oli avannut isänmaan portit monelle maanpakolaiselle, vilisi Etelä-Suomessa taaskin niitä, jotka olivat olevinaan isänmaan ystäviä ja ajoivat Sigismundin asiaa, kuka suorastaan hänen neuvoshuoneensa valtuuttamana, kuka ilman.

Lieneekö täysi rahakukkaro vai vanha tuttavuus muuttanut Tofön emännän mielen suopeammaksi mereltä tulleita vieraita kohtaan, on epä tietoista, mutta niin vain oli edellinen päivä päättynyt, että uljas majoitusmestari oli asettunut isäntävään vuoteelle sivuhuoneeseen ja saanut samassa kunniamajassa sijan ruskeanuttuisellekin miehelle. Seuraavana aamuna päivän sarastaessa oli tämä harvapuheinen vieras liikkeellä ja herätti makuutoverinsa sanalla, joka varmaankin oudostutti Tofön tuvan oppimattomia seiniä, nimittäin sanalla: *benedicite*.

Sotilaaseen tämä hurskas tervehdys ei suuria vaikuttanut. Hän oli unissaan kai vielä liikkuvinaan aalloilla. Hän vastasi:

— Souda suojaan, pikipöksy!

— On aika jo meidän ryhtyä työhön, jatkoi ruskeanuttuinen tyyneesti, vetäen sivulle karkean hurstin kapean ikkuna-aukon edestä. Talviseen aikaan se suljettiin vetoluukulla. Lasiruudut olivat silloin vielä liian kallista korutavaraa kalastajain mökkeihin.

— Mistä tuulee? kysyi Iivari Pärttylinpoika, vastahakoisesti nousten ja koettaen saada selville, minne kohtalo tällä kertaa oli viskannut hänet harharetkillään. Keskustelu kävi puolankielellä.

— Tuulet vievät meidät siihen maahan, jota jumalat ovat päättäneet rangaista, vastasi matkatoveri Genserikin sanoilla.

Sotilas mietti hetken ja karkoittaakseen kaikki unet silmistään otti kelpo kulauksen oluthaarikasta, jonka hän kyllä oli muistanut varustaa vuoteensa viereen kaikkien yön vaivojen varalta, sekä vastasi sen

jälkeen vakaasti näin:

— Kuulkaas nyt, pater Padilla! Sanon teille sanan, vieläpä kaksikin, ja te saatte ne sitten vaikka sanoa kuninkaalle, jos mieli tekee, koska olette hänen rippi-isänsä. On kyllä ihmisiä, joilla on monta jumalaa ja monta kuningasta, miten milloinkin parhaiten sopii, mutta Iivari Pärttylinpojalla on vain yksi Jumala, yksi kuningas ja yksi isänmaa. Olen ottanut ollakseni teille tulkkina ja talonkoirana, jommoista saatatte tarvitakin tässä maassa, mutta tuohon kauppaan olen käynyt vain sillä ehdolla, että te nousette täällä maihin saattamaan jälleen voimaan laillisen järjestyksen ja että käyttäydyste kiltisti. Siihen asti minä haukun ja puren, milloin vain hyväksi näette, mutta en tee rahtuakaan enempää; sen minä sanon teille suoraan. Mutta jos te aiotte rakennella täällä polttolaivoja ja muita mokomia laitoksia, saatuanne vallan käsiinne, niin on paras, että laittaudutte suoraa päätä Puolaan takaisin, samaa tietä jota olette tullutkin. Niin, niin, pehmoinen kypälä ensin ja kynnet sitten — ei sovi! Kyllä minä muistan, mitä te teitte protestanteille Thornissa. Ennenkuin minä toimitan teidät Suomen mantereelle — sillä nämä silakkakarit eivät ole muuta kuin takamaita vain — tahdon tietää, aiotteko pitää kuninkaan sanan.

Pater Padilla, jossa me jo hänen ruskean nuttunsa alta tunnemme katolisen kirkon ja Sigismundin uskaliaimpia pohjoismaisia salalähettejä, tiesi varsin hyvin etevämmyytensä tuon raa'an soturin rinnalla eikä sen vuoksi pitänytkään suurta lukua hänen uhkaavista sanoistaan. Hänen mielestään oli kumminkin parasta säästää hyödyllinen ase toistaiseksi, ja siksi hän vastasi kylmästi:

— Kuningas tarkoittaa aikeillaan ainoastaan Suomenmaan parasta, ja minullahan ei saata olla muita aikomuksia kuin kuninkaalla. Kertokaa minulle mieluummin jotakin näistä rannikoista ja kansasta, jonka keskelle myrsky on meidät heittänyt. Te luullakseni tunnette olot täällä?

— Hiukan sentään, kunnianarvoinen isä, koskapa olen näillä tienoin syntynyt, ja siitä saattaa olla hyötyä teille, vaikka vaarallista se on minun kaulalleni. Kyllähän maa mukiin menee, ja on siinä sekä vettä että mallasta juoda kuivan kulkun. Kansa näissä rantamaissa on talttunut ja malttunut herrain palveluksessa, mutta osaa se muristakin, jos sille kalikkaa näyttää. Kelpo ratsumiehiä saatte täältä pestata, äkeää väkeä, mutta jos hevoskauppoihin käytte, niin katsokaa vain, etteivät petkuta teitä. Jos ei ole pattia, niin on kupulatauti. Parasta on, kun ostate varsan ja opetatte sen itse. Herraskartanoita täällä on tarpeeksi, ja viisitoista vuotta takaperin merkitsi se samaa kuin että kuninkaan puoluelaisia oli tarpeeksi, mutta nyt on toinen puol käynyt haarniskaan ja sotisopaan herttuan sikiöiden puolesta. Raaseporin Sten herra oli ennen vanhaan tuima mies...

— Leijonhufvudien sukuhan oli ennen meidän puolellamme?

— Ennen, niin. Raasepori on rasvainen pala; muurit siellä on paksut ja härät turkasen lihavia. Sten herralla on nyt toisia toimia; hän ei juuri muuta ajattele kuin Tammisaaren kaupungin tullia ja pitää sen puolta, jolta hän saa rauhassa ruoskia talonpoikiaan.

— Eikö täällä ole ensinkään muita pappeja kuin niitä, jotka ovat joutuneet Lutherin harhaopin saastutukseen?

— Pappejako? Hui, hai! Juhana kuninkaan aikana oli meillä pappeja, jotka osasivat tehdä ristinmerkin alttarin edessä ja puhua asianmukaisella kunnioituksella Neitsyt Mariasta ja pyhistä miehistä. Tunsin minä nuorena miehenä Olavi mestarin, joka saattoi ripittää kunnan sotamiestä kolme kertaa puolesta markasta ja antaa hänelle synninpäästön siitä, että ripitettävä oli halkonut jommoisenkin joukon harhauskoisia pääkalloja. Mutta tosinpa nyt ukset ulvahtelevat Upsalan plakaatin jälkeen, ja kellä uskon meiningit toisin päin käyvät, se saa rukousnauhaansa näpelehtää housuntaskussa. Turun vanha Eerik piispa ei uskalla hiiskua sanaakaan liturgiasta, ja lieneekö Naantalın luostarista enää sukkuapukkojakaan jäljellä... Mutta, nytpä johtuu mieleeni jotakin. Kerrotaanhan, että Tammisaareen on viime vuosina tullut kirkkoherraksi muuan oppinut herra, Sigfrid mestari.[2] Hän ei suinkaan liene Kaarlo herttuan herttaisimpia ystäviä, koska hänen oppineet jäsenensä ovat olleet ojennettuina piinapenkissäkin herttuan käskystä, ja sanotaanpa sitä paitsi Sigfrid mestarin harrastavan tähdistäennustamista. Älköön minun jalkani jalustimeen käykö, ellei siinä miehessä syki katolilainen sydän luterilaisen messupaidan alla!

— Sepä hyvä. Sigfrid mestari saa asettaa horoskooppimme. Te tiedätte, miten meidän on menetteleminen. Minä olen Wittenhergistä lääketieteen tohtori, jolla on suuriruhtinaan passi ja joka hakee palvelusta Ruotsin sotaväessä. Tulkkini on hevoskauppias.

— Ymmärrän. Te parannatte kerettiläisiä, minä hevosia. Teillä on reseptit piilossa tuon ruskean nutun alla. Mutta olkaa varuillanne: työtä saatte ja kovaa. Kun Jumala loi ensimmäisen suomalaisen, niin hän otti siihen tarpeeseen härän pään ja karhun kämmenet. Onko teillä amulettia, joka suojelee noidan töiltä?

— Jos *te*, Iivari, pelkäätte, niin annan teille palasen pyhän Henrikin luuta: se suojelee sekä miekalta

että noituudelta. Ja ylipäänsä minä luotan teihin, urhoollinen Iivari! Hupsupa olisittekin, jos hylkäisitte kuukausipalkan, sata Unkarin kultarahaa, ja kuninkaan tallimestarin viran, puhumattakaan sielunne autuudesta. Niin, niin, Iivari, onpa teissä ollut hurjaa poikaa nuoruuden päivinä; nuo luterilaiset ne lähettävät teidät ensinnä hirteen ja sitten ... kyllä tiedätte minne. Meidän kirkkomme yksistään voi antaa teille synninpäästön.

— No ihan niin, kunnianarvoinen isä. Niinhän minäkin itsekseni arvelen, kun teidän kultaiset kolikkonne joskus hyppysiäni polttavat. Iivari, sanon minä, Pärttylinpoika! On tässä moni muu parempikin mies pitänyt Sigismund kuninkaan puolta, ja vaikka minä mieluummin ratsastaisin lippukunnan eturivissä herttuan sikiöitä vastaan kuin näin varkain hiivin maahan, niin pitäähän minun ottaa lukuun ja laskuihin se, että pyhät miehet ja naiset ovat meidän puolellamme. Äitini oli nuoruudessaan nunnanopissa Naantalissa, mutta silloin oli siellä asiat jo niin ja näin, joten muori vainaja pyörähti ympäri ja otti hunnun sijaan isäni. Kyllähän eukko katui sitä sittemmin ja näki unissaan pyhän Birgitta rouvan, joka hänelle puhui ja sanoi: tulkoon pojastasi pappi! Mutta katsokaas, kunnianarvoinen isä, se oli vastoin luontoani se, ja senpä vuoksi minä näin omalla tavallani palvelen pyhiä miehiä ja naisia. Jos se on päin mäntyyn, niin te saatte vastata siitä, mutta menetelkää varovasti tässä maassa, kun valtaan pääsette! Nurin päin on minulla olot ja elot ja nurin päin kilpi myös. Jumala paratkoon, mutta veri, nähkääs, on aina vettä sakeampaa.

— Olkaa huoleti ja katsokaa, onko vene jo vesillä!

Sam pojan kiharainen pää pilkisti samassa ovesta, ja hän ilmoitti, että kaikki on valmiina. Hän ei muistanut kertoa, mitä kaikkea hän itse oli jo ennättänyt toimittaa sinä aamuna. Kissa oli nimittäin tullut häntäänsä lyhemmäksi, täysi vesisaavi oli kumossa, takkaan oli ajettu lastuja niin paljon, että liekki leimahteli ulos savupiipusta, ja lopuksi oli Sam pitänyt salaisen talonkatselmuksen ja löytänyt lukitsemattomasta kaapista talon ainoan viilipytyyn, jonka hän arvattavasti paikalla oli vetänyt nahkaansa. Samilla oli aivan päteviä syitä jouduttaa lähtöä, ennenkuin noista kepposista oli raportti annettu; mutta koska niistä jo toinen puoli, nimittäin vesisaavi ja nokivalkea, oli sitä laatua, ettei emäntä saattanut olla niitä huomaamatta, niin oli Sam, kahden etevämmän vieraan astuessa makuuhuoneesta, ilmi sodassa talonväen kanssa. Majoitusmestari tuli juuri sinä arveluttavana hetkenä, jolloin Agneta muori, merimiesten suureksi huviksi, ahdisti pahantekijää luudalla. Pian oli kumminkin Sam nykäissyt luudan irti varresta ja piti sitä nyt kilpenä edessään vihollista vastaan. Sotilaan mahtava ääni asetti melun, ja sitten alkoi Samille sangen epäedullinen tutkimus, jonka päätökseksi tilattiin koivurieskaa, jota ilomielin hankittiin ja käytettiin siihen hyödylliseen toimeen, mihin luonto näkyy määränneen mainitun antimensa.

Näin oli kotirauha jälleen palautettu. Maan tavan mukainen suuruspala haukattiin hätäisesti ja talon vieraanvaraisuus korvattiin nahkaisesta kukkarosta. Kun ei muuta pelastettua tavaraa tiedusteltukaan kuin oluttynnyriä, niin on luultavaa, että toföläisten ihmisrakkaus oli sillä kertaa ollut varsin tuottavaa. Myrsky oli tällöin tyyntynyt ja taivas kirkas, joten isäntä ja vieraat piankin istuivat hyvinä ystävinä isossa nuottaveneessä, matkalla Tammisaaren kaupunkiin.

3. TAMMISAAREN-MATKASTA JA KRUUNUN LAIVASTA.

Siitä miehestä, joka saisi markan jokaiselta järveltä, mitä Suomessa on, tulisi varmaankin varakas, mutta se, joka saisi markan jok'ainoalta saarelta, luodolta ja kalliolta, olisi varmaankin miljoonamies. Tammisaaren saaristo on Ahvenanmaan saaristoon verrattuna kuin palanen tähtikarttaa Linnunradan rinnalla tai kuin immen helminauha kuningattaren jalokivien rinnalla. Mutta vaikka tätä saaristoa tuskin saattaa sanoa toiseksikaan järjestyksessä, niin pujahtelee kumminkin pursi täällä niin lukemattomien metsäisten saarten ja harmaitten kallionienten ohitse, niin lukemattomia kapeita salmia ja lehtojen reunailemia lahtia myöten, ettei mikään muinaisajan rakennusmestari olisi voinut keksiä taidokkaampia harhakäytäviä labyrinttiinsä. Nykyaikoina ovat topografit karkeilla siveltimillä vedelleet salaisia mittausopillisiä kuvioita vuorten kylkiin viitoiksi sotalaivoille, jotka kulkevat näillä eksyttävillä vesillä. Meidän kertomuksemme aikaan sitä vastoin oli harvoin meriviittoja, tuskin kareillakaan mitään merkkejä. Mutta sittenkin löysi niillä seuduin syntyneen kalastajan vene, silloin kuten nytkin, helposti suorimman ja turvallisimman väylän. Mies näyttää ohjaavan venettään suoraa päätä vuoren seinämää kohti, mutta äkkiä aukenee uusi sola, uusi tuulenpuuska kallistaa venettä ja uusi merenselkä levittäytyy hänen eteensä kimaltelevine aaltoineen. Ulkosaaristossa kestävät ainoastaan havupuut meren ankaria tuulia, mutta lähempänä mannerta yhtyy tammi, lehmus, vaahtera, saarni ja jalava muitten lehtipuitten joukkoon. Tuntuu kuin tulisi veden vihaisen väen luota lempeihin lahdelmiin, missä sisäjärven armaat aallottaret karkeloivat lumpeitten keskellä. Jylhä, harmaakivinen kovuus katoaa rantamaan luonteesta,

ja sen sijaan lempeämpien värien runsaus hivelee silmää.

Tätä luonnon näyttämön äkillistä muutosta eivät saattaneet olla huomaamatta muukalaiset, jotka nyt ensi kertaa olivat laskemaisillaan maihin Suomen rannoille. Lehtimetsät olivat juuri siihen vuodenaikaan pukeutuneet kirjavaan morsiuspukuun, joka on aivan liikuttavan kaunis, sillä se on kesän jäähyväishymyilyä ja näyttää ennustavan uutta ja tuntematonta kevättä, vaikka sen kuihtuneet lehvät kuitenkin tietävät pitkää, jäistä talvea. Iivari Pärttylinpoika huomautti sitä hyväksi enteeksi, että metsät ovat koristuneet lipuilla heidän tullessaan, ja siihen liitti Simo, että Tammisaaressa saadaan muka nähdä vähän enemmänkin, nimittäin humalistoja. Samassa vene kääntyi erään niemen nenitse, ja muuan tavaton esine veti heidän huomionsa puoleensa. Mantereen puolella Hvitsandin luotoa oli iso kolmimasto, ja merimiesten tarkka silmä tunsu siinä heti Ruotsin sotalaivan. Toföläisten veneen piti kulkea tämän harvinaisen ja mahtavan vieraan ohitse, joka luultavasti oli eilen tullut sinne suojaan myrskyltä, Kaikki katselivat uteliaasti jättiläisen korkealle nousevaa peräkeulaa, tykeillä täytettyä kylkeä, suunnatonta köysien paljoutta ja kaikkia noita mörssykoreja, ulkonemia ja koristuksia, joista siihen aikaan espanjalaista ja hollantilaista mallia seuraten kruunun linjalaiivat saivat niin eriskummallisen muodon. Vaikka peräpeilin kolme kullattua kruunua eivät olisikaan selvästi osoittaneet laivan arvoa ja nimeä, olisi sittenkin ollut varma, että Tammisaaren satamalla oli ollut kunnia vastaanottaa eräs Ruotsin sotalaivaston parhaista aluksista.

— Tuo on *Kolme kruunua*; minä olen nähnyt sen pahuksen ennen Tallinnassa, huudahti majoitusmestari, jossa tämä odottamaton näky oli synnyttänyt epämieluisan hämmästyksen sen tehtävän vuoksi, mihin hän oli ryhtynyt. — Ei se turhan tähden ole merelle lähtenyt näin syksyllä; niin, kunhan ei vain olisi monien upseerien joukossa tuolla peräkannella joku kuninkaallinen henkilö.

— Prinsessa siellä on hovineitosineen, sen minä näen, huusi ilosta käsiään taputellen Sam, jonka terävä silmä saattoi erottaa kärpäsenkin kirkontornin huipusta.

— Ole aloillasi, nulikka! kuiskasi majoitusmestari tehden uhkaavan liikkeen. — Käykää te, pater, veneen pohjalle, ja te, ukko — lisäsi hän ruotsiksi Tofön miehelle — lainatkaa minulle kalanuttuanne; tuuli on kylmä.

Näitten varovaisuustoimenpiteitten jälkeen jatkettiin matkaa ja kuljettiin Samin suureksi mielipahaksi niin loitolla kuin mahdollista sotalaivan tykeistä; mutta koska sataman suu oli kapea, ei välimatka sittenkään ollut enempää kuin sata tai sataviisikymmentä kyynärää. Se toivo, että he olisivat päässeet huomaamatta tuon ylhäisen Hvitsandin syvällä vesillä olevan vieraan ohitse, raukesi äkkiä, sillä laivasta annettiin torvella merkki ja veneen käskettiin pysähtyä. Kun ei sitä merkkiä toteltu, lähti laivan kyljestä vene nuolen nopeudella liikkeelle.

Tofön veneen käskettiin kruunun nimessä odottaa toista purtta, joka heti oli lähtevä sotalaivasta, ja sen jälkeen hiljakseen purjehtia edellä perässä tulevan veneen oppaana tuossa kivisessä väylässä, joka vie kaupungin satamaan. Käskyä täytyi totella. Neljännestantunnin kuluttua näkyi muutamia miehiä ja naisia astuvan laivasta lähtövalmiiseen purteen; opas lähti liikkeelle, laivavene seurasi, ja kumpikin saapui onnellisesti kaupungin sataman laituriin.

Tammisaari, joka siihen aikaan oli noin sadan vuoden vanha, oli asettunut kauniille ja edulliselle paikalle syvälle pistävän Pohjan lahden suulle, mutta Raaseporin herrat ja kruunun hyväntahtoiset kauppasäännöt olivat pitäneet huolta siitä, että Tammisaari tuskin vieläkään oli muuta kuin keskinkertainen kauppa. Sen pienet alukset kävivät Tallinnassa ja Tukholmassa, ja kaupunki oli alinomaisessa riidassa mahtavain Leijonhufvudien kanssa, jotka näinä aikoina pitivät Tammisaarta jonkinlaisena sienenä, joka muka oli luotu puserreltavaksi ja usein tyhjän kreivillisen raha-arkun täyttäjäksi. Vuonna 1614 oli kaupunki saanut kylän läänityksenä kuninkaalta, joka armollisen suosiollisesti myös kielsi Tukholman kaupustelijoita luvattomasti kalastelemasta kaupungin vesillä, ja samoin kiellettiin Turun ja Tallinnan tavaranoistajia harjoittamasta maakauppaa kaupungin läheisyydessä. Mutta mitäpä tästä hyötyä herui, koska kuninkaallinen kirjoitus samaan aikaan kehoitti pormestaria ja raatia hankkimaan kaupunkiin, jossa oli neljäkymmentäneljä perhekuntaa, räätäleitä, suutareita, nahkureita, seppiä, sorvareita, leipureita, teurastajia ja muita senkaltaisia kaupungin menestykselle välttämättömiä kansalaisia. Jo silloin unohduksiin joutuneen linnan jäännökset kohosivat kaupunkia korkeammalle linnanmäellä. Vähäinen, mitätön puukirkko, joka pian toisen Leijonhufvudin anteliaisuudesta oli sijaansa saava arvokkaamman kirkon, näkyi mäen rinteellä kohoten tuskin sanottavasti korkeammalle matalia, malkakattoisia puutaloja. Mutta noiden matalain huoneitten välissä kaupungin seitsemäntoista kadun varrella levittäytyi niin monta kaunista puutarhaa ja upeata humalistoja, että niiden vaihtelevat värit kirkkaana syyspäivänä soivat tälle mitättömälle seudulle erittäin ystävällisen ja rauhallisen näön.

Oli sunnuntai, noin kello kahdentoista aikaan päivällä, kun veneet laskivat kaupungin laituriin, missä ei ollut yhtään ihmistä. Tammisaarelaiset, jotka eivät tienneet, että niin ylhäisiä vieraita oli tullut Ruotsin laivastosta, olivat vielä miehissä koolla kirkonmäellä keskellä kaupunkia. Siellä oli

kirkkoherralla tapana lukea tärkeitä kuulutuksia ja myöskin ilmoittaa valtiollisia uutisia kokoontuneelle ihmisjoukolla jumalanpalveluksen jälkeen. Kaikeksi onneksi eivät kuninkaallisessa laivaveneessä olevat vieraat sen enempää välittäneet luotseistaan, vaan annettuaan Tofön veneen perämiehelle muutaman hopeataalarin, menivät kaupunkiin ja majoittuivat asumaan Rechartt Bögmanin luo, joka oli kaupungin etevimpiä porvareita ja jonka talossa ylhäiset matkustajat tavallisesti asuivat. Sillä välin kuin toföläiset hankkivat vierailleen asunnon eräässä pienemmässä porvaristalossa, lähti Iivari Pärtylinpoika kahden seuralaisensa kera kirkolle tarkastelemaan maastoa, kuten varovainen sotapäällikkö konsanaankin, ja tutkimaan mielialaa, ennenkuin he ryhtyvät mihinkään tehokkaampaan toimeen.

Mestari Sigfrid Aronus Forsius, Tammisaaren kirkkoherra viidenkymmenen jyvätynnyrin palkkoineen, oli kumminkin tähän aikaan jo mennyt kotiinsa yksinkertaiselle aterialle, mutta kirkkoväestä oli osa vielä jäänyt kirkonmäelle, ja nyt täällä vilkkaasti keskusteltiin äskeisistä tapahtumista. Siihen aikaan ei vielä ollut kieleviä sanomalehtiä panemassa maailmaa liikkeelle, ja päivän uutisista saatiin kuulla kirkossa tai kirkolla sunnuntaisin. Tänäpäin oli kirkkoherra lukenut kuninkaallisen julistuksen, jossa niiden seutujen kansaa käskettiin varomaan uskosta luopuneen Puolan kuninkaan valheellisia tarjouksia ja petollisia lupauksia ja jokaista rehelliä alamaista kehoitettiin järkähtämättömään uskollisuuteen oikeata kuningasta ja esivaltaa kohtaan. Vastikään oli myös saatu kuulla, että kuningas, joka suurella sotavoimalla oli itse lähtenyt sotaan moskovalaisia vastaan, par'aikaa oli piirittämässä Pihkovan kaupunkia, ja että kautta maan kuuluisa suomalainen sankari Evert Horn oli saanut siinä piirityksessä surmansa yhdessä Lindved Hästeskon kanssa. Kun lisäksi vielä lähemmältäkin taholta kerrottiin semmoista, että pelätty ja vihattu Raaseporin Sten kreivi oli viime viikolla panettanut kaksi arvossa pidettyä talonpoikaa rautoihin ja heittänyt heidät linnan vankikomeroihin ja että hän aikoi lähettää huovinsa Tammisaareen ottamaan uutta laitonta heinä- ja humalaveroa kaupungilta, joka jo muutoinkin oli köyhtynyt, niin saattaa käsittää, miten kiihkeässä mielentilassa kaupungin porvarit samoin kuin suuri joukko läheisten, tiheästi asuttujen seutujen maalaisia keskustelivat kaikista näistä uutisista.

Vaikka Iivari Pärtylinpoika ja hänen seuralaisensa eivät saattaneetkaan olla aivan tyynellä mielin kuultuaan, mitä kuninkaallinen julistus sisälsi, näytti toisaalta kansan mieliala tällä hetkellä edulliselta heidän aikeilleen. Puhelias majoitusmestari oli pian puuttunut pakinoihin yhden ja toisen kanssa ja saanut tietää, että kansan mieli oli kuohuksissa vihasta, ei tosin kuningasta, vaan sitä enemmän Sten kreiviä kohtaan. Lausuttiin uhkaavia sanoja; lausuttiinpa ääneen, että Raasepori, vanha sudenluola, on hajoitettava maan tasalle, ja jotkut rohkeimmat ehdottivat, että pitäisi heti lähteä sinne kurittamaan Sten herraa ja vapauttamaan vangit.

Jos moisia sanoja olisi puhuttu jossakin kokouksessa Pohjanmaalla, sen tarmokkaan ja vapautta rakastavan kansan keskuudessa, niin ei siellä sanasta olisi ollut pitkä matka tekoihin, mutta Uudenmaan mies oli ollut liian kauan herrain palveluksessa eikä sen vuoksi heti kyennyt rikkomaan perittyjä tapoja vastaan. Muutamat tahtoivat, monet epäilivät, kaikki huutaa melusivat yht'aikaa, kunnes kuninkaallisen sotalaivan tulosta levinnyt huhu teki lopun kansanjoukon kapinallisista ajatuksista. Toföltä tulleilla vierailta ei ollut tilaisuutta heittää nuottaansa tähän apajaan. Majoitusmestari oli tosin uskaltanut hiiskahtaa Sigismundin onnellisesta hallituksesta, jolloin kansaa muka eivät mitkään herrat rasittaneet, mutta pianpa hän sai syytä katua hätiköintiään.

— Kuka tässä Sigismundista puhuu? kysyä tiuskaisi vanha talonpoika Tenholasta. — Kuusi oli minulla poikaa: kaksi vei Suitian Klaus, kaksi vei Arvid herra, kaksi vei Aksel Kurki, ja sille tielleen he jäivät joka mies, ken Liivinmaalle, ken Turkuun, ken Viipuriin. Korpin ruokaa heistä tuli, ei kristitty pappi heidän haudallaan siunausta lukenut, ja minä olen nyt yksin talossani. Mutta vaikka minulla olisi vieläkin kuusi poikaa, niin sanoisin armolliselle nuorelle kuninkaalle näin: ota heidät ja aja maasta jok'ainoa kissakin, joka nauhahtaa Sigismundille, sillä ei ennen rauhaa maahan tule.

— Ja minulla oli neljä soreaa tytärtä, puuttui puheeseen vanha vaimo Karjaan pitäjämästä. — Kaksi joutui puolalaisten ratsumiesten saaliiksi, niitä kun silloin majaili meidän kylässämme; surua siitä seurasi ja kurjuutta. Kolmannen vietteli Pentti herran vouti Brödtorpin kartanossa, ja tyttö hirtettiin; neljäs pääsi pakoon Hämeeseen ja säilyi, koska oli vielä lapsi. Kuka tässä sellaisia aikoja kehuu?

— Meille pani Sigismund pappeja, joitten piti opettaa meille katkismusta takaperin, arveli muuan inkoolainen eukko. — Pappi messusi latinaksi ja tahtoi ihmisiä salaripille, ennenkuin Herran ehtoolliselle päästi, ja joi sitten suihinsa viinin, niin ettei meikäläinen kristitty parka saanut maistaakaan.

— Mutta Juhana kuninkaan aikana oli meillä hyvät päivät; silloin myytiin paljon humaloita Tukholmaan, väitti eräs porvari.

— Niin myytiin! Entäs kun Kaarle kuningas hirtätti kolme voutia yhtenä päivänä, Jumalan siunattu mies! kuului toinen ääni väkijoukosta.

— Malttakaas, kun Kustaa kuningas vain saa rauhan solmituksi ryssän ja Puolan kanssa, niin hän

tekee kyllä saman tempun herroille; tekee aivan saman tempun; kyllä hänessä on siihen miestä! huudahti joku Sten herran alamaisista.

— Niin, kyllä hänessä on siihen miestä, toisti parikymmentä ääntä yhtä haavaa.

Lujaa luottamusta ja kamalaa kostonhalua oli tässä kansantunteen purkauksessa. Miespolven kestänyt sorto ja rasisukset pyrkivät ilmoille.

— Eläköön Kustaa kuningas! huusi silloin joku, ja pian toisti sata ääntä samat sanat. Olihan tämä ainakin taistelukintaan heitto aatelille, kun ei miehissä ollut rohkeutta eikä päättäväisyyttä itse hankkia oikeutta.

— Mutta kuka se olikaan, joka tässä Sigismundia ylisteli? kysyi joku.

— Se oli Kyyhkyn Olavi, joka on palvellut paavilaisten puolella, vastasi toinen.

— Eipäs ollutkaan, hän on saanut turvakirjan ja tehnyt valan kuninkaalle, huomautti kolmas.

— Joku se vain oli. Pistetäänpäs mies mereen, oikein supi suomalaiseen suolaveteen!

Katseltiin joka haaralle, mutta syyllinen oli kadonnut. Väkijoukko alkoi hajaantua; maalaiset alkoivat tehdä kotiinlähtöä, kaupunkilaiset lähtivät töllistelemaan Rechartt Bögmanin talossa olevia korkeita vieraita. Silloin äkkiä kuului ääni huutavan kenenkään tietämättä mistä: *Sigismundus vivat!* Eläköön Sigismund! Kaikki katsahivat toisiinsa, ja heti sen jälkeen joutuivat nuo tyynnet suomalaiset luonteet tavattomaan raivoon. Huutaen "puolalaisia! puolalaisia!" syöksyi osa sinne, toinen tänne maankavaltajaa etsimään, mutta sepä oli turhaa työtä. Sam poika, ymmärrettyään ihmisten keskusteluista sen verran, että puhe oli molemmista kilpailevista kuninkaista, oli kiivennyt kirkontorniin ja sen luukusta huutanut nuo kavaltajan sanat. Pian hän oli jälleen maassa ja pistää sujautti, kunnoton, palavan taulanpalasen erään maalaisukon lähellä seisovan hevosen korvaan. Eläin tunsu kovan kivun korvassaan ja syöksyi hurjistuneena rattaineen väkijoukkoon. Siitä syntyneen melun ja hälinän aikana osasi pahantekijä pian korjata itsensä turvaan.

4. TÄHTIENSELITTÄJÄ.

Miehekäs majoitusmestari Iivari Pärttylinpoika ja hänen ruskea seuralaisensa pitivät kaiken sen jälkeen, mitä olivat nähneet ja kuulleet kirkonmäellä, viisaimpana pysyä majapaikassaan pimeään saakka. Isäntäväeltään heidän onnistui saada tietää, mitä kuninkaallisen laivaveneen soutajat olivat jutelleet. Kolmessa Kruunussa, kuten he kertoivat, ei ollut tällä erää sen vähäisempi henkilö kuin kuninkaan nuorempi veli, neljätoistavuotias Kaarle Filip, Södermanlannin herttua, joka oli hartaitten pyyntöjen jälkeen saanut äidiltään, leskikuningattarelta, luvan päästä ensimmäiselle tavallista pitemmälle merimatkalleen laivastossa, joka vei sotaväkeä Tukholmasta ja Turusta Narvaan. Kova myrsky oli ajanut laivat erilleen toisistaan Hankoniemen kohdalla, ja koska tuuli oli aivan vastainen ja Kolmella Kruunulla matkusti myös muutamia ylhäisiä Turusta tulevia naisia, jotka olivat merikipeinä, niin oli herttua tahtonut poiketa satamaan ja päästää naiset maihin Tammisaaren kohdalla.

Pater Padilla yhdisti nämä kuulumiset niihin tietoihin, jotka hän vast'ikänsä oli saanut niillä seuduilla vallitsevasta mielialasta, ja huomasi, ettei aika eikä paikkakaan ollut sopiva hänen aikeilleen. Hän päätti hakea jo seuraavana päivänä toisia toiminta-aloja, mutta sitä ennen hän tahtoi kumminkin saada varmat tiedot siitä, sykkikö, niinkuin hänen tulkkinsa oli arvellut, katolilainen sydän oppineen ja maankuulun Sigfrid Aronuksen luterilaisen messupaidan alla.

Pimeän tultua pater ohjasikin seuralaisineen askelensa oppineen miehen luo, jätettyään tällä kertaa kotia Sam pojan, jonka viimeisistä urotöistä heillä, pojan onneksi, ei sentään ollut mitään tietoa.

Majoitusmestari tiesi, missä pappila on, ja niinpä he, hetken kuljettuaan kapeita, pimeitä ja likaisia poikkikatuja, lähenivät linnanmäen kukkulalla, vähän matkan päässä raunioista sijaitsevaa vähäistä, matalaa ja yksinkertaista taloa. Päivänvalossa olisi heillä täältä ollut mitä viehättävin näköala kaupunkiin, merenlahteen ja läheiseen saaristoon päin. Pimeästä ja matalasta eteisestä he astuivat yhtä matalaan asuintupaan, ja tämä asuintupa yhdessä lukuhuoneen kera, joka samalla oli makuukammionakin, oli Tammisaaren silloisen kirkkoherran köyhä asunto, monien tieteellisten tutkimusten tyyssija ja niiden monien merkillisten ennustusten syntymäpaikka, joiden oli määrä päästä seuraavan vuoden almanakkaan. Loimottava valkea paloi rappeutuneessa, nokisessa takassa, jossa

valmistettiin illallista, ja majoitusmestari oli valmis lyömään vetoa, ettei siinä ollut sen suurempia herkkuja kuin kaurapuuroa. Kaikki tuossa asunnossa, järeistä puupenkeistä alkaen aina pieniin ikkunoihin saakka, joihin särkyneiden ruutujen sijaan oli pantu öljyttyä paperia, osoitti suurta köyhyyttä ja teki sotilaan otaksumisen varsin todenmukaiseksi. Vain suuri, taidokkaasti tehty seinäkello, jonka taulusta astui joka lyömällä esiin viikattelella ja hietalasilla varustettu Aikaa kuvaava ukko, tiesi kuuluisan suuretieteen tutkijan kotia.

Takan ääressä seisojia noin viisikymmenvuotias, halpapakkuinen vaimoihminen, hämmennellen puuropataa. Hän ei kääntynyt vieraihin päinkään, ei edes odotellut kysymystäkään, vaan virkkoi äreästi:

— Tulkaa huomenna; Sigfrid mestarilla ei ole aikaa.

— Sanokaa Sigfrid mestarille, että täällä on matkustavaisia, jotka haluavat puhella hänen kanssaan, ja joutukaa! vastasi majoitusmestari tapansa mukaan röyhkeästi.

Vaimo jatkoi yhä edelleen tehtäväänsä, viitsimättä katsahtaakaan tulleisiin, ja toisti:

— Hänellä ei ole aikaa, johan minä sen sanoin. Menkää tiehenne, hän ei ole kotona.

Puhujan äänessä oli jotakin ylpeää, joten majoitusmestari alensi äänensä ja kohteliaammin ilmoitti erään oppineen saksalaisen tohtorin haluavan tiedustella kuuluisalta Sigfrid Forsiukselta kaikenlaisia tärkeitä asioita.

Silloin vaimo kääntyi, katseli vieraita tuokion älykkäillä, tutkivilla silmillään ja vastasi lempeämmin, että koska ilta on kirkas, oli *hänen miehensä* lähtenyt taivaan tähtiä tarkastamaan ulos kedolle. Vaimo ei sanonut tahtovansa pyytää heitä odottamaan, sillä miehellä oli usein tapana viipyä ulkona myöhään yöhön saakka.

Pater Padilla käski tulkkinsa ilmoittaa hänenkin jonkun verran harjoitelleen tähtien tutkimista ja pitävän itseään onnellisena, jos saisi juuri taivasalla kysyä neuvoa sellaiselta mainehikkaalta tiedemieheltä kuin Sigfrid mestari on.

Nämä sanat eivät saattaneet olla vaikuttamatta vaimoon, joka oli niin huomattavan painokkaasti puhunut *miehestään* ja kaikesta köyhyydestään huolimatta tunsivat olevansa ylpeä hänestä. Hän sytytti lyhdyn, pyysi vieraita mukaansa ja saattoi heidät pihan poikki aukealle ylängölle raunioitten luo. Myrsky oli kirkastanut lokakuun taivaan; se kaareili nyt pilvetönnä, tumman sinisenä ja korkeana tähtien tuikkivassa valossa. Ilma oli lauhkea, eikä kuu ollut vielä noussut taivaan rannasta. Ei mikään, eivät edes matalat rauniotkaan estäneet avaraa näköalaa; kaikessa, mikä siinä hiljaisen illan helmassa uinui, oli äärettömän avaruuden ja Kaikkivaltiaan majesteettisuuden leima. Pimeä maa näytti vaipuneen äänettömään rukoukseen Iankaikkisen kirkkaan istuimen juureen ja hukuttaneen vähäiset taistelunsa, turhat ajatuksensa ja häilyvät laskunsa maailmankaikkeuden mitättömään syvyyteen. Vain ihmisten sydämissä oli kaikesta siitä huolimatta vähäinen itsekkäitten atoomien tomumaailma.

Emäntä kulki lyhty kädessä edellä, ja molemmat miehet seurasivat häntä, kunnes kivien ja soran välitse saavuttiin mäen korkeimmalla huipulla olevalle vähäiselle aukealle.

Siellä, tähtitaivaan himmeässä valossa, oli mies puoleksi makaavassa asennossa, peskiin kääriytyneenä, tukien selkäänsä kallion lohkareseen ja nojaten poskeaan vasempaan käteen. Oikeassa kädessä hänellä oli teräksinen piirrin, jolla hän tuon tuostakin pisteli merkkejä isoon pergamenttilehteen, kaiketikin tähtikarttaan, jonka kuviot ja asennelmat hän tiesi niin hyvin, ettei hänen tarvinnut vaivata silmiään pimeässä. Hän ei huomannut tulleita, jotka äänettöminä pysähtyivät vähän matkan päähän hänestä ja katselivat häntä, katselivatpa niin kauan, että maltiton sotilas lopulta rykäisi ja siten ilmoitti heidän läsnäolonsa. Lyhdyn valo sattui silloin tähtientutkijaan, ja vieraat näkivät kookkaan, joskin vuosien ja vaivojen koukistaman harmaapartaisen miehen. Hän näytti olevan lähes seitsenkymmenvuotias, ellei jo ollut päässytkin siihen määrään. Valo herätti hänet ajatuksistaan, ja hän virkkoi tyytymättömänä.

— Sinäkö siellä, Anna? Sanoinhan minä, ettei minua saa häiritä.

— Täällä on muuan tohtori Saksanmaalta. Hän lähtee huomenna matkaan ja tahtoisi puhua sinun kanssasi, mestari, vastasi vaimo nöyrästi.

Sigfrid mestari kohosi istualleen, ojensi kylmän kätensä muukalaiselle ja kysyi saksaksi, millä tavoin hän voisi olla vieraalle hyödyksi.

Pater Padilla oli ennakolta varustanut vastauksen. Hän johdatti keskustelun heti kohta tieteelliselle alalle, missä muut kuuntelevat eivät voineet heitä seurata, ja ilmoitti latinan kielellä olevansa lääkäri ja sanoi olevansa sangen epätietoinen siitä, olisiko tunnustettava tähdillä olevan mitään vaikutusta

kulkutauteihin.

Sigfrid mestari vastasi samalla kielellä tuon tunnetun lauselman: *stella inclinans, non necessitans* (tähdet tuovat taipumusta, vaan eivät pakkoa), ja sen jälkeen hän rupesi, tavattoman vilkkaasti niin vanhaksi mieheksi, sovitteluun tätä lauselmaa liikkeellä oleviin kulkutauteihin, mutta samassa kirkastui koko seutu, ja suuri tulipallo lensi poikki taivaan läntisestä taivaanrannasta kulkien pitkänä, säihkyvänä kaarena kaakkoista ilmaa kohti. Valo tuli niin odottamatta, niin äkkiä ja voimakkaana, että se leimahtaessaan ikäänkuin sieppasi neljän läsnäolijan kasvopiirteet ja loi niistä valokuvan, eikä se kuva jäänyt vanhalta tutkivakatseiselta vaimolta huomaamatta. Hän näki saksalaisen herran silmissä jotakin outoa, joka saattoi hänet kuiskaisemaan Sigfrid mestarille suomeksi:

— Kavahda tuota miestä!

Mutta tuona silmänräpäyksenä oli ihminen viisaan vanhuksen silmissä pelkkä tomujuvänen vain. Otettuaan tarkan vaarin meteorin kulusta ja merkittyään sen radan kartalle hän suoristi kookkaan vartalonsa, ojensi oikean kätensä taivaanrantaan kohti, missä valo vielä näytti viivähtävän luoden hopealoistetta merestä nousevaan usmaan, ja lausui juhlallisesti:

— Katso Jumalan taivaan kirjoitusta! Mikä minä olen, Herra, kun rupean tutkistelevaan Sinun salaisuksiasi tahi Sinun mittojasi mittelemään! Missä olin minä silloin, kun kointähdet Sinun ylistystäsi veisasivat? Herra Jumala, Sinä olet kuningas, ihanasti koristettu: valo on sinun vaatteesi, pyhyys sinun asuinsijasi kaunistus. Sinä puhut ja kutsut maailmaa, Sinä piirrä kirjoituksesi taivaalle auringon kierroksesta toiseen. Mutta he eivät kuule ääntäsi, Herra, he eivät ymmärrä kättäsi, joka kirjoittaa tähtiin. Usein olet Sinä heitä kurittanut; mitä se on auttanut? Tee parannus, kansani, ennenkuin Jumalasi kasvot kääntyvät sinusta pois ja sinä jalkasi loukkaat pimeihin vuoriin!

Niin lausuttuaan hurskas mestari pani kätensä ristiin ja seisoi hetkisen rukoukseen vaipuneena. Sitten hän palasi jälleen äsken katkenneeseen puheeseen, joka koski pyrstötähtiä ja virvatulia, jatkaen aivan samasta kohdasta, mihin oli pysähtynyt.

— Kolmanneksi — niin hän puhui — tämä meteorituli palaessaan ja joka päivä koko avaruuden liikunnosta joutuessaan maan ja ilman ympärille kokoaa ja vetää itseensä ilmasta luonnolliset nesteet, jotka ovat sinne nousseet sateen ja kasteen synnyttämistä varten, hävittää ne ja kuumentaa ilman. Siitä taas tulee kuivuus ja kovat poudat, jotka maan kasvulle ja ihmisille ovat vahingolliset. Siksi siitä seuraa katovuodet ja nälkä ja kalliit ajat. Edelleen siitä seuraa, että pyrstötähtien *vapores*, ollen myrkylliset osaksi itsestään, osaksi maan omasta myrkystä, minkä se hamasta ensimmäisestä kirouksesta on perinyt, siirtävät itsestään vahingollisia eläimiä ja syöpäläisiä, myrkyttävät itsellensä ilman, niinkuin pieni myrkkypisara, kaadettuna koko aamilliseen viiniä, myrkyttää viinin kokonansa. Sen vuoksi kaikkinaiset eläimet, joiden on ilmasta elätettävä itsensä ja jotka vetämällä itseensä ja poistamalla hengittävät ulos kuumaa ilmaa ja vetävät sisään kylmää kaiken elämän virvoitukseksi, tulevat saastutetuiksi, ja siitä tulevat kaikenlaiset taudit ihmisiin ja eläimiin, niinkuin rutto ja polttotauti, rintatauti tai muut yleiset kulkutaudit, jotka liikkuvat samaan aikaan monessa maassa, niinkuin rintatauti *anno 1580*.^[3]

Luultavasti olisi oppinut ja hurskas mies tällä tavoin unohtaen ajan kulun pitänyt kahdelle kärsivälliselle kuulijalleen esitelmänsä senaikuisen luonnontieteen alalta aina aamunkoittoon asti, ellei kolmas kuulija olisi pannut sitä vastaan vastalauseita äänekkäällä kuorsaamisellaan. Anna emäntä herätti jotenkin tuimasti nuotiolle nukkuneen sotilaan, ilmoitti, että lyhdyn kynttilä on loppumaisillaan ja ettei hän puolestaan aio seisoa enää tässä sumussa yskää ja nuhaa saamassa. Sakea mereltä nousut usma, joka peitti tähtitaivaan ja jonka tietysti meteori oli saanut aikaan, teki sen, että hänen sanansa otettiin kuuleviin korviin — muussa tapauksessa niillä tuskin olisi ollut mitään vaikutusta. Ja niinpä he lähtivät neljän astumaan asuinhuoneelle päin, silloin tällöin kompastellen kiviin.

On neroja niin monipuolisia, voimakkaita ja selkeitä, että he ovat yhtä perehtyneitä aineellisen elämän kirjaviin pyrkimyksiin ja ponnistuksiin kuin hengen ja aatteiden yliaistillisiin maailmoihin. Mestari Sigfrid Aronus Forsius, Suomenmaan ensimmäinen kuuluisa tiedemies, jota Messenius aikoinaan sanoi "meidän verrattomaksi matemaatikoksemme", näyttää tarkemmin tunteneen tähtien kulut kuin ne ilmiöt, jotka lähinnä vaikuttivat hänen jokapäiväiseen elämäänsä, ja vaikka hän tarkasteli luonnon merkkejä ja ennusteli valtakuntain häviötä, niin ei ole luultavaa, että hänellä oli vähintäkään aavistusta siitä, millainen hänen musta takkinsa oli ja minkä verran oli aitassa jyviä tai kuinka paljon oli tuloja Tammisaaren kirkkoherranvirasta. Sellaisissa tieteen ulkopuolella olevissa asioissa hän oli lapsi, joka tarvitsee hoitajatarta, ja semmoinen oli hänellä vaimossaan Annassa, jota kiittämätön jälkimaailma niin vähän tuntee, ettei enää varmaan tiedä hänen nimeänsäkään. Hän kulki kenenkään huomaamatta tietään hävinneenä miehensä loistoon, ja hänet tunsu ainoastaan Hän, joka tutkii kaikki sydämet; mutta ilman tuota vaimoa ei monta kovaa kokeneella miehellä varmaankaan olisi ollut palvelijaa, joka olisi häntä hoitanut, eikä olkipielusta, johon hän olisi saanut nojata harmaan pänsä.

Kun Sigfrid mestari vaimonsa harmiksi vielä myöhään illalla toi saksalaisen tohtorin lukukammioonsa selittääkseen hänelle taivaan tunnusmerkkejä, jotka muka tiesivät, että pian on syttyvä suuri, yleinen ja pitkällinen sota Euroopan sydämessä, ei Anna emäntä uskaltanut vastustella. Hän päätti mielessään, ettei tuo seurustelu kestä kauan. Hän toimitti pois Iivari Pärttylinpojan — joka siitä olikin erittäin hyvillään — luvaten itse saattaa muukalaisen hänen asuntoonsa, ja istahti sen jälkeen sukankutumineen niin lähelle kamarin hataraa ovea, että hän helposti kuuli joka ainoan sanan, mitä sisässä puhuttiin. Eipä hän olisi ollut niin oppineen miehen vaimo, ellei hän olisi ymmärtänyt latinaa, milloin sitä piti ymmärtää.

Molemmat miehet olivat noin tunnin ajan olleet syventyneinä keskustelemaan astrologiasta, kun Sigfrid mestari epäamättömänä todistuksena tähtien vaikutuksesta sattui mainitsemaan vuoden 1605:n Kerkholman tappion, jonka hän oli ennustanut.

— Niin — huomautti tohtori — kaikki taivaan vallat ovat ilmeisesti tuominneet tyrannillisen ja petollisen Kaarle herttuan sekä hänen sikiönsä häpeälliseen häviöön. Itse hän ei pitkää aikaa saanut nauttia laillista kuningastaan vastaan nostamansa kapinan hedelmistä. Hänen poikansa, herttua Kustaa Aadolf, on saanut kuritusta tanskalaisten kädestä, hänen sukunsa on syösty Venäjän valtaistuimelta, ja ennen pitkää on laillinen kuningassuku jälleen hallitseva Ruotsin valtakuntaa.

Mestari Sigfrid vastasi kummastuneena, mutta tyynenä, ettei hän viiteentoista vuoteen ole tiennyt muista Ruotsin herttuista kuin Kaarle Filipistä ja Juhanasta, Itägöötanmaan herttuasta. Ja koskei arvoisa vieras näyttänyt varsin hyvin tuntevan ikivanhan Ruotsin valtakunnan kuninkaankaarta ja oikeusoloja, niin otti Sigfrid mestari selittääkseen, että tässä valtakunnassa oli kunnioitettu hallitsijana ankaraa, oikeudenmukaista ja valtioviisasta *Carolus* nimistä kuningasta, joka oli yhdeksäs sen niminen kuningas Johannes Magnuksen valtakunnanhistorian mukaan, ja sen jälkeen nuorta kuningasta *Gustavus Adolphusta*, toiseksi nimitettyä, jonka Jumala oli monella jalolla lahjalla siunannut ja jolle Herra taivaan ja maan hallitsija suokoon pitkää ikää ja onnellisen hallituskauden. Mitä taasen tähtien vaikutukseen tulee, ei Sigfrid mestari tahtonut olla mainitsematta, että kaiken tähtitiedon verraton mestari, hänen oma suuri opettajansa Tyko Brahe, jonka sielulle Jumala taivaissa iloa antakoon, jo *anno mundi* 1572 oli Cassiopean tähtisikerössä ilmaantuneista erikoisista merkeistä havainnut, että Suomessa oli syntyvä ruhtinas, jonka taivasten Herra oli edeltäpäin määrännyt suureksi sankariksi ja kansain pelastajaksi, varsinkin siitä ahdistuksesta, jonka painostamana puhdas evankelinen oppi vielä oli monessakin paikoin sekä Saksassa että muissakin maissa. Siitäpä syystä, ja koskei Sigfrid mestari muuta voinut käsittää kuin että tähdet sillä olivat tarkoittaneet nuorta ja siunattua herraa *Gustavus Adolphusta*, joka tosin ei ollut syntynyt Suomessa, mutta kumminkin Suomen suuriruhtinaana ollen oli ikäänkuin *providentia divinasta* tullut tämän maan alkuperäiseksi asukkaaksi ja sen oikeaksi kansalaiseksi, niin oli siitä jokaiselle selvää, että taivaan voimat ja vallat erikoisesti *cura et favore* pitivät huolta juuri tästä kuningassuvusta ja olivat ikäänkuin *praedestinoineet* sen mitä suurimpiin ja mainehikkaimpiin toimiin *pro salute gentium* toisin sanoen: kaikkien kansain kristilliseksi onneksi ja menestykseksi.

— Sanotaanpa kuuluisan Tyko mestarin myöhemmin arvelleen, että tähtien tarkoittama sankari on syntyvä Venuksen, Jupiterin ja Marsin *conjunctionin* aikana, ja semmoisella hetkellähän juuri syntyi nuori Vladislaus, Puolan prinssi. Ja hän se nähtävästi on koko maailmassa jälleen paneva voimaan oikean kristinuskon, puuttui puheeseen tohtori rohkea hymy huulillaan.

— Erehdytpä, korkeasti oppinut *confrater*, vastasi Sigfrid mestari kylmästi. — Tyko Brahe ei ole ikinä mitään semmoista sanonut. Ja jos hän olisikin sanonut, niin ei se olisi tarkoittanut Vladislaus prinssiä, joka on syntynyt Saturnuksen vaikutuksen alla, ja vaikkapa vihdoin kaikki olisikin, kuten sinä arvelet, niin ei Vladislaus prinssi voisi oikeata kristinuskoa palauttaa, koska hän itse tunnustaa pimitettyä ja hyljättävää paavin oppia.

Nyt oli kajottu arkaan kohtaan, ja siinä Sigfrid mestarin mielipiteet varsin vähässä määrin näyttivät vastaavan Iivari Pärttylinpojan toiveita. Tohtori ei kumminkaan vielä tahtonut päästää voittoa käsistensä.

— Kunnianarvoinen mestari — virkkoi hän kunnioittavalla äänellä — ei sovi minun väitellä kanssasi semmoisista asioista, jotka sinä tunnet paremmin kuin kukaan muu nyt elossa olevista ihmisistä. Olen kuullut pohjan perillä tekemistäsi vaivalloisista matkoista. Ihmetellen olen lukenut sinun monet *prognosticasi*, *physicasi*, joka käsittelee luonnon salaisuuksien selvittelemistä, olen lukenut mainiot kirjoitelmasi pyrstötähdistä ja muut kirjoituksesi, jotka ovat levinneet kaikkiin maailman ääriin ja joita kaikki oppineet ylistävät. Mutta eräs seikka on sittenkin kummastuttanut minua: nimittäin se, kuinka sinun kaltaisesi mies on saanut osakseen niin suurta kiittämättömyyttä, kuinka mies, joka on tehnyt maalleen ja tieteelle niin suuria palveluksia, on paikakseen saanut vääriä syytöksiä, vankeutta ja kaikenlaista vaivaa, aina kidutuspenkkiin asti — niin, suo anteeksi, kunnianarvoinen herra, kuinka sellainen mies, jota Euroopan ruhtinasten pitäisi kilvan pyrkiä koroittamaan korkeimmille kunniasijoille

ja kutsumaan neuvoshuoneeseensa, nyt asuu tässä matalassa majassa, syrjäisessä maakunnassa, nauttimatta vähääkään mukavuutta vanhoilla päivillään. Tiedän kyllä hyvin, että viisas mies pitää vähäarvoisena maailman kunniaa, suosiota ja rikkautta; mutta ajattele, suuri mestari, mikä voitto olisi koko maailman tieteelle ja omille tutkimuksillesi, jos saisit tarpeeksi apukeinoja voidaksesi menestyksellä tutkia luonnon lakeja! Etkö ole milloinkaan ajatellut senkaltaista onnellista tilaa, kunnianarvoisa herra?

— Nuorena ollessani joskus ajattelin sitä — vastasi Sigfrid mestari tahtomattaan huoaten — mutta minä olen jo aikoja sitten oppinut tyytymään vähäisempään osaan. En halua syyttää entisyyttä enkä nykyisyyttä, sillä kaikkihan tapahtuu Jumalan tahdosta, kaikkihan parhaaksemme kääntyy.

— Mutta jos sinun vielä olisi mahdollista onnellisemmassa asemassa työskennellä Jumalan kunniaksi ja ihmiskunnan hyväksi? Jos olisi olemassa ruhtinas, kyllin viisas ja jalomielinen oikein arvostelemaan ansioitasi, ja hän tarjoaisi sinulle ... mitä parhaimmilla tutkimuskoneilla varustetun tähtitornin? Mitähän jos sinä, niinkuin Copernicus tahi Tyko Brahe, sen avulla voisit hämmästyttää maailmaa tekemällä suuria keksintöjä, eiköhän se olisi Jumalan sallimusta ja eiköhän se runsaasti palkitsisi entiset puutteesi ja kieltämyksesi?

— Älä, älä puhu siitä; se on jo myöhäistä, en tahdo sellaista ajatella! huudahti vanhus liikutettuna noista tulevaisuudentoivoista, jotka olivat räikeänä vastakohtana hänen nykyiselle köyhyydelleen ja niille vaillinaisille, enimmäkseen omatekoisille kolmioille, harpeille ja kaukoputkille, jotka olivat koko hänen tieteellinen kalustonsa.

— *Se on mahdollista eikä liian myöhäistä*, virkkoi vieras, pannen painoa joka sanalle. — Minä tunnen ruhtinaan, joka saattaa tarjota sinulle tuon kaiken eikä pyydä sinulta sen sijaan muuta kuin kiitollisuuttasi ja muutamia vähäpätöisiä palveluksia, jotka helposti saatat hänelle tehdä tässä maassa nauttimasi vaikutusvallan avulla.

— Voi tähtiäni! Voi rakkaita tähtiäni! huudahti Sigfrid mestari, kiinnittäen huomiota ainoastaan ensimmäisiin sanoihin. — Tiedätkö, muukalainen, että minua on kielletty selittämästä taivaan merkkejäkin? Minulla on niin paljon vastustajia. Pahansuovasti he tulkitsevat *prognosticani*, he tahtovat kieltää minua lukemasta Luojan kirjoitusta taivaan kannelta. Niin, sen kyllä huomaat, minä olen köyhä ja hylätty; salassa kuin pahantekijä täytyy minun tutkistella luonnon suurta kirjaa ja vaieta, vaikka niin monet seikat ovat sydäntäni polttamassa. Ei kukaan usko minua! Mitä varten minä olen elänyt? Mitä kaikkea voisinkaan lukea avaruudesta kunnollisella flandrilaisella kiikarilla, mutta minulla, kuten näet, on tässä tuskin putken pahaista, tuskin kompassia ja sekstanttia, joka mihinkään kelpaisi. Tuonne mäelle olen itse pystyttänyt tangon meridianin merkiksi. Kurjaa, eikö niin? Ja sinä sanot ... sinä sanot...

— Minä sanon ... yritti vieras toistamaan sanojaan, mutta hänet keskeytti Anna emännän ääni oven takaa:

— Mitä se auttaa ihmistä, vaikka hän koko maailman voittaisi ja saisi sielullensa vahingon?

— Mitä tahdot, vaimo? kysyi vanhus tyytymättömänä avaten oven.

— Luen tässä raamattua; se on aina hyvä olemassa, kun kiusaus ahdistaa. Muuten on taivas jo taas seljennyt. En ole moneen vuoteen nähnyt Merkuriusta niin ihmeellisen kirkkaana.

Sigfrid mestari astui pienoisen ikkunan luo.

— Niin on. Anna tänne peskini! Minun täytyy lähteä ulos. Tule huomenna jälleen, korkeasti oppinut *confrater!* Nyt en saa laiminlyödä planeettien yhtymistä. Olisipa minulla nyt flandrilainen kiikari! Voi tähtiäni, voi rakkaita tähtiäni!

5. SYKSYISESTÄ AURINGONSÄTEESTÄ.

Valvottuaan yön ylhäisimmässä seurassa, mitä maailma voi tarjota, nimittäin tähtien kanssa, Sigfrid mestari nukkui seuraavana aamuna vielä kello kahdeksan ajoissa. Hänen uskollinen vaimonsa, joka oli valvonut hänen kanssaan, oli parahiksi ennättänyt lakaista tuvan, ruokkia talon ainoan lehmän ja panna padan tulelle aamiaisen keittämistä varten, kun samassa tuli odottamattomia vieraita taloon. Koreassa puvussa oleva herraspalvelija tuli kysymään, saattaako korkea-arvoinen kirkkoherra ottaa vastaan muutamia matkustavaisia, jotka tahtoisivat tulla hänen luokseen. Anna emäntä, arvaten palvelijan

puvusta, ettei semmoisia matkustajia sovi lähettää pois, käski heidän astua sisään sanoen itse menevänsä makuukammioon miestään herättämään. Heti sen jälkeen palvelija avasi oven nuorelle neidolle, jota seurasi upseeri ja pieni kasvavassa iässä oleva naispalvelija. Nuori sotilas esitti emännälle Kirsti Flemingin, Itägöötanmaan herttuattaren hovineidon, ja itsensä Neriken rakuunain ratsumestarina Silfversparrena. He olivat tätä kautta matkalla Suitian kartanoon eivätkä tahtoneet lähteä Tammisaaresta osoittamatta kunnioitustaan sen kuuluisalle kirkkoherralle. Nuori neiti lisäsi siihen ystävällisesti, että hänellä ja hänen äidillään on aikoinaan ollut kunnia tutustua Sigfrid mestariin Tukholmassa, mutta hänen äitinsä on nyt uuvuksissa vaivalloisen merimatkan jälkeen, joten hänen on täytynyt jäädä lepäämään heidän majapaikkaansa.

Anna emännän viisaat ja ystävälliset silmät olivat jo noiden muutamien sanojen aikana ennättäneet tarkastaa vieraat, ja pelon, joka hänessä ensin oli herännyt niin ylhäisten vieraitten tullessa heidän köyhään pappilaansa, oli nuoren neidon miellyttävä olemus jo kokonaan hälventänyt. Kirsti Fleming näytti enemmän viattomalta lapselta, joka astuu ensimmäisiä askeleitaan maailmassa, kuin tytöltä, jolla on jo kaksivuotinen kokemus hovielämästä, mikä kokemus ei aina ollut onnellisia kokemuksia. Kasvultaan hän oli pikemmin pienempi kuin suurempi keskikokoa, hänen hiuksensa ja silmänsä olivat tummanruskeat, kasvopiirteitä ei saattanut sanoa kauniiksi, niissä kun ei ollut riittävästi säännöllisyyttä; mutta hänen silmissään oli loiste, voimakas kuin päivänsäde, ja täyteläisillä huulilla väikkyvä, toisinaan veitikkamainenkin hymy oli niin hyväntahtoinen, ettei olisi luullut hänen tietävän vielä mitään maailman surusta ja murheesta. Ainoa, mikä hänessä tiesi aatelisnaista, oli arvokas, miellyttävä ja vapaa käytös ja suurempi huolellisuus puhetavassa kuin mitä siihen aikaan oli totuttu odottamaan Flemingin suvulta, ainakin sen miespuolisilta jäseniltä. Sitä vain ei Anna emäntä voinut saada selville, oliko tuo nuori neitonen nähnyt kuusitoista kevättä vaiko kaksikymmentä tai kenties pari enemmänkin; sillä vaikka hänen lapsellinen hymynsä oli kuusitoistavuotiaan, osoittivat suuret, kirkkaat ja ajattelevat silmät kahtakymmentä vuotta.

— Mestari Sigfrid — sanoi nuori neiti tervehdittyänsä kunnioittavasti huoneeseen tulevaa — olen teille kiitollisuudenvelassa niistä hyödyllisistä opetuksista, joita hyväntahtoisesti annoitte minulle Tukholmassa kaksi vuotta takaperin. Mies, jolla on suuria ja tärkeitä asioita ajateltavana, ei saata muistaa niin mitätöntä seikkaa kuin vähäinen ymmärtämätön tyttö on, mutta minä puolestani pidän suurena kunniana sitä, että olen lähes kuusitoista kuukautta saanut olla teidän oppilaanne. Luuletteko minun unohtaneen kirjanne "Sielusta" ja sen, mitä opetitte minulle unien merkityksestä?

— Kirsti neidillä on varmaankin ollut suunnattomasti hyötyä teidän opetuksistanne, sillä hän uneksii sekä valveilla että nukkuessaan, puuttui nuori upseeri hymyillen puheeseen.

— Älkää uskoko sitä, hyvä mestari! Harvoin minä nyt muulloin uneksin kuin puolivalveillani, ja silloin on mielestäni hauskinda nähdä unia semmoisista asioista, jotka päivällä käyvät yli ymmärrykseni. Mitä sanotte unesta, joka on nähty juuri teistä?

— Unet ovat kahta laatua, armas neitiseni, vastasi mestari tuntien heltyvänsä niin paljosta hyvydestä, mihin yhtyi tuollainen sulo. — Osa unia tulee verestä, ja semmoiset ovat tavallisesti vastenmielisiä, kuten liiallisen syömisen jälkeen; toiset taas tulevat sydämen liikutuksista, jotka osaksi luumme sieluun kuuluviksi, ja ne ovat vuoroin surullisia, vuoroin iloisia. Uniin ei saa kumminkaan liian suuria perustaa; sillä vaikka Jumala saattaakin lähettää unia, jotka jotakin merkitsevät, niinkuin Raamatusta näemme ja omasta kokemuksestamme tiedämme, niin on kumminkin suurinta osaa pidettävä usmana tai tuulena, joka maan ylitse vaeltaa ja jolla ei ole vakinaista asuinsijaa.

— No selittäkää sitten uni, jonka näin teistä viime yönä, kun vielä olin tuntevinani laivan liikkuvan aalloilla. Näin unta, että te istuitte korkeassa tornissa, jalkainne alla oli maa ja päanne päällä taivaan tähdet, loistavana, sinisenä, kullalla kirjailtuna vaippana. Te olitte nuori, te olitte rikas, teillä oli mitä kauneimmat tieteenne tutkimusvälineet, ja minä istuin jalkainne juuressa oppien teiltä viisautta. Äkkiä te sanoitte minulle: katso tänne, minä olen löytänyt uuden planeetan Saturnuksen takaa, ja siellä on se autuaitten asunto, joka kerran annetaan meille! Minä katsoin kiikariinne ja näin taivaalla onnen saaren, ja siitä lähti joka haaralle kuolemattoman elämän säteitä. Katso, sanoitte te, tämän planeetan voima on tehnyt minut nuoreksi jälleen, ja minä voin tehdä iankaikkisesti nuoreksi sinutkin. Ei, minä vastasin, Juhana kuningas toi mukanaan Englannista ihanan marmorikuvan, joka monta vuotta sitten oli löydetty Roomasta ja oli vanhoilta pakanuuden ajoilta. Ja vaikka nyt tuo kuva on iankaikkisesti nuori, niin enpä tahdo minä olla sen kaltainen; mieluummin kukoistan minä lyhyen aikani kuin ruoho maassa ja lakastun sitten. Silloin te suutuitte minuun, otsanne synkistyi ja te kasvoitte suureksi kuin taivaan ukkospilvi, mutta samassa minä heräsin. Selittäkää nyt tämä uni minulle, hyvä mestari!

Näytti siltä kuin mestari olisi näiden sanojen aikana itsekin vaipunut unelmiin. Hän ajatteli nuoruutensa päivän kunnianhimoisia toiveita: hänkin oli itselleen toivonut valoisaa ja kunniakasta tulevaisuutta; ensi menestys oli rohkaissut häntä raivaamaan tietä kaikkien esteitten läpi senaikuisen tieteen ylimmille asteille. Oli ollut hetkiä, jolloin hän oli tuntenut olevansa ylpeä ja rikas kuin

äärettömien avaruuksien kuningas ja katsonut alas tietämättömien ja taidottomien joukkoon kuin joukkoon, joka kumartaa kuningastaan. Nyt hän oli köyhä, vanha, ja häneltä puuttui tutkimuksiinsa tarpeelliset apukeinot. Hän tunsikin olevansa kuin kerjäläinen kuninkaan istuimella, ja hänen ainoa, hänen uskollinen alamaisensa oli nainen, köyhä ja unohdettu kuten hän itsekin. Mutta nytpä oli eilen tullut muukalainen, tullut ja kuvaillut hänelle, että hänen salaisen kaipauksensa päämäärä on saavutettavissa, ja nyt saapui lapsi, leikkivä lapsi, sanomaan hänelle samaa oikullisten uniensa muodossa. Mitä se merkitsi? Kiusaustako se oli? Vai oliko se uuden, loistavan menestyksen enteitä? Hän mietti hetkisen ja vastasi:

— Unet, jotka jotakin merkitsevät, tuovat muassaan tavallisesti aivan päinvastaisia tapauksia, niinkuin kyllä omin silmin saatatte par'aikaa nähdä, armollinen neiti. Kuitenkin on minun myönnettävä, että Jumala joskus vertauksilla ilmoittaa meille, mitä vast'edes on tapahtuva, niinkuin Farao kuninkaalle unessa, jonka Josef selitti. Jos niin kävisi, että Jumala lähettää minulle, vanhalle ja köyhälle miehelle, jonkin aavistamattoman onnen tässä maailmassa, mikä tuskin on luultavaa, vaikk'ei sentään mahdotonta, koskapa Jumala voi muuttaa kaikki inhimilliset asiat, niin on siihen pikemmin luettava syyksi nuoren ja armollisen kuninkaamme erinomainen opin ja viisauden suosiminen, jotka nyt alkavat vaurastua hänen hallituksensa aikana. Mutta vähätpä minusta, kallehin neiti! Kertokaa minulle sen sijaan jotakin omista opinnoistanne opin ja hyödyllisten taitojen tiellä.

— Jospa minä uskaltaisin puhua neidin sijasta, koska hän on sangen kaino omia ansioitaan luettelemaan — puuttui ratsumestari puheeseen — niin kertoisinpa teille, hyvä isä, ettei koko Ruotsin valtakunnassa ole toista, joka harppua niin ihanasti soittelee kuin Kirsti neiti. Illalla kerran viime keväänä armollinen kuningas istui ainakin tunnin ajan ja kuunteli soittimen helkytystä, unohtaen kaikki ryssäin pauhaavat sotapasuunat. Ja ellei neiti Ebba Brahe jo olisi se, mitä hän on, niin saisipa leskikuningatar pian uusia huolia valtakunnan tulevaisuudesta.

Ellei Sigfrid mestari olisi ollut tottuneempi katselemaan kaukaisia taivaan tähtiä kuin maallisia virvatulia, niin hän olisi kenties noita sanoja lausuttaessa havainnut nopeasti haihtuvan, unelman tapaisen välähdyksen Kirsti Flemingin loistavissa silmissä. Ennenkuin punastuksen punaiset aallot olivat vielä ennättäneet nousta puolitiehenkään hänen neitseellisille poskilleen, hän vastasi närkeästyneenä:

— Ei ole kellään, sotilaalla kaikkein vähimmin, lupaa puhua soimaussanoja kuninkaastaan. Jospa Yrjänä Tegel vielä olisi vallassa, niin olisitte paremmin oppineet kieltänne hillitsemään. Mestari kulta, uskokaa minua, en ymmärrä enempää kuin harakka semmoisista asioista, joissa en ole saanut teiltä opetusta. Niin, olenpa jo unohtanut melkein kaiken, mitä minulle opetitte metalleista ja kivistä.

— Eikö olisi semmoista kiveä, joka karkoittaa pahat unet? kysäisi jälleen Silfversparre ivallisen totisena.

— Timantti lienee siihen paras keino, vastasi Sigfrid mestari viattomasti. — Sen kun sitoo vasemmalle sivulleen, niin se suojelee vihollisilta ja riidalta ja toralta ja raivotaudilta ja painajaiselta. Muuten — jatkoi hän huomaamatta, kuinka Kirsti neiti uhaten ojensi timanttisormuksensa ratsumestaria kohti — muuten on kallis safiirikivi hyödyllisin kaikista, sillä se vahvistaa koko ruumiin, pitää ihmisen tyytyväisenä ja tuo häneen hurskaita ajatuksia. Sanottu on myöskin kullasta, että kun sitä hienoksi jauhaa ja juo, niin se auttaa sydämen ahdistuksissa ja sydäntaudissa, ja siitä myöskin ihmisessä vilkkaan tunteen henki virvoittuu. Sillä kullalla on vähän auringon luontoa. Tätä kukin itse kohdastansa koetelkoon; minä sanon vain, mitä entisen ajan ihmiset ovat sanoneet. Niinpä safiirista sanotaan, että se, joka sitä suussaansa pitää, saattaa ennustella.

— Mestari, saanko pyytää teiltä jotakin kahden kesken?

— Jos suvaitsette, kaikkein rakkahin neiti, astua viheliäiseen huoneeseeni, niin saan kuulla, mikä se on, vastasi vanhus tuntien melkein samaa kuin sammaltunut honka, kun visertelevä lintunen istahtaa sen ryhmyisille oksille.

— Sanoitte jotakin safiirista, alkoi Kirsti neiti hyvittelien, suljettuaan tarkasti oven kiinni. — Niin viisas mies kuin te ei tarvitse safiirikiviä osatakseen ennustaa tulevia asioita. Te näette ne tähdistä ja ... käsistä.

— Tähdet ovat olleet olemassa hamasta maailman alusta ja noudattavat järkähtämättömiä lakeja, mutta juovat ja piirrot neitojen käsissä ovat tyynen veden pinnalla karehtivia väreitä, jotka ensi tuulenhenkäys puhaltaa pois.

— Oh, mestari, kyllä te tiedätte paremmin kuin minä, että ihmiskäden juovat noudattavat samoja lakeja kuin tähdetkin. Olettehan itse sanonut minulle, ettei Jumalan edessä ole mikään suurta eikä mikään pientä. Mutta koska pidätte enemmän tähdistä, niin kas tässä on horoskooppini, jonka itse

kirjoititte paperille minua varten Tukholmassa. Te ette tahtonut selittää sitä silloin, koska olin niin nuori, mutta nyt olen kahta vuotta vanhempi. Se on velkakirja, teidän on lunastettava se.

— Jättäkää nyt se, rakkahin neiti! Ei ole ihmisen hyvä tietää tulevaisuuttaan.

— Mutta ennustittehan te hovineitosille Örebrossa! Sitä ette saata kieltää.

— Jos niin teinkin, tapahtui se heidän ylenpalttisen uteliaisuutensa tähden. Istuessani Örebron linnan tornissa minä sain monta makupalaa naisväeltä, he kun mielellään kyselivät minulta siitä, ketä he eniten rakastavat. Semmoista ei teidän tarvitse tiedustella; hän tulee, kun Jumala tahtoo.

Kirsti neidin silmä iski tulta.

— Minä en mielitettyä tiedustele, vastasi hän ylpeästi. Tahdon tietää, mitä kaikki nuo ihmeelliset viivat ja numerot merkitsevät. Ei, mestari, oma syynne se on. Te olette antanut minulle arvoituksen arvattavaksi, tässä se on, minä pyydän teitä selittämään sen. Sanokaa minulle, mikä tähti elämäni vallitsee!

Mahdotonta oli olla ottamatta tuota kellastunutta, eläinradan merkkejä täyteen piirrettyä paperilippua, kun sitä tarjosi hieno, pehmoinen immen käsi. Mestari tarkasteli lippua huolellisesti ja sanoi epäröiden:

— Älkää kyselkö minulta enää!

— Ja te luulette naisen säilyttävän sellaista paperia vuosikausia tahtomatta kuulla sen selitystä. Haluatteko siis, että pidän taitoanne vain pilantekona?

— Niin paljon voin sanoa — jatkoi merkkienselittäjä — että teidän syntymähetkenänne on ollut merkillisiä merkkejä taivaalla. Te olette syntynyt jalopeuran tähdistön vaikuttaessa. Se ei ihmetyttäne ketään sellaista, joka on teidän sukuanne.

— Ei suinkaan, mestari.

— Jalopeura antaa yleviä ajatuksia, mutta ei pitkää ikää. Vain harvalle se antaa ikää viisikymmentä vuotta.

— Mitä sanottekaan, viisikymmentä vuotta! Siinä on kaksinverroin enemmän kuin olen toivonut eläväni. Entä mitä muuta siinä on?

— Mars hallitsee erään *firmamentumilla*, taivaanlaella, olevan mustan kohdan edellä ja sen jälkeen, eikä se ole kaukana. Siinä kohdassa, on Jupiter niin lähellä teidän tähteänne, että se on miltei kummallista. Hyvä neiti, varokaa! Kun planeettien kuningas vallitsee taivasta, on se kaikille vaarallinen. Sen, joka ei antaudu sen valtaan, se tavallisesti sammuttaa tai murskaa.

— Ette peloita minua. Sitä voidaan vastustaa.

— Niin, Jumalan voimalla, joka on suurempi sen voimaa. Tavallisesti aina jotakin kuolee siinä ihmisessä, joka Jupiteria vastustaa. Mutta kunhan vain sielu raukka pelastuu, on muu vähäarvoista. Sen mustan tai pikemmin loistavan kohdan takana on vielä paljon pieniä tähtiä. Toiset selittävät niitä jälkeläisiksi...

— Olen siis syntynyt sotaisten tähtien alla, kuten koko sukuni. Minulla on joku vihollinen...

— Sitä en ole sanonut.

— Vastustaja sitten, jos se teitä enemmän miellyttää. Minun täytyy vankasti vastustaa häntä, hän ei ole antava minun kauan elää, mutta lopulta saan levon tähtien joukossa. Sitäkö tarkoittitte, mestari?

— Minä tarkoitin — vastasi Sigfrid mestari — että Jumala hallitsee kaikkia luotujaan, ja planeettien kuningas on yhtä varmaan hänen rinnallaan vain tomua kuin se on kaikkien taivaankappalten keskus ja kiinnike. Me kierrämme auringon ympäri, ja aurinko kiertää Jumalaa. Vain hänessä on kaiken lepo.

— Mitä, mestari? Oletteko tekin niitä, jotka uskovat tuota uudenaikaista satua, että maa muka kiertää auringon ympäri eikä päinvastoin?

— Se ei ole mikään satu, hyvä neiti. Jumalan sanaa lähinnä se on kaikesta varmasta varmintä. Enkö ole kertonut teille viisaasta puolalaisesta Copernicuksesta? Mutta jätetään se. Te tahdoitte, että minä ennustaisin kädestänne. Minä en sano muuta siitä kuin että se on hyvän ihmisen käsi. Jumala siunatkoon teitä. Teissä on kotkaa jos on kyyhkyäkin. Te voitte antaa elämänne totuuden puolesta,

jollette anna sitä sille, jota rakastatte.

Ja niin sanoen mestari nosti nuoren oppilaansa käden kuihtuneille huulilleen.

Kirstineiti punastui, otti timanttisormuksen sormestaan ja painoi sen mestarin kurttuisen nimettömän sormen nenään.

— Ottakaa tämä vähäpätöiseksi muistoksi kiitolliselta oppilaaltanne, sanoi hän sydämellisesti. Minä olen muistava teidän varoituksianne, ja vast'edes, tultuani ymmärtäväisemmäksi, ajattelen olevani kihloissa itse viisauden kanssa. Jumalan haltuun! Jääkää hyvästi!

Vieraat lähtivät pois. Silloin vasta saattoi Anna emäntä kysyä, mitä jo kauan oli halunnut.

— Tiedätkö — sanoi hän — mistä hinnasta sinulle eilen tarjottiin kunniaa ja rikkautta?

— En tiedä, vastasi mestari Sigfrid. Ellei minua kutsuttu palvelemaan meidän omaa armollista kuningastamme, niin tuo tarjous tuli kai Tanskan kuninkaalta tai joltakin Saksanmaan evankeliselta ruhtinaalta.

— Erehdyt, vastasi hänen vaimonsa tynesti. — Kunniata ja rikkautta tarjottiin sinulle sillä ehdolla, että palvelisit Sigismundia ja paavin oppia.

— Voi tähtiäni! Voi nuoruuteni unelmia! huokasi vanha mestari, ja kirkas kyynel vierähti hänen laihuneelle, kellastuneelle poskelleen.

6. TAIVAANLAEN VAARALLINEN KOHTA.

Noin kolme kuukautta Tammissaarella-käynnin jälkeen, kylmänä talvipäivänä tammikuussa 1616, tapaamme jälleen neiti Kirsti Flemingin ja hänen äitinsä, maaherra Lauri Hermaninpoika Flemingin lesken, vapaasukuisen rouva Anna Hornin, joka oli toisissa naimisissa Tönne Yrjänänpoika Gyllenbögelin kanssa. Ylhäiset naiset olivat tehneet vuodenaikaan nähden hyvinkin pitkän ja vaivalloisen matkan Pernajan kartanoon itäiselle Uudellemaalle läsnäolollaan kunnioittaakseen Käkisalmen maaherran Hannu Stålhandsken ja vapaasukuisen neiti Elina Wildemanin häitä. Viimeksimainittu oli kuuluisan amiraali Henrik Tönnepoika Wildemanin tytär ja Kirstin lapsuudenystävä. Wildemanit olivat Hornien kautta sukua Flemingeille, ja matkustajamme olivat viettäneet vastanaineitten kanssa niin hauskat joulupyhät kuin noina rauhattomina aikoina oli mahdollista. Kymen kuninkaankartanoon ei ollut pitkälti Pernajasta, ja koska Kirsti neidin orpana, uljas eversti ja sittemmin maamarsalkka Henrik Fleming, Lajusten herra, saatuaan lyhyeksi ajaksi virkavapautta Venäjän kanssa käynnissä olevista rauhanneuvotteluista, oli halunnut keskustella Anna rouvan kanssa tärkeistä perheasioista, niin oli päätetty yhtyä Kymenkartanossa.

Ylpeä ja valtava Kymi, entinen rajajoki, joka leveässä uomassaan kantaa monien satojen järvien vedet Suomenlahteen, jakaantuu ennen laskuansa kahteen päähaaraan, joista itäisempi vuorostaan taas haaraantuu kahdesti. Näistäkin itäisempi on se, jonka varrella Kymen kuninkaankartano vielä tänäkin päivänä sijaitsee, lähellä avaria, nykyjään jo tarpeettomia linnoitusvaruksia. Tämä kartano oli jonkin aikaa Sturein suvulla, mutta meidän kertomuksemme aikana oli se kruunun hevoskartanona ja ratsuväen katselmuspaikkana. On olemassa Kustaa II:n Aadolfin omakätinen kirje, joka käskää silloista voutia Antti Niilonpoikaa pitämään huolta, että Kymenkartanon hevosilla on hyvät laidunmaat. Sillä erää majaili siinä kaksisataa vasta varustettua aateliston ratsumiestä Matti Olavinpojan päällikkyyden alaisina, valmiina kohdakkoin lähtemään armeijaan Venäjälle. Pihalla vilisi siis noita nuoria sotilaita, jotka taluttivat hevosiaan tilavista talleista juomaan alas koskelle, jota eivät tammikuunkaan pakkaset olleet saaneet kahlehdituksi. Muuan matala, mutta pitkä yksikerroksinen puurakennus, joka usein oli suonut majaa ylhäisille vieraille, tarjosi kuitenkin tälläkin kertaa tarpeeksi tilaa Henrik Flemingin ja hänen matkallaolevien sukulaistensa kohtaamista varten.

Kello oli kymmenen aamulla, ja yhä viipyi odotettu vieras. Kirsti Fleming meni kosken partaalle ja mietteihinsä vaipuneena katseli sen pauhaavia aaltoja, jotka lumisia rantoja vasten näyttivät melkein mustilta. Hän oli syntynyt Louhisaaren kartanossa, ihanan merenlahdelman rannalla Suomen lounaiskulmassa, ja oli siis aina lapsuudestaan saakka ollut aaltojen ystävä ja oppinut niitä rakastamaan. Mutta nuo mustat vedet näyttivät hänestä synkiltä; ne kuohuivat ja elämöivät vielä silloinkin, kun koko luonto oli talviseen uneensa vaipunut; ne olivat vapaita ja valtavia ja uhmaisia vesiä, mutta ne eivät aikaansa tienneet; ne olivat kummituksia kesän ajoilta, niillä ei ollut enää oikeutta

elää. Kirsti neidin mielessä synnytti tuo ylivoimainen uhma pikemmin ahdistusta kuin rohkeutta, ja siksi hän loi katseensa iloisempaan kuvaan, kosken toisella rannalla liikkuviin ratsumiesryhmiin, mutta samassa lähestyi häntä asuinhuoneelta päin kiireisin askelin hänen pikku Maiju palvelijattarensa ja toi hänelle sanoman, että hänen oli heti riennettävä takaisin kartanoon.

— Tuliko hän?

— Tuli, neiti! Hän sekä Henrik herra.

— Kuka hän?

— Kuningas.

Kirsti neiti ei rientänyt, hän lensi. Hän oli kuin metsäkana, jonka keveät askelet tuskin jättävät jälkiä talven hankeen.

Hän pujahti asuntoon sivu-ovesta. Koko talo oli liikkeellä. Tiedettiin kyllä, että kuningasta oli odotettu Suomen valtiopäiville Helsinkiin; tiedettiin hänen useampia päiviä aikaisemmin tulleen Viipuriin, mutta eipä tiedetty, ennättäisikö hän sillä matkallaan poiketa Kymenkartanoon ja milloin. Kustaa II:lla Aadolfilla, kuten hänen isälläänkin Kaarle IX:llä nuorena ollessaan, oli tapana tulla äkkiä, jotta hän tapaisi voutinsa valmistautumattomina, eikä se aina tuonut voudeille mielihyvää ja kuninkaallista suosiota. Hän sanoi leikillään, että sen, joka on kuusi vuotta ollut voutina, saa hirttää suoraa päätä tutkimatta, sillä kyllä mies silloin jo on tarpeeksi ansiokas. Ja erittäinkin Suomessa, jossa jo monet kuninkaalliset säännöt turhaan olivat koettaneet hillitä petoksia ja kiskomista, oli tämä leikkipuhe valitettavasti hyvinkin oikeutettua.

Kymenkartanon vouti Antti Niilonpoika näkyi olevan harvinaisia poikkeuksia. Kuningas oli tullut äkkiarvaamatta, keveässä reessä, kaksi hevosta edessä. Mukanaan hänellä oli ainoastaan Henrik Fleming ja kamaripalvelija; seurue tuli tuntia myöhemmin. Heti kohta hän otti itse selon sotaväen luvusta, muonasta ja varustuksista, kuninkaankartanon tilasta ja voutin tileistä. Hänen tarkka silmänsä huomasi pian kaikki puutteellisuudet, eikä niitä suinkaan ollut varsin vähän. Ratsumiehet asetettiin jälle kosken alapuolelle, ja ne saivat kestää ankaran katselmuksen. Missä hylättiin kelvottomia keihäitä, pyssyjä, pistooleja, miekkoja, missä taas rikkinäisiä haarniskoja tahi huonoja saappaita, missä taas kurjia, satulanlyöttämiä hevosia, joita oli herraskartanoista lähetetty ratsupalvelukseen, ja niin edespäin aina heinä- ja olkitileihin saakka. Mutta tarkasteltuaan kaikki ja kuultuaan monta puolustusta "ajan tilan" tähden, niinkuin siihen aikaan mielellään sanottiin, suvaitsi armollinen kuningas sanoa sotaväelle, että heidän maanmiehensä olivat uljaasti taistelleet venäläisiä vastaan ja että hän toivoi uusien rekryyttienkin tekevän samoin, ja siihen kajahti äänekkäänä huuto: *eläköön kuningas!* ja tämä huuto uudistui kahta voimakkaampana, kun kuningas oli suomeksi lisännyt: *Jumala varjelkoon teitä, pojat!* Hän tunsu suomalaisensa; olihan hän jo lapsena käynyt isänsä kanssa Suomessa ja monen pitkän talven kuluessa tutustunut tähän maahan. Nuo nuoret, leveähartiaiset, huonosti varustetut ratsumiehet yllä suomalaisten "moukanryysyt"[4] laihaan, mitättömän näköisten hevostensa selässä, ne olivat kumminkin sitä terästä, jolla Kustaa II Aadolf voittonsa voitti, ja viidentoista vuoden kuluttua oli kenties harvennut joukko noita samoja nuorukaisia, silloin monet kovat kokeneina sota-uroina, seisova lujana muurina Breitenfeldin taistelussa tai kiipeävä Würzburgin valleille tai kaatuva Lützenin kentällä rakkaan kuninkaansa kanssa. Juuri se seikka, että kaikki nuo voitot ja onnen kohtalot vielä olivat tulevaisuuden kätöksissä, kuten ikihongankin alku piilee vähäisessä vesassa, jonka käsi saattaa taittaa ja jalka tallata, juuri se, että niin paljon kunniaa, niin paljon suuruutta vielä oli pelkkänä tulevaisuuden unelmana, toiveena, kaukaisena kangastuksena, juuri se seikka sai niin omituisen tunteen heräämään noissa sotilaissa, jotka ensi kertaa tekivät kivääreillään kunniaa nuorelle sankarikuninkaalleen. Heissä ei ollut ainoatakaan, joka ei sinä silmänräpäyksenä hänen johtamanansa olisi tuntenut voimaa koko maailman valloittamiseen. He olivat suomalaista ratsuväkeä, siis työntä, maltillista, valmiina aikaansa odottamaan; he eivät intoilleet, he eivät liikahtaneet rivissään, kuvapatsaina he istuivat satuloissaan, mutta jokainen heistä tunsu sydämessään, että moisen kuninkaan puolesta saattoi kuolla. Ja hän ymmärsi heidät niinkuin hän aina ymmärsi sotilaansa.

Hän kääntyi päällikön puoleen ja sanoi:

— Matti Olavinpoika, pidä hyvää huolta tuosta väestä; kelpo alku. Harjoita heitä rivissä joka päivä. Katso, ettei heidän ravinnostaan puutu mitään, mutta jos he talonpojille tekevät pahaa, niin lue laki lyhyeen. Hevoset ovat huonosti ruokittuja, osa huonosti opetettuja, pukineista on tarkempi vaari pidettävä. Se on korjattava niin pian kuin mahdollista. Kaikessa muussa olen tyytyväinen tähän väkeen... Stålhandske!

Nuori, kuninkaan ikäinen upseeri ratsasti esiin seuruejoukosta.

— Katso tätä miestä, Matti Olavinpoika, hän on upseeriksi kohonnut pelkästä sotamiehestä. Hän

tuntee meidän uudet ratsupyssymme. Stålhandske, ratsasta huomenna Viipuriin käskyjäni viemään ja valitse linnan asevarastosta parhaimmat pyssyt. Ne tulevat sinun väellesi, Matti Olavinpoika. Hanki taitavia maaseppiä, joita tässä maassa kyllä on, ja teetä pyssyjä tämän uuden mallin mukaan. Miesten pitää osata ampua vapaalta kädeltä, se on tahtoni.

Talven uninen aurinko meni sillä hetkellä mailleen lounaiseen ja purppuroi illan taivaan. Punainen loiste; jossa ilovalkeita oli toinen puoli ja verta toinen, levisi yli lumisen maiseman, mustan kosken, pihalla seisovan väkijoukon ja ratsumiesten liikkumattomien rivien. Kuninkaan vartalo, joka näkyi kaikkialle siltä joen rannalla olevalta mäeltä, mistä hän oli tarkastellut sotajoukkoa, verhoutui purppuraan, ja hänen katseensa loisti. Hän oli tullut vihollisen maasta ja tunsu nyt jälleen olevansa keskellä luontoa, jota hän ymmärtää, ja keskellä kansaa, joka rakastaa häntä. Mielihyvää välähti hänen nuorilla, miehekkäillä kasvoillaan. Sotilas ja kuningas oli yksikolmattavuotias; hänen mielensä ei ollut vielä kovettunut, niin etteivät lempeät vaikutelmat olisi siihen koskeneet, niin, eipä hän elänytkään niin kauan, että se olisi milloinkaan kovettunut. Mutta sittenkin oli hän kauttaaltaan kuningas. Ei hän tuhlaillut sanoja. Äänetönnä hän sulki ajatuksensa nuoreen rintaansa, viittasi merkiksi, että katselmus oli päättynyt ja palasi taloon.

Monien katselijain joukossa oli rannalla myös neiti Kirsti Fleming Maiju tyttärensä kera, tuntemattomana ja huomaamattomana. Illan taivaan purppuraheijastus, joka valaisi sankarikuningasta, näytti vielä kirkkaammin punaavan nuoren immen poskia. Hän kuuli väkijoukon ihastuksen huudot; hän näki Maijunsä taputtelevan käsiään riemuissaan, mutta hän itse oli äänetönnä niinkuin sankarikin, jota kohti kaikkien katseet olivat kääntyneet. Mietteissään hän palasi muitten mukana taloon ja äitinsä kanssa voudin yksityisiin huoneisiin, jonne matkustavaiset olivat siirtyneet antaakseen tilaa kuninkaan seurueelle.

Heidän olonsä siellä tuli kumminkin pian huomatuksi, ja vähän ajan kuluttua Henrik Fleming toi sanoman, että kuningas tahtoo nähdä heidät illallispöydässä, joka katetaan kello seitsemältä. Ainoastaan muutamia korkeimpaan päällystöön kuuluvia henkilöitä oli käsketty illalliselle, ja kuningas sanoi toivovansa, ettei Anna rouva panisi pahakseen, vaikka ateria olisikin sangen yksinkertainen sotilaan tapojen ja matkan kiireen tähden. Olipa kumminkin juottovasikka ja muutama kana saanut ennen aikojaan lopettaa nuoren elämänsä Kymin rannoilla tyydyttääkseen matkalla olevain sotilaitten kelpo ruokahalua. Mutta sotarekillä tottuu arvostelemaan ajan kalleutta, ja niinpä kuningaskin nousi pöydästä tuskin puolen tunnin kuluttua, sanoen, ettei hän tahdo olla suomatta muille vierailleen lepoa, jota he varsin hyvin tarvitsevat, mutta että hänestä olisi hupaista, jos naiset vielä soisivat hänelle miellyttävää seuraansa. Kuningas lisäsi, ettei hän pitkään aikaan ollut saanut puhua muusta kuin pelkistä sota-asioista, minkä vuoksi hänestä tuntuisi virkistäväältä, jos armolliset naiset kertoisivat hänelle jotakin huvittavampaa Tukholmasta tai Turusta.

Nuori kuningas oli tuollaisina tuttavallisen seurustelun hetkinä niin herttaisen vilpitön, hänen luontaiseen miellyttävyyteensä yhtyi niin leikillinen mielenlaatu ja niin harras osanotto päivän vähäisiinkin tapauksiin, että pari tuntia nopeaan kului keskusteltaessa Tukholman hovista ja niistä Suomen aatelissuvuista, joitten kanssa sekä Anna rouva että hänen tyttärensä olivat lähimmin sukua. Kellon lyötyä yhdeksän pyysi Anna rouva lupaa poistua saadakseen ajan lyhyiden tähden läheisessä huoneessa neuvotella Henrik Flemingin kanssa perheasioista, joitten tähden hän oli tullut Kymenkartanoon. Kuningas vastasi kohteliaasti, ettei hän toivo Anna rouvan kestäneen turhaan matkan vaivoja tultuaan sinne puhumaan tärkeistä asioista, mutta koska hän oli oleva viereisessä huoneessa, niin toivoi kuningas hänen suovan hänelle tyttärensä seuran siksi, kunnes neuvottelu on päättynyt. Ei ole merkitty muistiin, suostuiko Anna rouva, joka hyvin tiesi leskikuningattaren epäsuosion neiti Ebba Brahea kohtaan, aivan kevein sydämin tähän ehdotukseen, mutta kuninkaan toivomushan on käsky, jota ei käy vastustaminen ilman tärkeitä syitä. Anna rouva meni jättäen raolleen siihen kamariin vievän oven, jossa Henrik Fleming oli häntä odottamassa.

— Hannu Stålhandske oli siis onnellinen sulhanen? kysyi kuningas, jolle oli kerrottu Pernajan kartanossa pidetyistä häistä.

— Hyvin onnellinen, armollinen herra, vastasi Kirsti neiti.

"Majesteetti" puhuttelusanaa käytettiin tosin juhlallisissa tilaisuuksissa, mutta tuttavallisemmissä keskusteluissa sanottiin vain vanhaan tapaan yksinkertaisemmin "armollinen herra".

— Hän on onnellinen, kun on saanut noudattaa sydämensä ääntä. Minäpä tunnen ihmisiä, jotka eivät saa tehdä niin. Tunnetteko te ketään semmoista?

— Enpä tiedä... Kenties.

— Mitä tekisitte sellaisessa asemassa?

- Velvollisuuteni tekisin, jos olisin mies.
- Mitä sitten *naisen* pitäisi tehdä?
- Samaa, armollinen herra. Aina velvollisuutensa.

Kuningas katseli häntä leikillisesti.

— Tiedättekö, ettei monikaan teidän iässäänne ajattelisi teidän tavallanne. Te puhutte kuin mies, mies kolmenkymmenen iässä; mutta tunnenhan minä Flemingien luonteen. Te ette pelkää, te. Turun linnan palossa 1614 näin, kuinka te yhä vain seisotte tornissa, sillä te tahdoitte pelastaa pienen tytön tulen liekeistä. Isänne sukulainen Klaus Fleming ei myöskään muusta tiennyt kuin velvollisuudestaan, ja siksi tuli hänestä kuningas vainajan verivihollinen, ja kuitenkin oli kumpikin samanlaista rautaista, lujaa luonnetta, ja he olisivat yksissä neuvoin perustaneet suuren valtakunnan. Onneksi *me* olemme ystäviä, ja siksi saatan kysyä teiltä suoraan: eivätkö sydämen oikeutetut vaatimukset ole korkeimmat kaikista velvollisuuksista?

— En tiedä, mitä tarkoitatte sydämen oikeutetuilla vaatimuksilla, armollinen herra. Mutta jos minä olisin kuningas, niin...

— Jatkakaa!... Jos olisitte kuningas, niin...

— Niin en milloinkaan uskollisuuttani rikkoisi. Sanani olisi kuninkaan sana, ja valani olisi minulle valtikkaani kalliimpi, vastasi Kirsti neiti hiljaisella äänellä, mutta niin rohkeasti ja lujasti kuin ainakin Fleming.

Kuninkaan kummasteleva katse synkistyi.

— Puhukaa selvemmin! sanoi hän.

— Minä en milloinkaan hylkäisi naista, jonka omaksi olen sydämeni antanut ja jonka sydämen olen omakseni saanut. Ja jos minulle sanottaisiin valtakunnan onnen vaativan sanani rikkomista, niin vastaisin, että uskollisuudessa on valtakuntain menestys eikä uskottomuudessa.

— Vai niin! Sitäkö tarkoitittekin? huudahti kuningas, ja hänen katseensa kirkastui äkkiä, niin että se melkein säikäytti Kirsti neitiä. — Jopa tosiaankin luulin teidän joutuneen *toiselle* alalle, ja minähän en tahtois *teitä* vihollisekseni, vaikka sais linnan Venäjällä. Te olisitte peloittavampi kuin kokonainen armeija.

— Pyydän armoa, jos olin liian suora. Minä olen ylpeä siitä kunniaista, että olen *hänen* ystävänsä, hänen, jonka nimeä alamainen kunnioitukseni estää minua mainitsemasta. Mikä sydän hänellä onkaan, armollinen herra ... niin ylevä, niin jalo, niin lemmeikä ja niin kärsivällinen! Toista vuotta jo on kauhea epätietoisuus kalvanut häntä. Hän itkee harvoin, hän ei valita milloinkaan, mutta hän rukoilee paljon. Minä tiedän, mitä tuskia hän kärsii. Eikö ole mahdollistakaan lopettaa tuota epätietoisuutta?

Kuningas käveli lattialla edestakaisin, pysähtyi viimein ja sanoi:

- Sanotteko näin itsestänne, vai onko joku pyytänyt teitä sitä sanomaan?
- Ei kukaan, ja vähimmin kaikista hän! Jos olen pahoin tehnyt, niin olen yksinäni syypää.

Jälleen kirkastui kuninkaan synkkä otsa, ja hän jatkoi entiseen leikilliseen tapaansa.

— Älkää nyt, liian vilpitön viholliseni; ei siinä ole mitään moitittavaa, että noin rakastettavasti sanoo kuninkaalle totuuden. Kernaammin kuulen nuhteita teiltä kuin opettajaltani, vanhalta Skytteltä. Olin jo luulla eräänä hetkenä teitä petturiksi, ja petturi kenties olettekin sydämen asioissa, mutta siinä olette omalla alallanne, kuten naiset ainakin. Ja koska olette liian hyvä luterilainen, kenties vähän liian nuorikin, ollaksenne rippi-isänäni, niin puhukaamme nyt mieluummin teistä itsestänne. En näe täällä harppuanne. Jäikö se Tukholmaan?

— Se on Louhisaassa, armollinen herra.

— Vahinko! Minä muistan vielä, kuinka minä kerran kevätiltana tulin synkkänä ja allapäin neuvoshuoneesta. Kaikki oli käynyt vastoin toivoamme. Kovanonnen sanomia oli tullut Liivinmaalta, valitusvirsiä Taalainmaasta, maksettavia oli viljalti ja maksukeinoja puuttui. Synkkämielisenä kuin Saul astuin herttuattaren huoneeseen, mutta siellähän olikin Davidini. Teidän kielisoittimenne sulatti sydämeni. Vast'ikään olin mielestäni ollut köyhä ja heikko; sinä hetkenä tunsin olevani rikas ja voimakas. Minä ajattelin muinaisia bardeja, jotka isillemme lauloivat ja tekivät heistä jaloja sankareita sodassa. Teidän pehmoinen kätenne näytti minusta leikkivän kielillä saaden aikaan saman ihmeellisen vahvistavan vaikutuksen, ja niin tuntui minusta kuin te olisitte Ruotsin ja Suomen valkyyria, jonka on

astuttava kuninkaan edellä taistelussa. Usein olen sitä ajatellut. Viimeksi ajattelin sitä turhaan rynnätessäni Pihkovan lujia muureja vastaan. Sotilas ei saa ajatella sitä, mikä säilän tempaa hänen kädestään ja riistää rohkeuden hänen rinnastaan. Mutta on hetkiä, jolloin käsi on uupunut, jolloin rohkeus horjuu, mikä onkin inhimillistä, ja silloin on hyvä kuulla voiton laulua. Teissä on jotakin voiton ajatusten tapaista; te tulette sukuunne.

Kirsti neiti ei vastannut. Mitäpä hän olisikaan vastannut? Äänetönnä hän istui, katsoen alas; vain vähäinen, melkein huomaamaton ylähuulen vavahtelu tiesi myrskyä, joka hänen sydämessään riehui. Se, joka tuntee syviä virtoja, tietää kyllä, että pinnan vähäinen kare useinkin merkitsee voimakasta virtaa.

Kotvasen kuluttua sanoi kuningas:

— Pyytäkää minulta jotakin armonosoitusta!

Kirsti neiti piti hansikasta kädessään; hän ei huomannut, että hän kymmenen minuuttia aikaisemmin oli repinyt sen palasiksi. Kuningas otti ylös toisen hansikkaan, joka oli pudonnut lattialle, ojensi sen hänelle hymyillen ja sanoi:

— No niin?

— Kirjettä!

— Ettekö itsellenne mitään?

— Kiitän, armollinen herra. Minä olen palkintoni saanut.

— Ette edes pyydä laulua harpullanne soitettavaksi?

— Kirjettä! Kirjettä vain!

Kuningas tarttui hänen käteensä ja tunsu sen vapisevan, mutta ylpeät, loistavat ruskeat silmät katsoivat lujasti häntä silmiin. Kuningas yritti sanoa jotakin, mutta samassa seiso i Anna rouva ovesa.

— Jo on aika, sanoi Anna rouva.

— Niin, jo on aika! kuiskasi ääni Kirsti Flemingin tykkivässä sydämessä.

7. YÖ JA AAMU KYMENKARTANOSSA.

Kuningas Kustaa II Aadolf oli nuoresta pitäen tottunut ankaraan työhön, ja se, mitä ei päivällä ehditty tehdä, tehtiin usein yöllä. Aikakirjat eivät kumminkaan kerro hänen viettäneen tätä yötä Kymenkartanossa hallitustoimissa. Hänen uutteran sielunsa kykyä, tahtoa ja ajatuksen voimaa oli kuukausimäärin tarvittu toiselta puolen ankarassa, vieraalla maalla käydyssä sodassa ja toiselta puolen sisällisessä valtakunnan hallinnossa monen ahdingon ja eripuraisuuden taakan alla. Ruumis ja sielu olivat olleet yhtä kovassa ponnistuksessa; harvoin oli päivä ollut levollinen tai yö ilman murheita. Kun ihminen on yksikolmattavuotias, kantaa hän kylläkin iloisesti tuommoisen taakan, sillä silloin levittäytyy hänen eteensä toivojen rajaton maailma; elämä näyttää loppumattoman pitkältä ja menetetty päivä mitättömän lyhyeltä. Nuoruuden rohkeuden salaisuus on siinä, että me alinomaa saatamme heittää hetken huolet äärettömän tulevaisuuden helmaan, joka on edessämme ja joka saattaa korvata kaiken, koska siinä ei ole mikään mahdotonta.

Mutta jotakin on mahdotonta lujimmallekin työntekijälle, totisimmallekin valtiomiehelle, etevimmällekin ajattelijalle, ja se on — yhdenkolmatta vuoden iässä luopua kaikista elämän onnen vaatimuksista. Onni pukeutuu vain erilaisiin muotoihin nuoruudenunelmissa. Tavallisesti se astuu nuorukaisen silmäin eteen ensinnä naisen muodossa, sittemmin laakeriseppelein kruunatun kunnian hahmossa. Suuret henget eivät ole tästä poikkeuksena hekään, sillä todellinen suuruus on inhimillistä suuruutta eikä mikään marmorikuva. Kuningas Kustaa Aadolfinkin ensimmäisenä nuoruuden ihanteena oli ollut nainen, mutta tuo nainen oli erottamattomasti yhdistetty voiton ja sankarimaineen unelmaan. Tunnettua on, ja itsekin hän siitä kirjoittaa, että hän teki ensimmäiset urotyönsä Ebba Brahen kunniaksi ritarillisella romantiikallaan, mikä oli hänelle ominainen. Ja kunnia kuitenkin vähitellen voitti tuon unelman, joka oli ihanin ja puhtain hänen nuoruutensa unelmista. Sen naisen, josta olisi saattanut kerran tulla suuren kuninkaan ansiokas puoliso, täytyi vihdoinkin astua syrjään, eivätkä tähän olleet niin

suuresti syynä esteet, vastustus ja hovivehkeet kuin erilläänolo, pitkä välimatka, sota ja voitonajatukset. Mitä ylemmäksi nuorena sankarissa kuningas kohosi sitä taamma poistui Ebba Brahe, hänen suortuviensa morsius hülveni kuin aamuiset usvat nousevan auringon edestä, hänen hahmonsa kalpeni kalpenemistaan, ja vihdoin oli siitä jäljellä enää vain kaukainen rakas muisto. Tunnettua on, että kuninkaan ja hänen lapsuutensa ystävän ja nuoruutensa morsiamen välinen kirjeenvaihto lakkasi syksyllä vuonna 1614. Sen jälkeen kuninkaallisen nuorukaisen tunteet hakivat jotakin päämäärää itselleen, löytämättä mitään — tai ainakaan kyllin arvokasta. Ja juuri näinä aikoina hän esiintyy kertomuksessamme.

Jos hän samoihin aikoihin olisi löytänyt jonkun arvoisensa päämäärän tunteilleen, niin se olisi epäilemättä ollut mitä lähimmässä yhteydessä kunnian ja voittojen kanssa. Se olisi ollut nainen, kylliksi luja ja ylevämielinen voidakseen innostaa häntä suuriin sankaritekoihin. Tuon naisen olisi pitänyt vetää vertoja hänelle nerokkuudessa ja voimassa, joskaan ei syntyperän ylhäisyydessä; mutta hänessä olisi täytynyt myöskin olla samaa ritarillista romantiikkaa, jonka äsken sanoimme olleen kuninkaan luonteen huomattavimpia piirteitä, ja hänen olisi naisena pitänyt käsittää tuo kunnian ja sankaritoitten rakkaus vielä innostuneempana ja paljoa haaveellisemmin kuin kuningas itse, voidakseen valtavasti häneen vaikuttaa. Historia ei tiedä hänen löytäneen sellaista naista. *Jos* hän siis kuitenkin sellaisen löysi, niin oli heidän kohtauksensa vain lyhyt hetkinen, jonka jälkeen he eivät enää koskaan tavanneet toisiaan. On tosiaankin olemassa jokunen viittaus siihen, että niin on käynyt.

Kirsti Fleming vietti unettoman yön Kymenkartanossa. Kun nuori ja ritarillinen ruhtinas astuu valtaistuimelle, niin silloin tuhannet immet odottavat häneltä kaikkea ja haaveillen häntä ihailevat. Mutta Kirstin kiintymys oli paljoa syvempää laatua: se oli alkanut jo lapsuuden päivinä saaden aivan päinvastaisia vaikutelmia vihasta, jota Flemingin suku kantoi Kaarle IX:tä vastaan, tämän epäsuosio kun kaikessa ankaruudessaan oli kohdannut Kirsti neidin isää ja setää. Voimakkaissa sieluissa saattaa viha muuttua rakkaudeksi samasta luonnonpakosta, joka yön muuttaa aamuksi. Turussa, Tukholmassa, Örebrossa oli nuori Louhisaaren neiti oppinut pitämään arvossa nuoren ruhtinaan yleviä ominaisuuksia, mutta aina hän oli seisonut Ebba Brahen korkean varren varjossa ja seisonut siinä niin kokonaan kateutta tuntematta, niin omista tunteistaan tietämättä, kuin koskaan pysyttäydään varjossa rakasta ystävää ihailemassa. Ja nyt, hetkessä, kuin taikavoimasta, aukeni hirveä kuilu siihen, missä siihen saakka oli uhkunut kukkeuttaan tuon hehkuvan sielun viaton, puhdas ja uhrautuva uskollisuus kahta jaloa ja ylevämielistä henkilöä kohtaan, joita Kirsti Fleming oli tottunut pitämään eroamattomina ja joiden liiton puolesta hän jo kauan oli lähettänyt palavia rukouksia Luojan luo — ja nuo kaksi olivat kuningas ja hänen kihlattu morsiamensa. Nyt olivat nuo kaksi erotetut — ainaseksi erotetut, eikä siihen eroon ollut syynä kuningattaren kovuus eikä valtakunnan valtiotaito, vaan paljoa enemmän jokin aivan odottamaton kuninkaan tunteiden muutos. Ja kuka oli heidät erottanut? Kuka? Hän itse, hän, joka olisi antanut henkensä nähdäkseen heidät onnellisina Ruotsin valtaistuimella! Voi, hän ei tiennyt, kokematon tyttö, kuinka aika, etäisyys, urotyöt ja nuorukaisen veri anastavat valtaansa sankarinkin sydämen! Yön hiljaisuudessa hän satoja kertoja toisti itsekseen kysymyksen: kuka on heidät erottanut? — ja joka kerta leimahtivat hänen muistoonsa tulisin piirtein kuninkaan sanat ja katse sellaisina kuin ne olivat olleet tänä onnettoman iltana. Hän yritti vakuuttaa itselleen, että oli hänet väärin käsittänyt, että se, mikä häntä kauhisti, oli ollut pelkkää pilantekoa, oikkua, joka jo huomenna on unohdettu; mutta hän ei *voinut* tulla siitä vakuutetuksi: hän oli nainen, ja hän oli älykäs nainen, joka ei saattanut silmät ja korvat ummessa pettää itseään.

Minkä rikoksen hän siis oli tehnyt, poloinen, kun näin oli tullut pettäneeksi ystävänsä? Milloin ja missä hän oli vastoin tahtoaan saavuttanut tuon kuninkaallisen suosion, jota hänen täytyi pitää ystävyuden pettämisenä? Hän ei voinut muistaa muuta kuin tuon turmion hetken, jolloin hän oppi loihtimaan niin ihania säveleitä harppunsa kielistä. Niin, tuon harpun hän murskaa palasiksi, hän ei enää ikinä kosketa sen kieliä. Hän lankeaa Ebba Brahen jalkoihin ja sanoo hänelle: en minä, en minä ole ryöstänyt sinulta hänen sydäntään! Ja sitten hän matkustaa kauas, kauas Puolaan, Espanjaan, Amerikkaan, minne hyvänsä, päästäkseen vain enää näkemästä tuota ihailtua sankaria, joka saattoi olla niin uskon ja — hän ei voinut kieltää sitä — niin vaarallinen hänen rauhallen!

Niin, vaarallinen kuitenkin, voi kuinka vaarallinen! Hän pani liikkeelle koko lujan tahtonsa voiman, mutta hän ei sittenkään voinut unohtaa valkyyriaa, joka oli taistelussa kulkeva Ruotsin ja Suomen kuninkaan edellä. Mikä intohimoinen viehätyks tuossa ainoassa sanassa! Niin, hän tunsu, vaikka hän kuinka taisteli sitä vastaan — hän tunsu syntyneensä kuningattareksi, mutta ei Margareta Leijonhufvudin kaltaiseksi, ei Katarina Stenbockin eikä Gunilla Bjelken laiseksi — kuinka monta aatelisneitiä olikaan jo noussut Ruotsin valtaistuimelle! Hän tunsu olevansa syntynyt joksikin muuksi; hän tunsu itsessään unionin Margaretan voimaa ja Katarina Jagellonican rohkeutta kieltäytyä kaikesta. Voi julkeita unelmia! Hän karkoitti ne pois kuin Macbethin noidat, ne palasivat jälleen, ja uudelleen hän ajoi ne pois. Vihdoin ei unelmain kuningattaresta ollut jäljellä muuta kuin itkevä tyttö, joka kyynelillään kasteli päänaluisensa.

Kello kuuden aikaan aamulla, kun vielä oli pimeä, kuului pihalta ääniä, hevosten korskuntaa,

kulkusten helinää. Kuningas oli lähtemässä edelleen Helsinkiin päin. Kirsti huokasi helpotuksesta: hänen ei siis tarvitse nähdä kuningasta nyt, ja hän on pitävä huolta siitä, ettei hän näe häntä milloinkaan.

Kynttilä sytytettiin, ja seuraavassa tuokiossa istui äiti hänen vuoteensa vieressä. Anna rouvakin oli perinyt esi-isiltään, Kankaisten Horneilta, ylevän mielen, mutta lisäksi myös sydämen lempeää tunnetta paljoa enemmän kuin jyrkältä ja taipumattomalta Flemingin suvulta oli totuttu odottamaan. Luultavaa on sen vuoksi, että Kirsti Flemingissä yhtyivät parhaat puolet noista molemmista suvuista, jotka ovat antaneet Suomelle ja Ruotsille monta sankaria ja suurta valtiomiestä.

Äidin tutkiva katse huomasi heti tyttären itkeneen ja viettäneen levottoman yön.

— Etkö ole nukkunut tänä yönä? kysyi hän.

— En oikein hyvin, vastasi tytär.

— Mitä kuningas sanoi sinulle eilen illalla?

— Ei ainakaan sitä, jota mieluummin olisin suonut kuulevani. Hän puhui harpustani.

— Sitä pelkäsin. Mitä hän sanoi?

— Minä uskalsin muistuttaa hänelle Ebbasta, ja hän sanoi minun olevan liian nuori hänen rippisäkseen. Heidän välillään on kaikki lopussa; sen ymmärsin liiankin hyvin; ja se on suuresti pahoittanut mieltäni.

— Älä tuota niin kovasti sure, rakas lapsi; kenties se on onnellisinta heille kummallekin. Moiset kuninkaan ja alamaisen välillä solmitut liitot saavat parhaassa tapauksessa aikaan eripuraisuutta valtakunnassa. Bjelket ovat saaneet kokea sekä kunniaa että kateutta sen vuoksi, että Gunilla yleni kuningattareksi. Älköön mikään äiti ikinä, ellei hän ole ruhtinatar, toivoko tyttärtään Ruotsin levottomalle valtaistuimelle. Puhuiko kuningas vielä mitään muuta sinusta itsestäsi?

— Puhui, äiti. Mutta minä pyydän sinua, äiti, älä kysele!

— Sitä minä, lapseni, sinussa eniten rakastan, että olet aina ollut suora ja totuudenmukainen. Neljän vuoden iässä rakastit sinä isääsi mitä hellimmin; mutta kun isä pakeni herttuata ja vainoojat kysyivät sinulta, tiedätkö, minne hän on piiloutunut, niin sinä sanoit tietäväsi, sillä et osannut valehdella. Ja taas, kun he tahtoivat sinua ilmoittamaan piilopaikan, vuoroin peloitellen sinua suurella vitsalla, vuoroin makeisilla miellytellen, niin eivät saaneet sanaakaan suustasi. Olisit ennen vaikka kielesi palasiksi repinyt. Nyt en kysele sinulta muista, vaan ainoastaan itsestäsi: mitä kuningas sanoi sinulle eilen illalla?

Tytär toisti itkien ne sanat, joita hän ei voinut unohtaa.

— Lapseni — sanoi Anna rouva tynesti tarttuen Kirstin käteen — minun mielestäni ei ole varsinaista syytä olla rauhaton noiden hetken kohteliaisuuksien tähden, joita ruhtinas välistä jakelee ilman mitään tarkoitusta läheisyydessään oleville nuorille ja jotka hän luultavasti jo huomenna on unohtanut. Kuninkaan sanoissa ei ole mitään, mikä voisi loukata oikeutettua itsetuntoa, ja jos on ketään, jolla on oikeutta valittaa kuninkaan sinua kohtaan osoittamaa suosiollista kohteliaisuutta, niin lähinnä voi valittaa neiti Brahe. On selvän selvää, että hän nyt saattaa pitää itseään vapaana liitostaan; hänen sydämensä kärsii siitä, sitä en epäile, mutta minä onnittelien hänen ymmärrystään. Kuninkaan iässä on liiallista odottaa ikuista uskollisuutta, varsinkin hänen ollessaan sotaretkillä kaukaisissa maissa. Uskon mielelläni, että kuninkaan kiintymys neiti Braheen on ollut todellinen ja vilpitön; sitä tyhjemmän sijan se on jälkeensä jättänyt. Suokoon Jumala, että ruhtinaallista sukua oleva asemansa arvoinen puoliso piankin täyttäisi sen tyhjyyden, mutta kunnes se on tapahtunut, korvaavat todellisten tunteitten puutteen iltapuhteen lemmytyiset, joutavat pakinat pikkuisten, ihastuneitten, herkkäuskoisien hovineitosten kanssa ja sotilaan avosydämiset pilapuheet. Mitä sinuun tulee, lapseni, tiedän sinut viisaaksi ja älykkääksi tytöksi, joka et vähällä pidä kultana kaikkea mikä kiiltää; mutta sinussa on taipumusta näkemään kaikki asiat suuressa mittakaavassa ja sen lisäksi taipumusta haaveilemiseen, ja senpätähden nuori, ritarillinen kuningas saattaa olla vaarallisempi sinulle kuin sinä hänelle. Siksi lienee parasta, ettet aivan pian näe jälleen ruhtinasta, jolle luonto on lahjoittanut niin runsaasti loistavia ominaisuuksia.

— En tahdo nähdä häntä milloinkaan enää, äiti ... en milloinkaan!

— Pelkäätkö siis omasta puolestasi?

— Niin, niin, en tahdo nähdä häntä milloinkaan!

— No niin, pannaanpa sitten tämä "milloinkaan" merkitsemään vuotta tai kahta. Sinulla on nyt jonkin

aikaa lomaa herttuattaren palveluksesta, ja se vapaus saadaan pidennetyksi. Henrik on tuonut kirjeen Klaus veljeltäsi. Hän toivoo pääsevänsä jonkin viikon perästä Helsinkiin. Me palaamme nyt Pernajaan. Sieltä lähdettyämme on Klaus tekevä meille saman palveluksen kuin Silfversparre tulomat kallamme ja saattava meidät jälleen Louhisaareen. Miten sinua miellyttää Silfversparre?

— Niinkuin riu'un päässä oleva viirikukko. Minua väsyttää tuo loppumaton pyöriminen samassa paikassa.

— Hän on kuitenkin ylevää sukua, ominaisuuksiltaan varsin kelpo mies, ja tulevaisuus lupaa hänelle paljon. Hän on vilpittömästi kiintynyt sinuun, sen tiedät.

— Niin, paha kyllä. En voi sietää häntä.

— Emme sitten puhu siitä sen enempää... Långström, käskekää valjastaa hevoset!

Tässä älykkään äidin ja vilpittömän tyttären keskustelussa, tyttären, jonka sydän oli niin avoin kuin kirkas lähteensilmä, oli äiti kuitenkin salannut jotakin, jota hänen mielestään ei ollut hyvä mainita. Ennenkuin Kirsti neiti oli noussut vuoteeltaan, oli Anna rouva löytänyt hänen yöpöydältään sinetillä suljetun käärön, johon tunnetulla käsialalla oli kirjoitettu osoitteeksi: vapaasukuiselle neidille *Christina Flemingille*. Millä tavoin käärö oli tullut huoneeseen, jossa sekä äiti että tytär asuivat, pysyi salaisuutena, ja Anna rouva olikin niin varovainen, ettei hän ruvennut asiaa liian tarkoin tiedustelemaan. Nyt keskusteltuaan tyttärensä kanssa hän avasi arveluita käärön. Hän oli ensin luullut löytävänsä siitä kirjeen, mikä Kirstin, Ebba Brahen ystävän, olisi ollut salaa toimitettava tälle; mutta kirjeen asemesta hän löysikin kymmenen kuninkaan omalla rohkealla, vaikka vähän vaikealukuisella käsialalla kirjoitettua säikeistöä.

Verhon takana, joka kätki hänet tyttärensä katseilta, äiti luki tuon kuninkaan laatiman puoleksi hellän, puoleksi leikkilisen runoelman, luki sen uteliaana, mikä uteliaisuus olikin varsin oikeutettua. Seuraavat säikeistöt[5] antoivat äidille kyllyiksi miettimisen aihetta. Runoilija kuvailtuaan ensin sydämensä surua, sanoo

toisessa säikeistössä:

Aina toivoin, ett' vois in juur'
Ylitse voittaa sun kovuutesi
Uskollisuudell' mink' Luoja suur'
Loi sydämeeni ja mieleheni,
Siis miksis nyt
Oot palvelukseni hyljännyt
Ja mun ulossulkenut muistostasi?

kolmannessa säikeistössä:

Onpi luonto juur monell' lahjalla
Sun varustanut runsahasti,
Joit' joka päivä voi katsella,
Ja moni kiittää sun avujasi.
Mutt' tuska tuo,
Jonk' kovuutes minuhun luo.
Ei mahda lisät' kiitostasi.

Neljännessä säikeistössä:

Ei oo löytty niin kovaa kiveä,
Ettei se vihdo in heltyä halaa
Tai voisi vastaan seisoa,
Kun ves' ja teräs voimans' valaa.
Niin myöskin mä
En milloinkaan tahdo levähtää,
Mun mielen' ain' sun jälkees' palaa.

Runonkirjoittaja sanoo senjälkeen, ettei hän lakkaa palveluksillaan hellyttämästä kovasydämistä impeä, mutta jos tämä sittenkin hylkää hänen uskollisuutensa, niin ei hän enää halaja mitään iloa. Hän sanoo näet *seitsemännessä* säikeistössä:

Nyt jään minä yksinäisyyteen
Ja tahdon yksin valitella,
Enk' katsoa kehenkään neitoseen,

Kosk' heit' en voi mä miellytellä.
Mutt' mitäs on
Sull' siit' myös apua, armoton,
Ett' mä en enää voi iloin' olla?

Hän toivoo immen tulevan huomaamaan, kuinka kaikki käyvät ylistämään hänen lempeyttään, mutta "kyll' lujast'" rankaisemaan hänen kovuuttaan, minkä jälkeen viimeinen,

kymmenes säkeistö kuuluu näin:

Lintu oksalla istuvainen,
Ja elävätkin metsäss' kyllä,
Jos surun' he tuta voisit vainen,
Mun kanssan' tahtois itkeskellä.
Ja kaiku kanss'
Mun huuton' lisäis äänelläns'
Tääll' vuorten ja laaksojen väliss'.

Finis.

Anna rouvalle eivät senaikuiset lemmenlaulut olleet niin outoja, että hän olisi pitänyt koko tuota hellää valitusta täytenä totena. Mutta jos hän vielä olisikin ollut epätietoinen siitä, kuka se julmuri oli, jonka kovuutta runoilija niin hellästi valitti, niin haihtui kaikki epäily, kun hän liitti yhteen kunkin säkeistön muita huomattavammin merkityt alkukirjaimet ja hämmästykseseen sai niistä nimen

CHRISTINA F.

— Kirsti on oikeassa, virkkoi Anna rouva itsekseen. — Hänen ei ole hyvä nähdä kuningasta enää.

Sen jälkeen hän kätki kuninkaan lemmenrunon huolellisesti perhepaperiensa joukkoon, josta se sitten jäljennöksenä on tullut jälkimaailman tietoon.

8. HELSINGIN VALTIOPÄIVÄT.

Koko sinä aikana, joka oli kulunut Tammisaarella-käynnistä saakka, olivat uljas majoitusmestari Iivari Pärttylinpoika ja hänen salaperäinen seuralaisensa yhtä uutterasti kuin uskaliaastikin jatkaaneet salahankkeitaan Sigismundin puolueen eduksi Etelä- ja Lounais-Suomessa. He olivat saaneet suojaa ja kannatusta muutamissa aatelisherrain kartanoissa, joissa Sigismundin kukistetut liittolaiset, uskaltamatta tosin nousta julkiseen vastarintaan, hiljaisuudessa kuitenkin odottelivat jotakin heille edullista käännettä silloisessa hallituksessa. Sellaisiin taloihin otettiin Puolan salalähettejä vastaan illan pimeässä; siellä he pitivät salaisia neuvotteluja ja lähtivät sieltä muitten puolueystävään luokse mukanaan kirjeitä ja ilmoituksia. Toisinaan he myöskin levähtivät syrjäisissä kylissä, ottivat kuullakseen kansan valituksia kovista ajoista ja kiskomisesta, ikäänkuin olisivat olleet tuohon toimeen erikoisesti valtuutettuja, ja viittailivat siihen suuntaan, että parempi aika pian koittaa, kunhan vain kaikki reippaat talonpojat päättävät olla tottelematta laittomia käskyjä, tulkoot ne mistä hyvänsä, ja puolustavat vanhaa vapauttaan ja jos tarvis vaatii panevat väkivallan väkivaltaa vastaan. Hätä olikin useissa paikoin niin suuri, että moisia uskotteluja mielellään kuunneltiin. Vouteja kohtaan alettiin olla ilmeisesti kovakorvaisia, rästiluettelot kasvoivat, osa muutamien kylien talonpojista jätti talonsa ja tilansa ja lyöttäytyi yhteen siirtyäkseen Venäjälle tai purjehtiakseen Riikaan ja Puolaan. Missä kansaa kokoontui kirkolle tai kärkeille, siellä oli melkein aina jokin huono ruotsinkielinen tai vielä huonompi suomenkielinen painettu julistus, milloin naulattuna kirkon ovelle, milloin kärjätuvan seinään, jopa itse nimismiehenkin talon nurkkiin, ja kaikissa niissä oli sama sisällys: vertailu silloisen jumalattoman ja laittoman hallituksen ja laillisen kuninkaan lempeyden ja oikeudenmukaisuuden välillä. Turhaa oli repiä pois noita petollisia papereita, turhaa oli vainota niiden kyhääjiä tai lukea ankaria julistuksia niiden hävittämiseksi; jos yhden repi, niin seuraavana aamuna oli kolme sen sijassa; näytti kuin ne olisivat kasvaneet maasta, eikä kukaan tiennyt miten ja milloin..

Niinkuin nuijasota on ainoa sisällinen sota, mitä Suomessa milloinkaan on käyty, niin ovat senaikuiset puolalaisten salahankkeetkin laatuaan harvinaisimpia ilmauksia tässä maassa. Salaliitot eivät saa alaa

semmoisessa kansassa, joka ei rakasta piilopolkuja ja joka luonnostaankin on aina kammonnut petteureita. Se kannatus, mikä Sigismundin puoluelaisilla vielä oli noissa osissa maata, johtui juuri siitä laillisesta kruununperimisoikeudesta, johon Vaasan suvun vanhempi haara vetosi — sillä kansa oli jo kauan aikaa sitten unohtanut, että kuninkaitakin oli pantu viralta pois, ja sen oli vaikea käsittää, miten herttuat tai valtiopäivät julkesivat moisen oikeuden anastaa. Mutta toiselta puolen kuningas Kaarle IX:n hallitus, joka valvoi kansan etuja, ja silloisen nuoren kuninkaan lempeys olivat jo antaneet nuorempain Vaasain valtaistuimelle lujan tuen kansan sydämessä, vaikka sen oikeudesta olikin eri mieliä. Laillisen oikeuden oli hälventänyt lujempi voima, henkilökohtainen rakkaus. Ellei silloin hädestä olisi tullut liittolaista Sigismund kuninkaalle, niin turhaanpa hänen lähettinsä olisivat saaneet kolkuttaa kansan ovia.

Etelä-Suomessa oleva vähälukuinen ja vähäväkinen Sigismundin puolue odotti kiihkeästi, että jokin tavallista tuntuvampi vastoinkäyminen kohtaisi kuninkaan aseita, jotta se silloin saisi julkisesti nostaa kapinanlipun. Tämän toivon rauettua tyhjiin kääntyivät sigismundilaisten epätoivoiset katseet Puolan hidastelevaan kuninkaaseen, ja yhtä turhaan he toivoivat, että hän hyökkäisi suurella sotavoimalla Liivinmaahan antaakseen siten suomalaisille ystävilleen tilaisuutta ryhtyä toimiin. Silloinpa heille tuli vastenmielinen tieto, että kuningas Narvan kaupungista lähettämällään kirjelmällä oli kutsunut Suomen säädyt kokoon valtiopäiville Helsinkiin ja tahtoi olla täällä itse saapuvilla. Tyytymättömäin ainoana toivona oli silloin, että säädyt eivät myöntäisi varoja sodankäymiseen, joten ilmeinen eripuraisuus syntyisi kuninkaan ja säätyjen kesken.

Säädyt oli kutsuttu kokoon 15:nneksi päiväksi tammikuuta 1616, mutta kuningas saapui Helsinkiin vasta 19:ntenä. Suomen nykyinen pääkaupunki oli siihen aikaan ainoastaan pelkkä nimi ja vähäpätöinen kauppakaupunki, joka sijaitsi puolen penikulman päässä koilliseen nykyiseltä paikaltaan, pienen Vantaanjoen varrella, joka siinä muodostaa jyrkän kosken, nimeltä Helsingin koski (Helsingefors). Tuon seudun ruotsalaisen väestön arvellaan olevan peräisin siitä sotaisten helsinglantilaisten siirtokunnasta, jonka Eerik Pyhä toi mukanaan ristiretkelle Suomeen. Kolmekolmatta vuotta meidän kertomuksemme tapausten jälkeen, Kristiinan hallitessa, v. 1639, siirrettiin Helsinki uuteen paikkaansa, syvän ja avaran merenlahden rannalle, johon Augustin Ehrenswardin nero pystytti Viaporin muurit peloittavaksi, läpitukenmattomaksi, joskaan ei aina varsin hyvin suljetuksi portiksi.

Valtiopäivät — maakuntakokoukset — eivät olleet tähän aikaan harvinaisia valtakunnan eri maakunnissa, mutta 1616:n vuoden valtiopäivät olivat kuitenkin erittäin merkittävät sekä valtakunnalle että Suomenmaalle. Sinne kokoontui kansa niin sanoaksemme miekka kädessä ja kilpi toisessa, se kokoontui Ruotsin vallan ulkovarustuksille torjumaan ulkonaista väkivaltaa ja sisällistä eripuraisuutta. Tänne, kuninkaan ja valtiokansleri Axel Oxenstjernan läsnäollessa, kokoontuivat Suomenmaan neljä valtiosäätyä ja sotaväen edustajat — tosin ainoastaan maakuntansa puolesta, mutta sillä kertaa kansan ja valtakunnan etunensä — samalla kertaa myöntämään varoja sodankäyntiin, suojelemaan valtakunnan itsenäisyyttä, vastustamaan Puolan vaasalaisten pyrkimystä valtaistuimelle ja juhlallisesti vakuuttamaan uskollisuuttaan nuoremmalle Vaasan suvun haaralle. Ajan vaarallisuus ja Suomenmaan asema, se kun oli toiminnan tukikohtana kumpaisessakin, sekä Venäjää että Puolaa vastaan käytävässä sodassa, tekivät tuon kansantahdon ilmaisun äärettömän tärkeäksi. Ilman näitä valtiopäiviä Ruotsin valta ei luultavasti olisi levinnyt tuolle puolen Nevaa, täyttänyt Iivari Laajasylin, Eerik Emundinpojan ja Torkel Knuutinpojan tulevaisuudentoiveita eikä perustanut sitä Ruotsin suurvalta-asemaa, joka sortumisensä jälkeen on luonut kunnianloistetta tuleviin aikoihin. Ilman noita valtiopäiviä ei Venäjän valta kaikeksi olisi tullut suljetuksi kokonaisen vuosisadan ajaksi Itämeren yhteydestä; Kustaa II Aadolf olisi tuntenut kätensä sidotuiksi; Saksanmaan ja omantunnon vapaus olisivat turhaan odotelleet pelastajaa Pohjolasta. Ja vihdoin, ilman noita valtiopäiviä puuttuisi Suomelta eräs sen kunniakkaimpia muistoja, nimittäin kuva vertavuotavasta, mutta pelottomasta kansasta, joka hädän hetkenä yksimielisesti vannoo uhraavansa kaiken kuninkaan ja isänmaan puolesta. Nuo vähäpätöisessä kauppalassa pidetyt valtiopäivät, ne ne vihkivät Helsingin maan tulevaksi pääkaupungiksi.

Kaikki, mitä maan kaikissa säädyissä silloin oli loistavinta ja kunnollisinta, tulvi tällöin sinne sydäntalvella pitkien matkojen päästä, raivaamattomia teitä myöten ja mitä puutteellisimmilla kulkuneuvoilla. Muutamassa vaillinaisessa luettelossa on lueteltuina kolmesataa kolmekymmentä kahdeksan läsnäolevaa valtiopäivämiestä, enimmäkseen mainehikasta aatelia — nimet Boije, De la Gardie, Kurki, Fleming, Horn, Stålarin, Fincke, Ruuth, Munck, Karpalainen, Stjernkors, Slang ym. — iäkäs piispa Eerik Sorolainen kahdenkymmenen papin seurassa, edusmiehiä kymmenestä kaupungista ja kahdestakymmenestä kihlakunnasta sekä, viidentenä säätyinä, kymmenen upseeria. Useat toivat perheensä mukanaan, ja sitä paitsi tuli koko joukko muita matkustajia tai tilaisuuteen saapunutta maakansaa sekä, lukuunottamatta kuninkaan seuruetta, vähäinen sotamiesjoukko kuninkaan vartijoina. Pieni kaupunki vähäisine, mataline, kentällä kummallakin puolen koskea sijaitsevina puutaloineen sekä lähimmät kylät olivat täpö täynnä väkeä. Pormestari Kasper Reijerillä näkyy olleen kunnia ottaa taloonsa kuningas ja toimittaa oluet, viinit ja herkkutavarat kuninkaan pöytään. Ja paljon mahtoi ollakin vieraita kuninkaan pöydässä, ainakin vielä säilössä olevista tileistä päättäen, sillä keittiökirjuri Hannu

Pietaripoika sai vastaanottaa suuria määriä öljyä, kaprisia, öljymarjoja ja sitruunoita Turun porvarilta Hannu Wollelta, joka oli kuninkaallinen hovihankkija Suomessa. Muut valtiopäivämiehet suurimmaksi osaksi aterioivat hyvin yksinkertaisesti huonon ajan tähden; mutta kuninkaan oli täällä, kaukaisessa maaseudussa ja niin lähellä valtakunnan rajaa esiinnyttävä komeasti vaikuttaakseen suureen yleisöön. Ei pitänyt Sigismundin saada Varsovaan sellaisia tietoja, että hänen kilpailijansa oli torpparin tavoin esiintynyt valtakuntansa äärillä.

Niin täydellisesti on nyt vanha Helsinki hävinnyt näkymättömiin, ettei edes tiedetä, millä paikalla Ruotsin ja Suomen kuningas 22:sena p:nä tammikuuta 1616 avasi säätyjen kokouksen. Mutta sinä talvipäivänä sai Suomi kuulla sellaista valtiotaitoa, jommoista se ei milloinkaan sitä ennen ollut kuullut. Kustaa II:lla Aadolfilla oli jo nuoresta pitäen sitä neron, sydämen ja puhetaidon voimaa, mikä sai mielipiteen vakuutetuksi ja liikutti sydäntä. Hän puhui suoraan kuin nuorukainen ja arvokkaasti kuin kuningas, perinpohjaisesti, selvästi ja miehekkäästi valtakunnan silloisesta tilasta, kuinka tarpeellista on vastustaa Puolan ylivoimaa eripuraisuuden heikontamassa Venäjän maassa, kuinka Sigismund oli rikkonut Ruotsin valtakunnalle tekemänsä valan, kuinka välttämätöntä oli julistaa hänet kruununsa menettäneeksi; hän puhui vehkeistä ja salahankkeista, joilla sama erotettu kuningas yhä edelleen häiritsi valtakunnan rauhaa, ja tuosta kummallisesta seikasta, että oli jouduttu sotaan Venäjää vastaan, jota oli aiottu auttaa Puolan ahdistuksessa. Hän varoitti suomalaisia vekoituksista, jotka tahtoivat saattaa heidät Puolan ja paavin orjiksi; muistutti, että he olivat vannoneet uskollisuutta hänen herra isävainajalleen ja hänelle itselleen, sekä lupasi, jos he tahtoisivat siinä uskollisuudessaan yhä edelleen pysyä ja nyt miesten tavoin auttaa kuningastaan, hänkin puolestaan pitää huolta siitä, että he saisivat rauhaa ja lepoa ja paremmat olot, johon kaikkivaltias Jumala armonsa suokoon. Lopuksi sanoi kuningas pyytävänsä säätyjen vastausta asioihin, jotka hän oli säädyille esittävä, "toivottaen kaikille yhteisesti ja kullekin erittäin hyvää päivää ja pysyen armossa ja lemmessä suosiollisena".

Valtiopäiväkysymykset koskivat turvakeinoja, joihin oli Sigismundin sotahankkeihin nähden ryhdyttävä, maan puolustamista venäläisiä vastaan ja sotaan tarvittavia varoja. Aseissa oleva kansa toimii enemmän kuin puhuu. Säätyjen keskustelut eivät kestäneet muuta kuin kymmenen päivää ja niitä pidettiin milloin yhteisesti, milloin erikseen yksinkertaiseen tapaan, sillä valtiopäiväjärjestystä ei ollut vielä säädetty, ja jo helmikuun 2:sena p:nä antoivat säädyt vastauksensa. Ne eivät koskaan antaisi vekoituksella itseään rikkomaan uskollisuuttaan kuningastaan ja isänmaataan kohtaan, vaan vastustaisivat miehinä Sigismund kuningasta, joka oli aikonut maahan jälleen tuoda paavilaista epäjumalanpalvelusta; ne eivät sallisi kapinallisten julistusten levittämistä, ja ellei Sigismund ottaisi suostuakseen kohtuulliseen rauhaan, niin ne taistelisivat häntä vastaan henkeään, elämänsä, onneaan ja voimaansa säästämättä. Säädyt toivoivat Jumalan siunausta vast'ikään Venäjän kanssa alkaneisiin rauhanneuvotteluihin, mutta jos se olisi vihamielisissä aikeissaan niin paatunut, ettei hyväksyisi mitään kohtuullisia rauhannehtoja, niin ne lupaisivat, minkä suinkin jaksavat, vastustaa sitäkin, säästämättä vertaan ja varojaan. Ne kiittivät kuningasta uudesta kyytiasetuksesta, joka niiden mielestä oli hyödyllinen, jos sitä noudatetaan, ja pyysivät, että kuninkaallinen majesteetti velvoittaisi maaherroja ja nimismiehiä valvomaan lain ja oikeuden noudattamista maassa. Lopuksi säädyt myönsivät suuren sotaveron, ja kaikista näistä päätöksistään nuo "Helsinkiin kokoontuneet Ruotsin valtakunnan neuvosto ja Suomen suuriruhtinaanmaan säädyt" kirjoittivat pitkän kirjeen kaikille Ruotsin valtakunnan säädyille. Ne olivat täällä valtakunnan rajalla miesmuistiin kärsineet sotaa, veroja ja linnaleiriä; ne eivät olleet rauhankaan aikana saaneet olla turvassa taloissaan; mutta ne tahtoivat kuitenkin, vaikka viimeinen vuodontulo oli ollut varsin niukka, varainsa mukaan auttaa kuningastaan, kiittäen häntä, kun siihen tyytyy. Ja vaikk'eivät ne epäilleet, etteivät hyvät herrat ja Ruotsin miehet suostuisi samanlaiseen avunantoon ja tulisi suomalaisten avuksi, tahtoivat ne kumminkin muistuttaa näille mitä uskollista apua Suomen kansa oli heille aina antanut ja vielä vastakin mielellään antaa kaiken kykynsä mukaan, siihen luottaen, ettei heidän, niin kauan kuin he ovat yksimielisiä, tarvitse mitään vihollisia pelätä.

Tähän kirjoitukseen tuli sitten vastaus Ruotsin kokoontuneilta valtiosäädyiltä eri maakunnista, ja siinä vastauksessa ilmaistiin sama miehekäs alttius ja luvattiin, ettei milloinkaan unohdettaisi sitä uskollista apua, jota Suomenmaan säädyt olivat aina niille valtakunnan hädässä antaneet.

Nuo sanat, jotka ovat saaneet tekojen voimallisen ja kalliin vahvistuksen, kaikuvat vielä vuosisatainkin jälkeen kaikilta Itämeren pohjoisilta rannoilta. Noitten sanain takana seisoi miehiä, joilla oli rinnassa uhrautuva sydän ja kädessä paljastettu miekka; noitten sanojen takana seisoi vapaat, yksimieliset, urhoolliset kansat, jotka antoivat varttuneet poikansa kuolemaan isänmaan takia ja elättääkseen heitä useinkin ojensivat heille viimeisen leipäpalasen, jonka olivat säästäneet nälkää näkeville lapsilleen. Noitten sanojen takana seisoi aikakausi, jossa asui palava usko ja kaikesta kieltäytyvä rohkeus. Toiset aikakaudet, mielipiteiltään toisenlaiset, eivät kumminkaan saata liikutuksesta lukea noita yksinkertaisia sanoja. Kuolemaa halveksiva voima hehkuu niistä ja samalla — mikä rakkaus! Kun kansa kuuli nuoren kuninkaansa puhuvan, kävi hänen nuoresta rohkeudestaan tuulahdus niittenkin sydänten läpi, jotka vuosien pitkään jo olivat jäätäneet; harmaantunutkin sotilas tunsu verensä lämpiävän, hän vainusi tulevia voittoja — hän uneksi vielä kerran nuoruutensa unelmaa.

Enemmän kuin kaksisataa ja kuusikymmentä vuotta on siitä kulunut, eikä nyt enää tunneta sitä paikkaakaan, missä isänmaan sydän kerran sykki niin suurta miehuutta ja niin yleviä tunteita. Vantaanjoen suun varsilla olevat kentät ovat nyt täynnä maataloja ja peltoja; ei edes isonlaista kylääkään mataline rakennuksineen ole sillä rannalla, jossa Suomen pääkaupungin kehto oli. Koski käyttää nyt myllyjä ja pesulaitoksia, kyntäjän aura kääntää esiin muinaisten kotoisten liesien tiilisoraa. Vaikka seutu onkin hedelmällinen eikä mitenkään yksinäinen, on siinä kumminkin, kenties metsän puutteen tähden, jotakin yksitoikkoista, melkein kaipauksenomaista. Ja kun vaeltaja nyt talvipäivänä astuu kinoksia, joita meren myrskyt ovat ajaneet oikullisiksi aalloiksi kedoille, niin näyttää tuo tasanko, joka muinoin oli täynnä eloa ja vilkkautta, palautuneen Suomen korprien yksinäiseen hiljaisuuteen.

Puheenaolevana aikana näytti kenttä toisenlaiselta. Suuri kansanpaljous oli kaupungista levinnyt sen ympäristöille.

Jok'ainoa torppa, jok'ainoa talo, jok'ainoa riihi ja sauna oli täynnä väkeä, paikoin nuotiolla majailevia sotamiehiäkin. Ja vaikka tosin ei nähty nykyaikaista vilkasta torikauppaa, ei sieltä kuitenkaan puuttunut keinottelijoita, jotka käyttivät hyväkseen noin tavatonta tilaisuutta ansaitakseen jotakin silloisina huonoina aikoina. Siellä oli pieniä väliaikaisia lautakoujuja, joissa myytiin ruokatavaroita, nahkaa, palttinaa ja olutta. Ei sieltä puuttunut saksalaisia silmäkääntäjiäkään, joiden temput olivat sitä laatua, että ne nykyaikoina tuskin huvittaisivat alhaisintakaan joukkoa. Eräältä suunnalta kuului säkkipillin soittoa; siellä näkyi muuan Herkules nyrkin iskulla lyövän kuoliaaksi härän, jota hän sitä ennen oli vetänyt sarvista perässään. Eräs toinen mies söi muka rautanauloja, pisti miekan rintaansa ja veti sen jälleen ulos veripunaisena puolukan mehusta. Muuan vinovartaloinen, kiilusilmäinen poika ihmetytti yleisöä suuresti, hän kun oli erinomaisen taitava heittämään kuperkeikkaa ilmassa ja hävyttömän notkea hyppäämään hämmästyneitten maalaismuijien niskaan hajareisin. Silloin tällöin hän taas vaati jonkun renkikuhnuksen voittosille ja ykskaks kamppasi hänet kumoon.

Aamulla kerran valtiopäiväin alkaessa oli yleistä mielenkarvautta herättänyt se seikka, että useita Sigismund kuninkaan julistuksia oli löydetty naulattuina kaupungin talojen portinpieliin, ja mikä vielä pahempaa, samanlainen kapinallinen julistus oli ollut naulattuna pormestari Reijerinkin talon seinään, ja siinä talossa itse kuningas asui. Moinen julkeus oli aiheuttanut ankaria etsiskelyjä, jotka kuitenkin olivat turhia. Ratsastavia patruleja oli lähetetty monelle suunnalle, kaupungin ääriinkin, missä lautakoujut harjoittivat markkinoitaan. Sattuipa silloin äskenmainittu vinovartaloinen, uhkamielisen ylpeä poika vaatimaan voittosille pienen rumpalin, joka kaikessa viattomuudessaan oli nauranut hänen vehkeilleen. Mutta sillä kertaa Sam (lukija on kaiketikin jo heti tuntenut hänet siksi, jonka kanssa teimme tuttavuutta Tofön saarella) oli iskenyt kirveensä kiveen. Rumpalipoikaa näet ei ollutkaan hyvä kamppata, päinvastoin hän heitti Samin hankeen, lumitti hänet kantapäätästä kiireeseen ja alkoi sitten, väkijoukon suureksi huviksi, rumpupalikoillaan lujasti paukutella marssia vastustajansa selkään. Siinä mylläkässä meni Sam pojan nuttu auki, muuan paperi putosi maahan, ja tuuli lähti lennätteleämään sitä pitkin hankea. Se saatiin kiinni, luettiin ja huomattiin erääksi Sigismundin julistukseksi.

Nytkös väkijoukko huutamaan: ottakaa kiinni petturi! hirteen hänet! tappakaa se lurjus! Mutta harvoinpa rehellisen suomalaisen sydämen omistajalla sentään on käsi niin heti alttiina toimeen. Ennenkuin vielä sanasta oli ehditty työhön, oli Sam riuhtaissut itsensä irti vihollisestaan ja vikkelanä kuin orava tunkeutunut väkijoukon läpi, milloin raivaten tietä kynnärpäillään, milloin potkien taaksepäin jaloillaan. Nyt alkoi ajo. Pakolainen, turhaan yritettyään päästä valtamaantielle lännen puolelle, kääntyä kiepsahti toisaalle ja alkoi nyt painaltaa kosken yli vievälle sillalle. Mutta sillan toisesta päästä tulikin häntä vastaan patrulli, ja kirkuva väkijoukko oli jo ennättänyt toiseen päähän. Sam poika ei suuria kuhnailut eikä siihen olisi ollut aikaakaan. Silmänräpäyksessä hän heittäytyi kaidepuiden yli ja oli kadonnut. Pianpa kumminkin nähtiin hänen kulkevan avovedessä koskea alas ja katoavan jään alle, joka peitti joen suuta kovimman virran alapuolella.

Takaa-ajajat pysähtyivät hämmästyneinä sillalle; kaikkien silmät seurasivat rohkeata kavaltajaa, joka kosken kuohuissa heittelehtien niin pian oli saanut ansaitun palkkansa, ja rumpalipoika oli kaikkien mielestä tehnyt isänmaalleen kunnon työn.

9. TALVI-ILTA SALOLLA.

Illalla kerran helmikuun keskipaikoilla v. 1616 kulki melkoinen jono matkustajia hidasta kulkua halki lumikinoksien sillä toisinaan autiolla tiellä, joka siihen aikaan vei Helsingistä pohjoisen Uudenmaan kautta Turkuun. Nykyaikoina mennä vilistelevät rautatiejunat näillä seuduin matalan hietaharjun poikki, mutta kertomuksemme aikaan ei oltu totuttu senkaltaiseen mukavuuteen, sillä maan kaikki tiet

olivat epäkunnossa, mikä oli luonnollisena seurauksena järjestyksen ja kyvyn puutteesta. Talonpoika-paroilla ei ollut väkeä eikä hevosia panna tietä korjaamaan, vaikka haluakin olisi ollut, ja tällöin oli sitä paitsi kova pyry avaralta ajanut kaikille poluille miehenkorkuisia kinoksia.

Matkueessa oli kolme rekeä, kaksi hevosta edessä kullakin; keskimmäiseen rekeen oli kyhätty jonkinlainen kuomi hurstista. Neljä ratsumiestä, jotka olivat aseissa rauhattomien aikojen tähden, oli saattoväkenä. Kaksi ratsasti edellä tietä polkemassa, kaksi seurasi jäljessä suojelemassa matkuetta takaapäin uhkaavilta vaaroilta, kaikki aivan lumessa ja samoin kuin hevosetkin peräti uuvuksissa matkan vaivoista. Tämmöistä vaivalloista ja hidasta kulkua kesti jonkun aikaa, mutta pian kävi aivan mahdolliseksi päästä eteenpäin. Pyryilma raivosi raivoamistaan, ja joka askelelta, joka eteenpäin päästiin, tuli yhä isompia lumivuoria vastaan. Ratsumiehet astuivat maahan, ajajat tallasivat lunta, kaikki koettivat käsivoimin helpottaa hevosten työtä. Siitä ei ollut apua; reet pysyivät paikoillaan. Neuvoteltiin, mitä olisi tehtävä. Naisihminen kurrottautui ulos katetusta reestä ja kysyi, onko mitään taloa likitienoilla. Ritari, jonka yllä oli luminen turkkivaippa, juoksi viimeisestä reestä ensimmäisen reen luo, jonka ajuri oli oppaana, ja toisti saman kysymyksen. Ajuri vastasi, että lähimpään taloon on penikulman matka, mutta jos poikettaisiin läheiselle järvelle ja ajettaisiin jäätä myöten toiselle rannalle, niin saavuttaisiin yksinäiseen uudistaloon. Ritari päätti valita tämän tien, joka olikin ainoa mahdollinen, ja silloin oli vain ura raivattava alas jälle.

Maantien ja järven välillä oli vähäinen harju, jossa kasvoi tiheää kuusimetsää. Puitten oksilla oli paksulta lunta, jota joukoittain putosi matkustajain päälle täyttäen reet. Hevoset riisuttiin; lukuunottamatta kahta naismatkustajaa astuivat kaikki maahan, minkä jälkeen miehet työnsivät rekiä. Kun näin sanomattomien ponnistusten perästä oli päästy harjulle ja metsän läpi, oli toisella puolen järvelle viettävä kallionrinne. Siinä oli vuorostaan laskettava luisurataa, joka muunlaisten asianhaarain vallitessa olisi ollut vaarallinenkin, mutta sillä kertaa esti lumen paljous liiallisen nopeuden, ja niinpä matkue pääsi parin viattoman kuperkeikan jälkeen onnellisesti jälle.

Lumi oli siellä tasaisempaa, hevoset valjastettiin uudelleen ja niin jatkettiin matkaa. Hitaasti kulku kyllä kävi, mutta eteenpäin kumminkin päästiin, kunnes vähän matkan päässä toisesta rannasta kohdattiin kohovettä. Jokainen pohjolan asukas tietää, mimmoista on kohovedessä kulku; epä tietoisena matkustaja kysyy itseltään, onko veden alla luja jää vai eikö; kenties on siinä kova virta ja siis sulaa vettä. Mutta matkustajamme, jotka olivat vaivojen ja vaarojen karaisemat, ajoivat arvelematta eteenpäin, valmiina kääntymään, jos vesi tulisi liian syväksi etumaisten ratsumiesten hevosille ja heidän täytyisi uimalla pelastautua. Yhä syvempään kohoveteen tultiin, sitä virtasi jo rekiin, antaen kylmää kylpyä niissä istujille, ja se ulottui korkeammalle ratsumiesten kannuksia. Reet melkein uivat vedessä. Ritari Klaus Fleming — hän oli matkamies — ratsasti keskimmäisen reen ääreen ja kysyi, onko hänen Kirsti sisarensa peloissaan ja tahtooko hän palata. Kirsti neiti vastasi siten, että vaihtoi paikkaa toisen ratsastajan kanssa, joka kulki edellä, nousi hänen hevosensa selkään ja kulki etumaisena. Melkein uimalla ja veden varassa liukuen saavuttiin vihdoinkin läpimärkinä rannalle.

Järvi olikin vain ison Lohjanselän lahti. Tämä selkä tekee lukemattomia mutkaisia lahdelmia syviin laaksoihin pohjoispuolelle Etelä-Suomen maanselännettä, joka erottaa sisemmät ylänkömaat rannikosta ja siitä syystä on saanut nimekseen Salpausselkä. Koko tienoo on viehättävän kaunis, täynnä metsäisiä mäkiä, rinteitä, vesikuvastimia, kallioita, saaria; ihailien ovatkin sitä matkustajat nimittäneet "Uudenmaan Sveitsiksi". Vuorissa on runsaasti malmeja ja harvinaisia kivilajeja; kasvientutkija löytää sieltä kaiken, mikä on upeinta ja harvinaisinta Suomenmaan kasvistossa. Hedelmällisillä vuorten rinteillä näkee nyt hyvinvoipia kyliä, taloja, karjalaumoja ja peltoja. Siellä on Suomen ainoa vaskikaivos; siellä eli myöhempinä aikoina Adlercreutzin esi-isä, matalan majan mies, josta sittemmin polveutui jalo jälkeläinen, isänmaan mies rautakoura. Mutta seitsemännentoista vuosisadan alussa oli vielä harvassa viljelyksiä näillä autoilla saloilla, ja sielläkin, minne viljelys oli päässyt juurtumaan, sielläkin sota, sotaväennostot, verot ja voutien kiskomiset tekivät jälleen talot ja tilat autoiksi. Luonto oli vielä kesyttömän kauniina, ihmiskäsi oli siihen tuskin koskenut; vuorten ja ikihonkain vallassa olivat kaikki hymyilevät lahdemat, kaikki monisopukkaisen järven iloiset vuolteet. Ja tällä kertaa pohjolan talvisten valtain vimmastuneina raivotessa yli synkkäin salojen ja kinosaaltojen peittämän järven jään tuo kaunis seutu näytti paremmin soveltuvan kontioiden pesäpaikaksi kuin eksyneiden matkamiesten vieraanvaraiseksi leposijaksi.

Mutta vuorten ja kuusten välitse pilkotti valo, sellainen loimottavan takkavalkean ystävällinen valo, jonka varsin mielellään näkee kylmän kourima ja uupunut matkamies pimeinä talvi-iltoina. Tuolla yksinäisellä, ystävällisellä majapaikalla täytyi olla ainakin *yksi* lasiruutu, josta sen kotilieden valo löysi tiensä, ja se lasiruutu tiesi varallisuutta, se lasiruutu lupasi virvoitusta; ei tultaisi siis aivan tyhjiin kotiin. Hyvää toivoen suuntasivat siis matkamiehet väsyneet askelensa valoa kohti. Me lähdemme sinne edeltäpäin ja silmäilemme uudistaloa.

Tuo äskettäin rakennettu, kaunis talo, nimeltään Ahtiala — muistona pakanuudenaikuisesta merenhaltijasta — oli pohjoisella Uudellamaalla, Lohjan pitäjän takalistolla. Talossa oli isonlainen

asuinhuone, navetta, talli, aitta, sauna, kaivo. Siinä osassa maata käytettiin vielä savupirttejä ja niissä aimo takkoja, joitten alaosa oli harmaasta kivistä ja yläosa tiilestä; savu poistui katossa olevan lakeisen eli räppänän kautta. Mutta Ahtialan tuvassa oli vanhan takan ohella uudemmanaikainen savupiippukin, pirteissä tavallisten seinäaukkojen ja räppänän asemesta oli takan vastaiseen, järven puoleiseen seinään tehty vähäinen ikkuna, jossa oli neljä pientä lasiruutua. Järeätekoinen seinäkello, iso, vihreä kaappi, muutamat pöydänjalvoja koristavat leikkaukset, vieläpä kolme neljä tuoliakin somisteltuine selkämyksineen, osoittivat lavitsain ja kaksinkertaisten, seinään kiinnitettyjen vuoteitten ohella niillä seuduin harvinaista komeutta. Kaikki näytti sievältä, kaikki todisti varakkuutta ja ahkeruutta; mutta varallisuuden päivät olivat olleet ja menneet.

Hämärissä samana iltana oli Ahtialan Tahvo, lähes kahdeksankymmenvuotias ukko, istunut takkavalkean ääressä nuottaa kutomassa. Hänen Jooseppi poikansa oli veistellyt reen jalasta, emäntä rohtinut pellavia ja hänen kaksi lapsenlastaan, neljä- ja kuusitoistavuotiaat työt, olivat kartanneet villoja. Tämä samainen päivä oli ollut kova päivä Ahtialan uudistalolle. Aamupuoleen oli voudin palvelija tullut vaatimaan jotakin lukemattomista veroista ja armotta pannut ryöstöön toisen hevosen ja toisen lehmän, jotka hän oli jättänyt jäljelle edellisellä kerralla käydessään. Jo syksyllä oli muuan seutujen halki kulkeva ratsuväenosasto teurastanut ja syönyt talon lampaat. Useampia nälkäisiä vieraita oli vielä tulossa.

Ahtialan väki oli rauhallisen takkavalkean ääressä haastellut siitä asiasta, mikä sitä lähinnä koski: kovista ajoista. Emäntä oli huoaten kaivannut kahta reipasta poikaansa; missähän olivatkaan kaukana Venäjän sydänmailla. Toinen oli otettu sotamieheksi viime keväänä, toinen vuotta aikaisemmin. Lienevätkö hengissäkään enää, oli eukko lopuksi huoannut ajatellessaan pelottavien venäläisten julmuutta. Ukko oli häntä lohduttanut vakuuttaen, että kumpikin poika vastaa kuuttakin mokomaa petoa, mikä kyllä nähtiin, kun Jaakko herra ja Eevertti herra viisi vuotta sitten ottivat valtaansa Suuren Novgorodin eikä heillä ollut kuin pivollinen Ruotsin ja Suomen poikia sitä oikeata lajia. Ryssä ukko sanoi itsekkin katsoneensa silmästä silmään jo entisen Kustaa kuninkaan hallitessa ja Juutin miestä Eerikki kuninkaan aikaan. Jumala olkoon kuningasparan sielulle armollinen, hullusti hänen aikanaan maalla kävi, mutta merellä sitä paremmin. Vanhana vantturaisena hän nyt istuu, Tahvo ukko, nuotta pahasensa ääressä, mutta semmoinen ei hän ollut silloin, kun Niilo Schenkin johdolla palveli jousimiehenä "Troilus" laivassa. Muistipa ukko vielä Buckowin ankaran päivän, vaikka siitä jo olikin kuudettakymmentä ajastaikaa; Tanskan amiraalilaiva "Jägmästaren" laski takaa "Troiluksen" kimppuun; näytti siltä kuin Goliat olisi nostanut keihänsä pientä Taavetti poikaa vastaan. Mutta kas, Herralla Jumalalla oli silläkin kertaa suurempi voima kuin raudalla ja vaskella ja ruudilla. Hän, joka nyt kankein sormin tässä lankaa pujotteli, hän oli ollut "Troilus" laivan kannella noiden seitsemänkymmenen suomalaisen joukossa, jotka oivallisilla teräsjousilla tiputtelivat juutilaisia mastoista ja märssyistä niinkuin rakeet tuhojansa tekevät ruisvainiolla mätäkuussa. Ja semmoinen oli sitten sen leikin loppu, että Tanskan amiraali Herlevi Trolle, joka teräksensinisine haarniskoineen oli seisonut "Jägmästaren" laivan peräkeulassa, suistui kannelle kuin merikotka, sillä hyvin oli laukaistu Schenkki herran luoti, ja "Jägmästaren" kiitti onneaan, kun ennätti lyödä poikki valtausköytensä ja pötkiä pakoon. Niin, kyllä Juutin mies sentään toista oli kuin kalmukki. Juutin mies tiesi kyllä maksavansa kalavelkoja, kun viime sodassa poltti Tahvon tuvan Hankoniemellä, mutta ei siitä saata muuta sanoa kuin että se on tuima poika merellä, ja kun semmoisetkin miehet saadaan aisoissa pysymään, niin totisesti pojat ryssän selän pehmittävät.

Näin oli haasteltu illalla takkavalkean ääressä. Poika oli vastannut, että hänen kyllä on vaikea hakata kaskea yksin, kun pojat ovat poissa ja työt liian hentoja metsätöihin. Mutta kyllähän sekin vielä laatuun kävisi, jos olisi oikeutta maassa; silloin ei vouti saisi kahdesti kiskoa samaa veroa. Jos tulisi rauha maahan, niin ennättäisi kuningaskin hirtättää vouteja, ja silloin kai koittaisi parempi aika. Ja siihen oli vanhus vastannut: kolmasti on Herra tupani tyhjästä rakentanut ja viisikymmentä vuotta antanut minulle viljaa kanervakankaasta. Miksei siis Hän, joka on väkevämpi kaikkia kuninkaita, vieläkin apuansa antaisi oikeaan aikaan?

Samassa lensi ovi auki, ja seitsemän aseellista, lumenpeittämää miestä tulla kopisteli tupaan. He sanoivat olevansa kuninkaan väkeä ja vaativat ilmaiseksi ruokaa, yösjaa ja aamulla hevosia päästäkseen matkaansa jatkamaan. Huoaten toi emäntä talon vähät ruokavarat ja vastustelematta valmisti illallisen kutsumattomille vieraille. Syötyään kyllikseen he tahtoivat olutta, ja kun ei sitä ollut, he rupesivat herjaamaan talonväkeä ja omin valloin tarkastamaan kaappeja ja kellareita. Kaikkea sitä oli talonväki sietänyt sanaakaan sanomatta, mutta kun vieraista kaksi alkoi tehdä törkeitä pilaa talon tyttäristä, silloin ei Jooseppi enää voinut hillitä itseään, vaan kaasi lujalla nyrkillään pahantekijät maahan. Nytpä syntyi rauhallisessa tuvassa tuollainen väkivaltainen ja toisinaan verinenkin kahakka, jotka siihen aikaan olivat hyvinkin tavallisia, kun pitkämielinen kansa viimeinkin nousi laitonta mielivaltaa vastaan. Kovan ottelun jälkeen oli ylivoima vihdoinkin voittanut Joosepin; hänet saatiin maahan ja sidottiin. Vanha isä oli turhaan koettanut vapisevalla kädellään jännittää kovin jo ruostunutta joustaan; emäntä oli saanut käteensä korenon ja puolusti nyt sillä tuvan nurkkaan paenneita tyttäriään

raivoisana kuin emäkarhu. Auttajaa ei ollut, mihin turvata: mistäpä sen olisi saanutkaan penikulman takaa tuiskussa ja pimeässä! Ja kun vaimo näki miehensä sidottuna, appensa voimattomana ja tyttärensä turvattomana, järkähti hänen luottamuksensa sinä epätoivon hetkenä, ja hän huudahti:

— Missä, isä, on nyt se auttaja, jota avuksesi huudat? Missä on se väkevä Jumala, johon uskot?

— Kirjoitettu on — sanoi vanhus heittäen pois jousen: — koska vanhurskaat huutavat, niin Herra auttaa heitä kaikesta heidän hädästään. Herra, kuinka kauan tahdot nähdä vääryyttä maan päällä? Herjä voimassasi, äläkä salli meidän poljetuiksi tulla!

— Mitä tuo vanha hupakko höpisee tuolla nurkassa? ärjäisi eräs pahantekijöistä, yhä vielä hurjana tappelusta, ja läheni uhaten vanhusta. — Mikä on mielestäsi parempi: uunissako paistua vai avantoon upota?

— Älä kajoa minuun! huudahti vanhus, ikäänkuin olisi saanut ennustushengen. — Katso, kostaja seisoo ovella, ja se miekka on hiottu, joka on masentava sinun ylpeytesi!

Tuskin hän oli sanonut nuo sanat, kun aukeni ovi, ja tupaan astui luminen mies ja pysähtyi hetkeksi hämmästyneenä nähdessään hävityksen, joka tuvassa vallitsi. Takassa loimottava valkea valaisi turvatonta vanhusta ja roistoa, joka läheni häntä paljastetuin miekoin. Ei kukaan huomannut tullutta, mutta oitis kun tämän terävä silmä oli älynnyt, miten asiat olivat, lensi hänenkin miekkansa tupestaan, ja heti sen jälkeen kaatui roisto veriinsä poikkilyödyin käsivarsin vanhuksen jalkain juureen.

— Mitä, konnat! huudahti ritari, puvusta tuntien roistot Simo Laurinpojan keihäsmiehiksi, jotka oli sijoitettu Raaseporin lääniin. — Näinkö te tottelette kuninkaallisen majesteetin ankaraa käskyä, jonka mukaan teidän tulee liikkua hellävaroen? Te ja teidän kaltaisenne olette syynä siihen, että maa köyhtyy köyhtymistään ja kansa vaivaa kuningasta alinomaisilla valituksilla. Aseet alas! Minä pidän tässä sota oikeutta, niin että kuumenevat korvanne. Pekka — lisäsi hän sisään tulevalle ratsumiehelle — vie tuo mies paikalla talliin ja katso, herääkö hän vielä henkiin!

Samassapa kiljaisi talon emäntä ja heittäytyi nuoren ratsumiehen kaulaan. Se Jumala, jota hän oli epäillyt, oli vastannut hänelle ja nöyryyttänyt hänet niin odottamattomalla avulla, yllättävällä ilolla, että ainoastaan kaikkien auttajain auttaja sellaisen voi hankkia äidinsydämelle. Hänen vanhin sotaan lähtenyt poikansa oli palannut. Nuorukainen seisoi hämmästyneenä, sillä hän ei ollut tiennyt vanhempiensa muuttaneen näille seuduille. Vitkailen hän täytti päällikkönsä käskyn.

— Tahtoisinpa tietää, kuka tässä moiseksi herraksi rupeaa kuninkaallisen majesteetin ja kruunun väkeä kohtaan, virkkoi keihäsmiesten johtaja, ja hänen äänensä olisi ollut uhkaavakin, ellei se olisi ilmaissut vastenmielistä hämmästyttä.

— Ohoh, kylläpä tunnen sinut, pitkäkoipinen, liiviläinen susi; kyllä tiedän, missä olet oppinut tällä tavoin kohtelemaan ihmisiä. Rehellisessä taistelussa sinä tappelet jotenkin hyvin, mutta kotona sinua on orjanruoska kasvattanut. Rintamaan, kersantti Rolf Müller! Päällikkösi puhuttelee sinua.

Ja kuninkaan kamariherra, eversti Klaus Hermaninpoika Fleming, Louhisaaren herra, heitti yltään lumisen kaapunsa ja astui takkavalkean valoon ylpein ryhdin, kuten sotilas konsanaanakin. Kasvultaan hän oli keskikokoinen, mutta hartiakas ja tanakka. Ikää hänellä ei ollut kuin viisikolmatta vuotta, mutta jo aikaisin hän oli kypsynyt kaikenlaisissa vaaroissa; häntä olisi luullut kymmentä vuotta vanhemmaksi. Hänen tarmokkaat kasvopiiirteensä ja terävä katseensa tiesivät tulevaa sotaherraa, joka kerran oli hävittävä vihollisen sotajoukkoja ja laivastoja.

Kersantti ja hänen väkensä jupisivat jotakin sentapaista, että heitä muka oli ensin hätyytetty, mutta he katsoivat kuitenkin parhaaksi totella. Heidän käskettiin riisua aseensa ja heidät lähetettiin yöksi tallin ylisille, jolloin eräs otti hoiviinsa pahasti haavoitetun toverinsa. Sitten vasta päästettiin neiti Kirsti Fleming kamarineitinsä ja pienen Maiju palvelijattarensa kanssa sisään levähtämään ja lämmittelemään loimottavan takkavalkean ääreen.

— Parasta olisi ollut, jos olisit pysynyt tämän yön äidin kanssa Suiassa, virkkoi Klaus Fleming.

— Minulla on eräs toimi tehtävänä, vastasi sisar. Mutta mitä merkitsevät nuo veripilkut ja epäjärjestys?

— Sota-ajan tapoja, vastasi veli karkeasti myhähtäen. — Pekka, päästä köysistä tuo mies! Mitä? Onko hän sinun isäsi? No, sen ilon minä mielelläni suon sinulle, kelpo poika! Kiitä poikaasi, mies; kelpo sotamies hän on. Ja sinä, ukko, puhu, mitä täällä on tapahtunut, mutta älä valehtelekaan itseäsi syyttömäksi. Olette olleet röyhkeitä sotamiehiä kohtaan ja saatte syyttää itseänne, jos he hurjistuvat.

Vanhus ojentautui, teki kunniaa sotamiehen tavoin ja vastasi:

— Tallimiehenä palvelin Kustaa kuningasta, jousimiehenä Eerikkiä ja keihäsmiehenä Juhana kuningasta. Vanhaksi tultuani, kun en enää kyennyt kentälle, palvelin seitsemän vuotta Suitian Klaus herraa ja opetin nuorta Juhana herraa ratsastamaan. Olen taistellut maalla ja merellä kolmekymmentä ajastaikaa ja tunnen huovit niinkuin talonpojatkin. Valheita en ole puhunut ikinä kellekään, saatikka sitten Flemingille, joka sitä paitsi on pelastanut minulle ne moniaat päivät, jotka minun vielä on suotu elää. Riidan syy oli tällainen.

Ja ukko kertoi tapauksen.

— No, kalpani nimessä, huudahti ritari, sinä puhut kuin kelpo sotamies ainakin, ja nuo vintiöt kyllä saavat ansaitun palkkansa. Eikö kukaan ole muistanut niitä kolmeakymmentä vuottasi, jotka olet ollut kuninkaan palveluksessa?

— Nuori Juhana herra, jota opetin ratsastamaan, antoi minulle torpan Hankoniemellä. Sen poltti Kaarle herttuan väki kerran ja Juutin mies toistamiseen. Sitten muutin poikineni tänne salolle ja rakensin kolmannen kerran tupani. Jumala antaa poutaa ja sadetta, hallavuosia ja hyviä vuosia. Kun yhtenä vuonna käy huonosti, niin nähdään nälkää kotvan aikaa ja aloitetaan alusta taas.

Klaus Fleming kääntyi sisarensa puoleen. — Olen kuullut puhuttavan — sanoi hän — salaisesta voimasta, jolla kansa nääntymättä kestää kovia taakkoja. Aina olen luullut sen voiman olleen rautaisissa käsivarsissa ja sotisovan alla. Mutta nytpä tiedän: *täällä* se voima on, ja sen nimi on kärsivällisyys.

Ja illasta, joka oli alkanut niin raskaasti Ahtialan uudistalossa, tuli ilon ilta kaikille sen asujamille.

10. SALALIITTO.

Sigismund kuninkaan Suomessa olevan puolueen jäännökseltä oli rohkeus masentunut, kun sanoma tuli Helsingin valtiopäivistä. Kaikki aatelismiehet, joilla vielä oli vähänkin tilaa ja taloa, vetäytyivät yhä kauemmas niistä harvoista itsepäisistä, jotka rohkenivat yhä salahankkein toimia viraltapannun kuninkaan hyväksi, ja nuo moniaat olivat enimmäkseen vain epätoivoisia onnenpyörän ääressä pelaajia, seikkailijoita, jotka olivat valmiita uskaltamaan mitä hyvänsä, koska he jo olivat menettäneet kaiken; he olivat senlaatuista väkeä, jota vallankumoukset ja sisälliset sodat aina heittelevät merihylkynä tulevaisuuden rannoille. Mutta olipa siellä täällä joku harvinainen poikkeuskin.

Kurjalan kartanossa Lammin pitäjässä Hämeessä asui urhoollisen Iivari Tavastin leski, Kaarina Stenintytär Fincke, niitä naisia, joitten rakkaus ei tiedä rajoja eikä viha sovitusta. Elämänsä edellisellä ja kauniimmalla puoliskolla hän oli uhrannut kaikki rakkaudelleen, joka hänet kiinnitti pelottomaan ja nuhteettomaan ritariin; jälkimmäisellä, kolkolla ja yksinäisellä elämänsä puoliskolla hän oli ottanut täyttääkseen kalliin velvollisuuden, miehensä kunnian palauttamisen. Eräänä päivänä helmikuussa tuona samana vuonna 1616 hän kutsui luokseen nuoremman poikansa, vaaleakiharaisen Pentin, jonka lempeiltä ja kauniilta kasvoilta hän luki kaikki rakkautensa päivien onnelliset muistot, vihasta ei varjoakaan, ja lausui hänelle:

— Poikani, sinä olet kahdeksantoistavuotias, kätesi on luja, sydämesi uskollinen, ja minä olen kasvatuttanut sinut kaikissa ritarillisissa harjoituksissa. Sinun on aika kostaa isäsi puolesta.

Nuurukainen oli vaiti. Äiti jatkoi:

— Minä tiedän, mitä mietit. Vanhempi veljesi Sten Iivarinpoika on suvun pää ja lain ja maan tavan mukaan isäsi perillinen. Mutta Sten on nuoresta pitäen tuottanut minulle surua ja murhetta rajun ja levottoman luonteensa takia, muun muassa viime talvena, silloin kun hän tappoi kornetti Bosinin tässä Kurjalan kartanossa. Sten palvelee uutta kuningassukua; hän on isänsä uskonon poika. Sinä yksin olet kutsuttu palauttamaan isäsi kunnian.

— Äiti — vastasi poika sävyisästi — anna miekka minullekin palvellakseni kuningas Kustaa Aadolfia. Hän on lempeä ja urhoollinen. Miksi vihaat häntä? Itsehän rukoilit Kaarle herttuaa, että hän antaisi sinun pitää Kurjalan! Hän ja hänen poikansa ovat antaneet meille jälleen kotimme ja tilamme. Miksi vihaat uutta kuningassukua?

— Jumala ei ole antanut minulle tyttäriä, vaan niiden sijaan kaksi poikaa, joista toisella on suden, toisella kyyhkysen sydän rinnassa, huokasi äiti. Etkö ymmärrä, että jos olisin tahtonut verisesti ja

kuolemalla kostaa nuorelle Kustaa Aadolfille, niin olisin usuttanut hänen kimppuunsa vanhemman veljesi, joka olisi raadellut hänet kappaleiksi. Mutta se ei ole tarkoitukseni, en tahdo hänelle mitään pahaa, tahdon vain temmata kruunun hänen päästään ja laskea sen laillisen kuninkaan Sigismundin jalkain juureen. Koko sukusi aina Steniin asti on palvellut laillista kuninkaanvaltaa, ja se, se yksin voi nostaa jälleen arvoon isäsi muiston. Niin kauan kuin Kaarle herttuan jälkeläiset kantavat valtikkaa, olen minä kapinoitsijan leski ja sinä maankavaltajan poika. Nyt on jo seitsemättötoista vuotta siitä, kun isäsi ja isäsi isä otettiin vangiksi Viipurin linnassa, ja minkä palkan he saivat silloin, he, jotka uskollisesti olivat palvelleet kuningasta ja isänmaata? Kaarle herttua oli tuomarina omassa asiassaan; hän pani nuo urhoolliset käsivarret häpeällisiin kahleisiin, hän kuljetutti nuo uskolliset miehet Viipurin tulin ulkopuolelle, heidän päänsä putosivat pyövelin kirveen iskusta, ja ne pantiin rautaseipäitten nenään linnan ulkopuolelle. Voi, minkälainen näky se oli! Ja minä ... minä jäin yksin kahden hennon lapsen kanssa; heidän tähtensä täytyi minun langeta verikoiran jalkoihin ja armona kerjätä takaisin laillista omaisuuttamme! Sen tein minä, poikani, ja katso, minä elän vielä! Mutta minä elän saattaakseni kerran vielä pestä pois veritahrat isiesi muistosta; minä elän saattaakseni sanoa sinua rehellisen miehen pojaksi, ja sitä päivää minä odotan, jolloin isäsi ja isäsi isän viattomuus julistetaan koko valtakunnassa. Ymmärrätkö minua nyt?

— Ymmärrän, vastasi nuorukainen, ymmärrän sinun oikeutetut toiveesi ja antaisinpa henkenikin, kunhan vain sinä saisit nähdä tuon ikävöimäsi päivän. Mutta sitä en ymmärrä, miten vallankumous voi tehdä sen mahdolliseksi! Koko valtakunta on uuden kuningassuvun puolella, Suomen säädyt uudistavat Helsingissä uskollisuudenvallansa, eikä maassa enää yksikään käsi kohoa puolustamaan Sigismundin asiaa. Mitä me, me kaksi, voimme saada aikaan koko valtakuntaa vastaan? Lähetä minut Kustaa Aadolfin luo; minä heittäydyn hänen jalkoihinsa ja lupaan palvella hänen sukuansa kuolinpäivääni asti, kun hän vain kuninkaansanalla peruuttaa isäni ja isäni isän väärän tuomion!

— Sinä olet lapsi, Pentti, ja puhut lapsen lailla. Kuningasko julistaisi vääräksi isänsä tuomiot!

— Mutta tuomiohan on kumottu, koska olemme saaneet tiluksemme takaisin.

— Armosta ne olemme saaneet! Nainen saattaa pyytää armoa; mies hakee oikeutta. Olemme saaneet äidinperinnön, mutta saamatta on vielä isänperintö, kaunis Hämeessä sijaitseva Vesunnan kartano ja sen kolmekymmentä kalaista järveä ja sen laajat laidunmaat. Se on kerran oleva perintösi isän puolelta, Pentti. Emmekä me ole niin aivan yksinämme kuin luulet. Vielä on urheita miehiä, jotka tahtovat jotakin uskaltaa oikean asian puolesta. Ole mies, poikani, ja ota miehenä vastaan äitisi luottamus! Tänä yönä kokoontuu Sigismund kuninkaan puoluelaisia tänne Kurjalaan keskustelemaan tehokkaista toimista, joihin on ryhdyttävä ensi keväänä kuninkaan avulla, ja sinä olet valittu tämän yleisen kapinan johtajaksi.

— Minäkö? huudahti nuorukainen todella hämmästyneenä.

— Sinä, vastasi äiti tynesti. Mitä sinulta iästä ja kokemuksesta puuttuu, sen korvaa nimesi. Pohjoinen Uusimaa ja eteläinen Häme ovat monesti ennenkin seuranneet isäsi ja isäsi isän lippua. Ja ne nousevat vieläkin kerran kapinaan, kun Tavastin nimeä kantava mies käy niitä johtamaan, ja siitä pidetään kyllä huolta, että sinä saat avuksesi sotataitoisia miehiä.

— Säästä minua, äiti! Tahdotko vielä kerran tuottaa maahan kaikki sisällisen sodan kauhut?

— Ja mikä sinun mielestäsi sitten tämä tila on, missä nyt olemme kaksikymmentä vuotta eläneet? puhkesi Kaarina rouva jälleen puhumaan, tietämättään sekoittaen yhteen omat etunsa sekä yleisen hyvän, mikä on niin tavallista puolueriidoissa, että itse älykäs Kaarle IX:kin joutui siihen erehdykseen. — Laiton hallitsija — silloinhan on aina sisällinen sota. Tehkäämme siitä viimeinkin loppu. Sinun ei tarvitse taistella ainoastaan yksissä neuvoita talonpoikain kanssa. Lukuunottamatta Horneja ja valitettavasti nykyään myös Flemingejä, maassa tuskin on ainoatakaan aatelissukua, jossa ei olisi Sigismund kuninkaan salaisia puoluelaisia. Kuultuaan aseittemme ensimmäisen menestyksen he riisuvat naamarinsa. Stjernkorsit, Spåret, Slangit, Munckit, Lindelöfit, Boijet, Kurjet ja monet muut tulevat puolellemme. Rohkaise mielesi, kyyhkyssydän! Tänä vaadin vain kuulijaa, huomenna kenties sotilasta. Ensin äly, sitten miekanisku.

Nuori Pentti Iivarinpoika huokasi ja ajatteli itsekseen, ettei tämänpäiväinen äly voisi tehdä sen parempaa kuin estää huomiset miekaniskut, mutta hän tunsu äitinsä. Toivosta, joka naisen sydämessä on asunut vuosikautia, muodostuu vihdoin vastustamaton varmuus. Poika päätti senvuoksi olla noudattavanaan äitinsä tahtoa, mutta sen ohella koettaa kaikkea, mikä vain ei ollut ristiriidassa pojan velvollisuuksien kanssa, pelastaakseen äitinsä sekä isänmaansa uusista onnettomuuksista.

Ilta tuli. Kurjalan kartano oli yksinäisellä paikalla metsän sisässä, pienen järven rannalla. Se oli siis omiaan senlaatuisten kokousten pitoon, joissa tahdottiin olla rauhassa kutsumattomilta nuuskijoilta. Tiedettiin kuitenkin, että voudit ja nimismiehet panivat tähän aikaan kaikki vainukoiransa liikkeelle

puolalaisten julistusten johdosta. Talosta lähetettiin pois ne palvelijat ja lamput, joita ei pidetty oikein luotettavina; vartijoita pantiin tienhaaroihin ja tunnussanat jaettiin aivan kuin sodassa.

Kello yhdeksän aikaan alkoi tulla rekiä, ja saapujat vaihtoivat tunnussanoja vartijain kanssa. Vieraat pyydettiin sisään, jossa kelpo illallinen oli katettu pöytään tarjoamaan virvoitusta matkan rasituksesta, ja he käyttivätkin sitä tarjousta hyväkseen niin perinpohjaisesti, ettei olisi luullut heidän tulolleen olleenkaan muuta tarkoitusta.

Astuessaan poikineen kello kymmenen tienoissa kokoussaliin Kaarina rouva näki kummakseen alun kolmattakymmentä miestä, jotka äänekkäästi puhelivat keskenään ja joiden hupaiseen mielialaan talon oivallinen kotiolut nähtävästi oli suuresti vaikuttanut. Kuusi tai kahdeksan miestä puhui yhtä haavaa aivan erilaisista asioista, ikäänkuin kaikkien vakoilijain uhalla, mitä liikkui puolen penikulman päässä, joku jäniksistä, toinen susista, kolmas hevosista, neljäs napanheitosta, viides siitä, miten skotlantilaisilla on tapana paistaa omenoita oluessa, kuudes kehui lölyttäneensä kyytimiestään, seitsemäs puhui simaisista seikkailuistaan, kahdeksas paleltuneista korvistaan. Melkein kaikkien puku oli huolimattomassa kunnossa osoittaen parempaa tottumusta hurjaan sotilaselämään kuin herrastapoihin, ja harvat heistä huolivat edes antaa emännälle tilaa, kun hän astui saliin. Turhaan Kaarina rouvan synkistynyt katse etsi samansäätymiä naapureita, joita hän oli kokoukseen odottanut. Niitä oli siellä ainoastaan yksi, lyhyt vanha herra, jolla oli suuria syyliä poskissa ja vyöllä aimo miekka, melkein yhtä pitkä kuin hän itsekin. Sinä hetkenä hän oli kyyristyneenä isossa takassa palavan tulen ääreen.

— Pärtyli Iivarinpoika — sanoi Kaarina rouva tuolle herralle eikä ollut huomaavinaanakaan muitten vieraitten epäkohteliaisuutta — ottakaa puhuaksenne, olkaa hyvä, ja selittäkää näille kunnioitettaville sotilaille ja kelpo kansalaisille, mitä varten nyt on kokoonnuttu, ja olkaa läsnäolijoista vanhimpana samalla puheenjohtajana.

Pärtyli Iivarinpoika Teet, Järpilän herra, oli niitä haaksirikkoisia kuningasmielisiä, jotka mielellään palvelevat laillista kuningasta sillä ehdolla, etteivät joutuisi huonoihin väleihin laittomankaan kanssa. Hän oli niin kauan vuoroin soutanut, vuoroin huovannut, että oli lopulta loukannut kumpaistakin kuningasta. Par'aikaa hän oli suuresti suutuksissaan Kustaa Aadolfille, joka edellisenä kesänä oli antanut hänen Järpilänsä ja muut talonsa läänitykseksi Henrik Hornille sallien kuitenkin Teetin hallita niitä kuolemaansa asti, ja se kiukku oli tuonut vanhan herran kokoukseen, mutta nytpä hän jo toivoi jälleen olevansa onnellisesti kotonaan Järpilässä. Hän ei ollut kuulevinaan Kaarina rouvan sanoja; rouva kävi hänen käteensä ja toisti sanansa.

— Niin, niin — vastasi takan ääressä lämmittelevä viluinen herra — aika kylmä on tänä iltana, tiet huonoja, oikea koiranilma. Suokaa anteeksi, olen käynyt niin huonokuuloiseksi viime aikoina. Mitä käskette, armollinen rouva?

Kaarina rouva uudisti sanansa kolmannen kerran.

— Ottaako pahakseni? Mitä joutavia, mitä joutavia! Sotilaita ja konnamaisia... Niinhän sanoitte? Niin, niin, mitäpä sitä muuta tähän aikaan kuulee? Suokaa anteeksi, että teidän läsnäollessanne jalkojani lämmittelen! Luuvalo, armollinen rouva, luuvalo! Niin, kun ihminen on sodassa saanut kestää yhtä ja toista niinkuin minäkin, niin kylläpä tuntuu vanhoilla päivillä, kylläpä tuntuu.

Kaarina rouva toivoi sydämensä pohjasta, että jok'ainoasta tuon vanhan ketun syytästä kasvaisi luuvaloa suitsuttava vuori, mutta huomaten mahdottomaksi asettaa häntä salaliiton etunensä hän pyysi itse sananvuoroa ja kehoitti kunnioitettavia vieraitaan keskuudestaan valitsemaan kokouksen puheenjohtajan.

Melu hiljeni hiukan, vieraat katselivat toisiaan; he nähtävästi eivät olleet ensinkään varustautuneet puheenjohtajan vaaliin. Useimmat olivat kaiketi luulleet puheenjohtajan hankitun jo ennakolta.

Kaarina rouvan kehoitusta seurasi neuvoton hiljaisuus, kunnes viimein kuului ääni pitkän tammipöydän äärimmäisestä päästä, missä muuan vanhanpuoleinen ratsukaapuinen mies oli ahkerasti työskennellyt sianliikkiön ja oluthaarikan kimpussa.

— Jos minun tässä sallitaan puhua suuni puhtaaksi — virkkoi hän mielissään pyyhkien viiksiään ja suippopartaansa pöytäliinaan — niin on tässä meidän joukossamme semmoinen mies, joka osaa puheillaan pistää pussiin minkä piispan hyvänsä, vieläpä koko arvoisan konsistorinkin; mutta koska hän osaa kaikki maailman kielet paitsi meidän kieltämme, niin kelvannen minä kenties puheenjohtajaksi hänen sijaansa, koskapa kerran olen hänen vähäpätöinen tulkkinsa. Muuten olen minä Iivari Pärtylinpoika, majoitusmestari ja nöyryin palvelijanne, armollinen rouva. Kosk'ei Pärtyli Iivarinpoika suvaitse puhua muuta kuin tyhmyksiä, niin koettaa Iivari Pärtylinpoika sen sijaan puhua niin viisaasti kuin osaa, lisäsi majoitusmestari nauraen omalle sukkeluudelleen.

— Puhukaa! sanoi Kaarina rouva, jota ei tämä kokouksen alku ensinkään tyydyttänyt.

— No, koska minulla on lupa puhua, niin sanon suoraan, että tämmöistä kinkkua kuin tämä Kurjalan kinkku ja tämmöistä olutta kuin tämä Kurjalan olut saa turhaan hakea Hämeenmaasta ja Uudeltamaalta, ellei Suitiassa niiden vertaista ole. Minun käydessäni siellä syksyllä kertoivat Juhana kuninkaan aina juoneen Suitian olutta mieluummin kuin mitään muuta ja tilanneen sitä joka vuosi laivanlastillisen omaa kuninkaallista kurkkuaan varten.

— Asiaan! keskeytti Kaarina rouva.

— Asiaan juuri olin tulemaisillanikin, armollinen rouva. Koska nyt Juhana kuningas oli sellainen viisas ja kuuluisa kuningas, että ymmärsi pitää arvossa Suomen olutta ja suomalaista verta sitäpaitsi, niin arvelen minä, Iivari Pärttylinpoika, ja kaikki nämä kelpo suomalaiset tässä, kestäkööt sitten satulassa tai olkoot kestävämpiä, kun jouluhumalat päässä humisee, että meidän pitää auttaa Sigismund kuningas jälleen valtaan ja voimaan. Kas niin, sen pituinen se ja ilman metkuja. Ketä nyt haluttaa tämä sormikoukku?

Sitä puhetta seurasi meluisa keskustelu, jossa muutamat huomauttivat, ettei aika ole varsin sopiva, koska Helsingin valtiopäivätkin ovat osoittaneet uskottomuutta puheena olevaa hyvää asiaa kohtaan. Toiset taas kumosivat tuon väitteen vakuuttaen, ettei valtiopäiväin mieltä ihan varmaan tiedetä, ennenkuin päätös ilmoitetaan. Mahdollistahan on, etteivät valtiopäivät lopuksi myönnä mitään varoja sodankäymiseen, ja silloin on kuningas seisova neuvotonna kuin koulupoika koko maan edessä. Tämä vakuutus rauhoitti jälleen epäröiviä, ja sitten ruvettiin keskustelemaan milloinkaan ja mitenkä yleinen kapina maassa olisi saatava toimeen.

— Suu kiinni! ärjäisi majoitusmestari lyöden nyrkkinsä pöytään, niin että vielä jäljellä olevat tinalautaset helähtivät. — Suu kiinni! hän itse puhuu!

Syrjäisestä sopesta astui esiin sama ruskeanuttuinen mies, jonka näimme ensi kerran Tofön saarella, ja piti kokoontuneille innokkaan puheen saksankielellä. Hän luetteli, mitä kaikkea vääryyttä hallitus oli tehnyt, hän kuvasi kansan suuren rasituksen ja esitti elävästi, kuinka onnelliset olot maassa olisi, jos laillinen kuningas pääsisi jälleen valtaistuimelle. Sen jälkeen hän sangen taitavasti suunnitteli yleisen kapinan, joka olisi pantava alkuun huhtikuun ensi päivinä, koska silloin ei kuninkaan väki vielä saattanut odottaa apua Ruotsin puolelta. Huhtikuun lopulla tulisi aivan varmaan puolalainen laivasto Hankoniemeen, joka jo silloin on jäistä paljas. Silloin laillisen kuninkaan uskolliset ystävät runsaasti palkittaisiin, mutta hänen vihollisensa hävitettäisiin julmasti koko maasta.

Majoitusmestari tulkitsi tämän pitkän puheen lyhyesti seuraavaan tapaan:

— Hän sanoo, että meitä nyt kohdellaan aivan kuin koiria, mutta annas kun Sigismund saa valtikan kouraansa, niin sitten meitä pidetään kuin piispaa pappilassa. Ja senpä vuoksi me panemme pillit soimaan viiden kuuden viikon perästä, kun olemme saaneet kaikki järjestykseen, ja sitten tulee Puolan mies ja tekee puhdasta. Mutta — lisäsi hän silmää iskien — kyllä täällä sitten puolalaisesta huoli pidetään, ettei mies liian pitkälle potki, pidetään, niin totta kuin minä olen Iivari Pärttylinpoika. Ja sillä hyvä.

— Ennenkuin me kaulamme alttiiksi panemme, pitää meillä olla rahaa, paljon rahaa, ei tule muutoin mitään, vastasi muuan entinen vouti, joka uuden hallituksen ajalla oli vilpin harjoittamisesta pantu viralta pois, vaikka mies olisi hyvin ansainnut hirsipuunkin.

Vaihduksiaan muutamia sanoja ruskean miehen kanssa majoitusmestari ilmoitti, että rahaa saataisiin kuin roskaa, jahka vain kaikki olisi pantu alkuun. Vouti oli itsepäinen eikä luopunut vaatimuksestaan ja sai muitakin puolelleen.

Sitten syntyi kiivas sanasota, kaikki huusivat kilvan, ei kukaan ottanut korviinsaakaan, mitä toinen selitti. Majoitusmestarin mahtava nyrkki oli vähänväliä moukaroinut tammipöytää ilman mitään tulosta, kun hän samassa äkkiä tunsu jonkun nykäisevän häntä nutusta ja huomasi takanaan hyvin tunnetut kiilusilmät ja irvinaaman. Siinä hän seisoi tuo Helsingissä hukunut Sam poika, jonka surkea loppu oli, totta puhuen, tuottanut majoitusmestarille enemmän iloa kuin surua.

— Mitä, lurjus? Etkö sinä olekaan meren pohjassa? Vahinko, vahinko; sinusta olisi tullut hyvää kiiskiruokaa.

Sam kertoi itseensäytytyväisenä irvistellen, kuinka sukkelasti hän oli petkuttanut takaa-ajajiaan Vantaan sillalla. Hän näet oli kavunnut piiloon sillan alle ja heittänyt takkinsa koskeen oman itsensä asemesta. Nyt — lisäsi hän pahanilkisesti myhäillen — oli hänellä sentään muutakin kerrottavaa. Joukko Hannu Munckin ratsumiehiä oli tänään levähtänyt Hämeenlinnassa. Sam oli ollut piilossa tallin ylisillä ja kuullut ratsumiesten haastelevan keskenään, että he ensi yönä Lammin seuduilla pääsevät runsaalle saaliille. Samin lähtiessä karkuun olivat miehet vielä paikoillaan hevosiensa sukimassa, mutta pianhan he saattavat olla täällä.

— Hirteen pääset, jos valehtelet, ja kultarahan saat, jos olet puhunut totta! kuiskasi majoitusmestari, vaihtoi puolankielellä muutamia sanoja ruskean miehen kanssa, ja pian olivat kaikki kolme pihalla.

Mutta majoitusmestari, valjastettuaan hevosen ja ollen jo valmiina lähtemään seuralaisineen Kurjalasta, arveli kuitenkin, ettei ollut oikein kunnan miehen tapaista jättää ystävänsä pulaan ja pälkähäsen. Sen vuoksi hän lähenei salin ikkunaa, särki ruudun ja huusi jylisevällä äänellä:

— Piru merrassa!

Nuo sanat tekivät ihmeellisen vaikutuksen. Sigismundit ja Kustaa Aadolfit, Suomenmaan kohtalot ja riidanalaiset sotakassat, kaikki oli tuossa tuokiassa unohdettu. Kaikki syöksyivät hurjaa vauhtia ulos, hakivat hevosensa ja ajoivat kiireesti tiehensä. Vanhan känsäkkään herran kuulo oli nyt peräti tarkka, eikä luuvalo ensinkään estänyt häntä olemasta nopeimpia pakenemaan.

Kaarina rouva sai huonot kiitokset vieraanvaraisuudestaan ja vielä huonommat siitä palveluksesta, jonka hän oli tahtonut tehdä Sigismund kuninkaalle. Äänettömänä ja halveksien hän katseli pakenevia. Nuori Pentti herra yksin tunsu mielensä keventyneen, ja syystäkin.

Kun majoitusmestari oli seuralaisineen päässyt puolen penikulman päähän Kurjalasta eikä vielä näkynyt eikä kuulunut Hannu Munckin ratsastajia, tunsu hän itsensä niin rauhoittuneeksi, että saattoi tarkemmin kuulustella Sam pojalta, mimmoista saalista ratsumiehet olivat toivoneet saavansa Lammilta.

— Sanoinko minä Lammilta? kysyi poika typerästi.

— Mitä, sinä sen riivattu! huudahti hänen isäntänsä suuttuneena. — Lammilta, niin juuri sanoit.

— Niin, mutta olkien keskellä siellä heinäparvella kuuli niin huonosti. Kunhan ne vain eivät olisi puhuneet Hattulasta.

— Ja moisten hirtehisten käsissä on sitten valtakunnan kohtalo! huusi majoitusmestari vimmoissaan ja kohotti ruoskanvarren surmaavaan iskuun kohti Samia, joka seisoj kannaksilla.

Mutta Sam tiesi kyllä, mitä tuleman piti, ja oli sen vuoksi jo ajoissa vierähtänyt lumihankeen. Isku kohtasi ilmaa, ja Sam poika olisi tempaissut Suomen Sigismundin käsistä, ellei sallimus ja tapausten välttämätön kulku olisi tehnyt sitä jo ennen tarvitsematta siihen vallattoman pojan vehkeitä.

11. VANHAN JA UUDEN USKON TAISTELU IHMISSYDÄMISTÄ.

Yhä ahtaammaksi kävi Sigismundin läheteille Suomessa olo. Heitä ajettiin talosta taloon. Voudit ja nimismiehet eivät heitä ahdistaneet niin paljon kuin itse kansa, joka jo oli kyllästynyt sisällisiin riitoihin ja tahtoi päästä rauhaan alinomaisilta yllytyksiltä. Jonkin ajan kuluttua ei enää kukaan uskaltanut ottaa vastaan lähettejä eikä suojella heitä päivisin, päästääkseen heidät jatkamaan matkaansa öiseen aikaan. Heidän ainoa toivonsa oli päästä salaa Ahvenanmaalle, josta kenties keväällä avoveden aikana saisivat laivan Riikaan. Majoitusmestari sanoi suoraan, ettei hän, rehellinen mies kun on, enää viitsi sillä tavoin hiipiä ja haapia maita mantereita eikä pistää kaulaa paulaan, ei, vaikka nuora olisi silkasta kullasta kierretty.

— Älä epäile, poikani; pyhimykset kyllä antavat apunsa, kehoitteli pater Padilla, joka nurisematta oli kestänyt kaikki rasitukset, mitkä heitä olivat kohdanneet heidän öisillä harharetkillään. — Kaikki pyhät marttyyrit ovat kruununsa ansainneet taistelemalla uskottomia vastaan, ja kirjoitettu on: *leones et viperas calcabis*.

— Kunnianarvoisa isä — vastasi sotilas maltittomasti — minä puolestani en huoli marttyyriin kruunusta ensinkään, sillä minä olen kokonaan mahdoton sitä saamaan; sen kunnian suon teille itsellenne vallan mielelläni, ja myyskennelköt vain oikeauskoiset muutaman sadan vuoden perästä teidän pyhiä luitanne ja saakoot viisikymmentä markkaa joka mukulasta ja parannelkoot niillä luuvaloa ja hammastautia. Minä olen tyytyväinen, kun saan täällä maan päällä syödä vatsani kutakuinkin täyteen ainakin kerran päivässä ja pääsen sitten teidän sekä pyhimysten esirukouksien avulla Pyhän Pietarin tallimestariksi paratiisiin, sillä niin minusta vain näyttää, etten minä tässä maailmassa siitä virasta

suurta iloa saa. Minä arvelen, että täällä ovat apajat lopussa. Jos tahdotte omin päin koettaa, niin toivon teille kaikkea onnea ja iloa, minkä kaulapaula saattaa tuoda. Te osaatte jo suomea. Mitä te tulkilla enää teette?

— Viime yritys vielä, poikani, ja se Turussa!

— Oletteko mieleton? Turussako? Ettekö tiedä, että kuningas ... tuota noin ... herttua Kustaa Aadolf itse on siellä?

— Juuri sen vuoksi, poikani!

— Kuulkaas nyt, pater, olenhan teille kerran ennenkin sanonut, että pysyisitte kiinni järkisyissä. Olen kyllä suostunut hiipimään täällä koiran tavoin teidän ja Sigismundin tähden, mutta jos teillä on mielessänne konnankoukkuja tuota kunnan nuorta miestä Gustavus Adolphus Rexiä vastaan, niinkuin häntä ymmärtämättömät nimittävät, niin minä puran kontrahdin. Jokos nyt meidän ainoa autuaaksi tekevä kirkkomme on mennyt niin pitkälle? Hyi saakeli!

— Puhutko, poikani, taas kuin tyhmä mies, joka pelkää omaa varjoansa? Jalopeuran luolan suulta meitä juuri vähemmän osataan hakea. Jääköön tuo nuori mies Gustavus taivaan tuomittavaksi, minä katson vain tarpeelliseksi puhua muutamia sanoja kahden kesken vanhan Eerik piispan kanssa, koetellakseni, vieläkö hengen miekka pystyy hänen paatuneeseen omaantuntoonsa.

— No olkoon menneeksi sitten, kunnianarvoisa isä; minä lähdän kanssanne vielä kerran *peijoonien* ja *lipvien* luo, niinkuin äsken suvaisitte lausua. Saattaa olla järkeäkin siinä, mitä Turusta sanoitte, ja siellä on minulla muutama vanha ystävä, joitten luona saamme turvaa ja suojaa päiväksi tai pariaksi.

Näin keskusteltiin metsässä lauhkeana maaliskuun päivänä Turkuun vievän tien varrella. Vähän aikaa keskustelun jälkeen siirrymme me tuohon tuttuun seutuun, Suomenmaan silloiseen pääkaupunkiin, ja melkein yhtä vanhaan piispantaloon lähelle tuomiokirkkoa.

Piispa *Ericus Erici*, liikanimeltään Sorolainen, oli tähän aikaan arvoisa vanhus, kahdeksannellakymmenellä. Neljänäkymmentä ajastaikaa hän oli ohjaillut Suomen kirkon laivaa, voimatta tosin suojella sitä kokonaan kaikilta naarmuilta ja vuodoilta, mutta kumminkin johdattaen sen jotakuinkin eheänä ajan tyrskyjen, kuningasten oikkujen, suosion ja epäsuosion, liturgiamelujen, paavilaisten harhaoppien ja kankean oikeaoppisuuden keskitse. Nyt hän oli kapitulareineen palannut Helsingin valtiopäiviltä ja istui iltapäivällä huoneessaan, kirjoitellen uutta suomalaista postillaa, jonka hän aikoi painattaa. Silloin tultiin ilmoittamaan jonkun muukalaisen matkustajan pyrkivän hänen puheilleen. Sitä ei vanhalla piispalla ollut tapana kieltää milloinkaan, hän kun oli jokaisen puhuteltavissa, ja niinpä seisoi pian hänen edessään sama salaperäinen mies, jonka olemme oppineet tuntemaan pater Padillan nimellä.

Kunnianarvoisa pater puhui tietysti latinaa ja oli olevinaan matkustavainen *protestanttinen* lääkäri, joka ei sanonut saattavansa lähteä Turusta ennenkuin oli käynyt ilmaisemassa erinomaisen kunnioituksensa niin kuuluisalle miehelle kuin piispalle, semminkään, koska hän, lääkäri, oli vähän tutkistellut jumaluusoppia ja olisi kiitollinen, jos piispa poistaisi hänen epäilyksensä muutamaani Augsburgin uskontunnustuksen opinkappaleihin nähden. Se oli hurskaan ylipaimenen arkaan kohtaan kajoamista, ja niinpä piispa ryhtyikin asianmukaisesti kumoamaan vieraansa epäilyksiä. Mutta kun lääkäri, vastoin otaksumista, näkyi tuntevan erittäin hyvin sekä Raamatun että kirkkoisät, niin ei tuo kumoaminen ollut niinkään helppoa, ja oikeinpa piispa hämmästyi, kun huomasi olevansa vähällä joutua alakynteen. Siinä oli jo liikaa mitä maltillisimmallekin luterilaiselle piispalle, ja lopulta hän piti oikeutettuna kummastuneena kysyä:

— *Quid Saulus inter prophetas?* Oletko juutalainen?

— Mitäpä minä muuta olisin kuin yksinkertainen, taitamaton Cornelius, joka kuuntelee Pietarin opetuksia? Kunnianarvoisa isä, näyttäkää Raamatun ja kirkkoisien avulla, että minä olen harhateillä, niin olen koko maailmalle julistava, miten oppinut olette.

Niissä sanoissa piili eräänlaista pilkkaa.

— Mitä minulta tahdot? kysyi hän. Sinä et ole se, miksi tekeydyt. Kuka olet?

— Kukako olen? vastasi muukalainen jättäen teeskentelemisensä ja ylpeästi nousten tähänastisesta nöyrästä asennostaan. — Sen sanon heti. Minä olen pyhä yhteinen katolinen kirkko, joka vielä, ennenkuin sinun päiväsi päättyvät, tahtoo suuren armeliaisuutensa tähden tulla sinun, uskonsakieltäneen poikansa luo ja viimeisen kerran tarjota sinulle synninpäästöä sillä ehdolla, että kokonaan antaudut sen valtaan. Minä tunnen elämäsi, toimesi seurakunnan paimenena ja horjuvaisuutesi. Minä tiedän, että sinä yhtä horjuvaisen kuninkaan aikana kerran olit taivaan aseena,

jolla oikea usko jälleen pantiin voimaan näissä pimitetyissä pohjan maissa, mutta samanpa kuninkaan keralla sinä uudestaan uskostasi luovuit ja teit itsesi vikapääksi syntiin, jota ei anteeksi anneta, nimittäin syntiin Pyhää Henkeä vastaan. Sinä olet palvellut, sen tiedän, kahta herraa, ja tämän maailman ruhtinas on sinut pettänyt, joten olet häneltä saanut osaksi vuoroin kiitosta, vuoroin kiittämättömyyttä. Sinä olet, sen tiedän, ollut syytettynä ja ajaksi erotettunakin ylimmäisen paimenen virasta, ja tiedänpä vielä, mitä sinä et tiedä, nimittäin, että olet yhtä lähellä ajallista kuin iankaikkistakin kadotustasi, sillä hän, jota sanotaan kuninkaaksesi ja yliherraksesi — vaikka kirkon kutsumuksena on hallita ruhtinaita eikä totella heitä — aikoo nyt ottaa sinulta itäisen osan hiippakuntaasi ja odottaa vain soveliasta syytä antaakseen sinulle viransijaisen. Tämän kaiken minä tiedän, ja siksi on Rooman pyhä isä lähettänyt minut tänne vielä kerran, ja viimeisen kerran, avaamaan armon ovea sinulle, uskosi hylänneelle piispalle, ja kysymään, tahdotko tunnustaa syntisi ja saada synninpäästön niillä ehdoilla, jotka minä määrään. Kas tässä käskykirje, joka minulla on paavin lähettiläänä! Sen huomaat kyllä oikeaksi.

Ja hän ojensi piispalle pergamentin riippuvine sinetteineen.

Eerik piispa oli tunnettu sävyisäksi, lempeäksi ja maallisissa asioissa toisinaan heikoksi mieheksi. Mutta hänessä, kuten monessa samankaltaisessa kovien aikojen miehessä, oli tuon hurskaan sävyisyyden perustana luja usko ja vakaumus, mikä tuli ilmi, kun oli kysymys hänen hengellisestä virastaan ja sielujen autuudesta. Hän kuunteli muukalaisen innokasta puhetta levollisesti, mutta hänen katseensa loisti, vaipunut pää kohosi, ja luja ja selvä oli hänen äänensä, kun hän vastasi:

— Eksynyt veljeni! Minun ei tarvitse lukea kirjettäsi; puheesi sanoi minulle, mitä minun tarvitsee tietää. Sinä olet tullut tänne kuin susi lammasten vaatteissa ryöstämään paimenta laumalta, kun et saanut laumaa paimenelta, mikä olisi ollut sinusta mieluisampaa. Sillä mitä Rooman pyhä isä välittää pian poistuvan ukon sielusta? Mieluummin hän haluaisi nähdä nyt, kuten muinaisinakin aikoina, Turun piispain lankeavan hänen istuimensa juureen ja tarjoavan hänelle pietarinrahaa muka lunastukseksi sieluista, joita ei kumminkaan hän ole lunastanut, vaan kaikkien Mestari. Sinä sanot tulevasi katolisen kirkon nimessä, ja sinä solvaat kirkkoasi, sillä ne kirkkoisät ja pyhät miehet, joita kirkko pitää niin suuressa kunniaassa, eivät tulleet milloinkaan Jumalan seurakuntaan valepuvussa tai salanimin. Jumalan totuus astuu ihmisten eteen selkeänä ja peittelemättömänä kuin auringonloiste leviää yli vuorten ja laaksojen, ja niin astui oppi-isämme Martti Lutherkin paavienne ja keisarien eteen, jotka tahtoivat hänet tuhota. Kuule minua, turhaan sinä olet tullut tähän maahan, joka pysyy lujana Jumalan puhtaassa sanassa ja on valmis verellään vahvistamaan uskonsa. Kuule minua, yhtä turhaan olet tullut minunkin luokseni, joka en tunnusta muuta omantuntoni tuomaria kuin Jumalan ja hänen evankeliuminsa. Mene tarjoilemaan ihmisoppiasi ja omantunnonkahleitasi niille, joilta te pidätätte pyhän sanan, meidän kaikkien kurittajan! Minä annan sinulle anteeksi ja rukoilen Jumalan Henkeä valaisemaan sinua mitä Hänen valtakuntaansa tulee.

— No niin — vastasi vieras muuttaen äänensä — olen puhunut sinulle Rooman pyhän isän lähettiläänä, ja sinä olet minun varoitukseni hylännyt. On minulla muutakin sanottavaa sinulle, ja sitä sinä kenties kuuntelet mieluummin. Sinulla oli poika...

Eerik piispa loi häneen kysyvän katseen.

— Sinulla oli poika, jonka lähetit opintoja harjoittamaan Wittenbergiin. Siitä on nyt jo kolmattakymmentä vuotta. Tämä poikasi oli niin onnellinen, että hän itse sen ajan kerettäläisyyden pääpesässä löysi ystävän, joka armahti hänen sieluaan ja saattoi hänet takaisin oikeauskoisen katolisen kirkon helmaan.

— Jumala lähetti minulle sen koettelemuksen, huokasi piispa.

— Tuo poika matkusti jonkun ajan perästä Roomaan ja päätti siellä opintonsa eräässä etevimmistä kollegioista. Hän oli lahjakas, ja utterra hän oli. Hänen onnistui saavuttaa pyhän isän luottamus, ja hän sai pian korkeita hengellisiä virkoja. Vihdoin...

— Vihdoin kutsuttiin hänet pois miehuutensa iän alussa — keskeytti Eerik piispa värisevin äänin — kutsuttiin sinne, missä ei kysytty muuta hengellistä virkaa eikä arvoa kuin Hänen ansiotansa, joka kuoli syntisten takia.

— Sinä erehdyt, jatkoi vieras, hänkin lempeämmin. — Hän ei kuollut, hän muutti vain nimensä.

— Kuinka? Elääkö hän? Mutta sehän ei ole mahdollista: minulla on varmat tiedot hänen kuolemastaan.

— Lienevätkö ne olleet niin varmoja?

— Niin sanottiin. Jos tuo on vain uusi juoni, niin turhaan raastat vanhan miehen sydäntä.

— Ne, jotka sinulle sen sanoman toivat, pettivät sinua joko tahallaan tai tietämättään. Poikasi katosi maailmasta hautautuen luostariin. Siellä hän kuritti ruumistaan katumustöillä, joita ei itse pyhä Franciscus Assisilainenkaan olisi hävennyt, mutta rauhatonta sieluaan hän ei voinut saada vaikenemaan. Oliko se taivaista kutsumusta vai oliko se pelkkää hehkuvaa kunnianhimoa? Hän ei tiennyt sitä itsekään. Kolme vuotta harjoitettuaan ankaria katumustöitä hän astui jälleen maailmaan, hänet lähetettiin vaikuttamaan kirkon eduksi Saksanmaalle, Puolaan ja vihdoinkin Pohjoismaihin ... paavin lähettilään...

Eerik piispa nousi seisaalleen, mutta vaipui taas takaisin tuolilleen.

— Sinä se olet! huudahti hän äidinkielellään, suomeksi. Pojan mukana palasivat nuoruuden muistot.

— Niin, minä se olen, vastasi vieras samalla kielellä ja samojen muistojen vallassa.

— Voi Absalomia, voi poikaani Absalomia! Suokoon Jumala, että voisin edestäsi kuolla! vaikeroi vanhus, muistaen miten David kuningas suri kapinoitsevaa lempipoikaansa. — Suokoon Jumala, että voisin lunastaa takaisin sielusi.

Muukalainen oli vaiti. Hän lienee taistellut ankaraa sisällistä taistelua, ja hetkeksi pääsi hänen sydämensä voitolle, tuo ihmissydän, jonka hän jo kauan sitten luuli tukahduttaneensa paastoilla ja katumustöillä, jopa niin kokonaan hävittäneensä, että hän sen jälkeen oli hengetön olento kirkon palveluksessa: *perinde ac cadaver*, kuten julma vala kuului.

Nyt hän heittäytyi äkkiä intohimoisen kiihkoisena vanhuksen jalkoihin ja huudahti, suomeksi jälleen:

— Isä, siunaa minua! Unohda menneisyys! Ajattele tulevaisuutta! Minä en saa rauhaa ilman sinun siunaustasi. Katso, elomme on varjoa, sanamme haihtuu. Joudu, isä, ennenkuin jälleen voitän oman itseni ja jälleen nousen sinua vastaan. Isä, siunaa minua nyt, nyt juuri, nyt juuri...!

Jos hän olisi sanonut vain tuon liikuttavan rukouksen ensi sanat, niin olisi isä luultavasti joutunut samanlaisten kuohuvien tunteiden valtaan kuin hän itekin ja täyttänyt hänen pyyntönsä. Mutta hän oli sanonut liian paljon, hän oli itse koskettanut esirippua, joka peitti heidän välillään olevan kuilun, ja niinpä isä ennätti muistaa olevansa piispa.

— Tule — sanoi Eerik piispa verkkiaan — tule syliini kuin tuhlaajapoika. Tule ilman ehtoja ja välipuheita, kokonasi, sieluinesi, semmoisena kuin kerran olet astuva taivaallisen isäsi eteen, ja minä olen siunaava sinua!

Voi, hänkin oli sanonut liian paljon, hänkin antoi sanan kuolettaa palavan hengen. Poika tuli entiselleen.

Hän, paavin lähettiläs, pyyhkäisi kädellään otsaansa, ikäänkuin karkoittaakseen ihanan, mutta eksyttävän unen, nousi vitkalleen ja lausui väräjävin äänin:

— Et siis tahdo ottaa minua vastaan *semmoisena kuin olen*?

— Kyllä, semmoisena kuin olet; takanasi tuhlaajapojan elämä, sydämessäsi katumus, edessäsi uusi elämä ja yläpuolellasi isäsi Jumala.

— *Reverende domine episcopo* — vastasi muukalainen ruveten jälleen puhumaan yleiskieltä — sinäpä sen sanoit, ja minä kiitän sinua, että jälleen muistutit mieleeni, kuka *sinä* olet ja kuka *minä* olen. Kirjoitettu on: *propter me demittas patrem et matrem*. Niinpä olen minä jälleen oikeauskoinen katolinen kirkko, joka julistaa sinut tuhlaajapojakseen ja kysyy sinulta vielä hautasi partaalla, tahdotko luopua ravasta, jota olet syönyt, ja palata isäsi huoneeseen?

— Ja minä — vastasi Eerik piispa, hänkin latinaksi, ja hänen otsansa kohosi ylevänä — minä olen Jumalan evankelinen kirkko, joka ei tunnusta ihmisoppeja, vaan ainoastaan Jumalan ilmoitetun sanan, ja nyt kysyn minä sinulta, Gabriel Eerikinpoika, joka olet kieltänyt iankaikkisen totuuden, tahdotko luopua paavilaisesta harhaopista ja tunnustaa sitä uskoa, jota Kristus ja hänen apostolinsa ovat saarnanneet maailmalle?

— Mitenkä? Oletko unohtanut, vanhus, että kuusitoista vuosisataa puhuu sinulle *minun* kirkkoni uskossa!

— Erehdyt. Kahdentoista sadan ajastajan pimeys ei ole voinut sammuttaa sanan ja apostolisen ajan valoa, jonka Jumala jälleen viritti yöstä palvelijansa Martti Lutherin avulla sata vuotta takaperin.

— Etkö tiedä, luopiopiispa, että lukemattomat pyhimykset ja marttyyrit ovat verellään vahvistaneet sen totuuden, jota sinä julkeasti uskallat ylenkatsoa!

— Niin, sanoo profeetta Jeremias, aina vaatteittesi liepeissäkin on vanhurskasten verta, ja sinä sanot vielä: minä olen viaton!

— Meille on annettu taivaan valtakunnan avaimet, valta sitoa ja päästää, ja minä sidon sinut Pyhän Pietarin seuraajan nimessä.

— Herra sanoo Hesekiel profeetan suulla: Ne sielut, jotka te vangitsette, olen minä vapaiksi päästävä. Ja niin olen rikki repivä teidän päänalusenne ja pelastava kansani teidän käsistänne, niin ettette silleen enää heihin rupea. Ja te saatte kuulla, että minä olen Herra.

— Kylliksi. Me näemme toisemme viimeisenä päivänä. Silloin sanotaan: *Unus evehitur, alter manet. Respice finem.* Minä pesen käteni.

— Ja minä pesen sieluni elävässä vesilähteessä. Mene, babylonialaisen porton onneton kumartaja, pese kätesi hänen saastaisessa veressään! Minä käyn edeltäsi rukoilemaan puolestasi.

— Isä ... ei...! En tarvitse sinun esirukouksiasi. Hyvästi!

— Ja kuitenkin minä rukoilen. Herra valistakoon sinua. Jää hyvästi!

Ovi aukeni ja sulkeutui jälleen. Se oli ajan uksi, joka iäksi erotti isän ja pojan toisistaan. Sen oven takana oli iäisyys.

Eerik piispa vaipui voimaton nojatuoliinsa postillansa ääreen, jolla hän aikoi lohduttaa niin monia sieluja. Itse hän tunsii olevansa murtunut mies. Piispa oli voittanut, isä oli kukistettu.

12. NEITI KIRSTI FLEMINGIN KIRJE ÄIDILLEEN ROUVA ANNA GYLLENBÖGELILLE (OMAA SUKUAAN HORN).

Strömsholm 28. p. maaliskuuta 1616.

Armas, rakas Äiti rouva! Nöyrä ja lemmellinen tervehdys, ynnä toivomus, että Jumala Kaikkivaltias pitäisi rakasta Äiti rouvaa hyvissä voimissa, mitä minäkin joka päivä rukoilen, meille kaikille iloksi ja mielihyväksi näissä ajan vastuksissa.

Vaikka minä Kuninkaallisen Majesteetin pikalähetin mukana, joka palasi Tukholmasta Turkuun, jo lähetin sen hyvän sanoman, että minä olen onnellisesti kestänyt tuon Ahvenanmeren retken vaarat, tahdon kumminkin nyt, koska on tilaisuus, toisen lähetin matkustaessa Turkuun, kertoa Teille, rakas Äiti rouva, vähän enemmän siitä, mitä tällä vaivalloisella matkalla sekä myöskin minun tänne Strömsholmiin tuloni jälkeen on tapahtunut. Minun täytyy sanoa, etten minä ilman sydämen ahdistusta ajatellut levottomuuttanne, r. Äiti rouva, jota tunsitte minun tähteni, sillä tähän, r. Äiti rouva, ensi alussa olitte niin kokonaan tätä matkaa vastaan ja monella rakkaalla neuvolla tahdoitte saada minut siitä luopumaan, kuten, ainakin senkaltaisesta, joka ei ole sopivaa eikä tarpeellistakaan. Mutta sittenkun Te, r. Äiti rouva, olitte utterista pyynnöistäni taipunut ja määrännyt vanhan, uskollisen palvelijanne Långströmin minulle suojelukseksi, olin minä omasta puolestani hyvillä mielin ja lähdin matkalle Turusta tämän kuun 10 p:nä kello 6 aamulla. Koska se oli perjantai, niin varoittivat minua muutamat, ettei minun pitäisi lähteä, vaan odottaa lauantaita, se kun olisi onnellisempi päivä, mutta siitä minä en huolinut, vaan väitin, että kaikki päivät ovat yhtä onnellisia, kun vain ihminen vilpittömästi uskoo itsensä Jumalan huomaan ja huostaan.

Me kuljimme neljässä reessä jäällä, pikalähetti edellä ja minä perässä Maijun ja Långströmin kanssa, mutta meidän edellämme kulki kaksi hiihtomiestä, jotka tutkivat jäätä, voisiko se kantaa meitä. Sinä päivänä me tulimme onnellisesti Föglöhön, mutta seuraava päivä ei mennyt yhtä onnellisesti, sillä tultuamme puolitiehen Eckerön ja Föglön väliä me kohtasimme meren jäässä ison railon, jossa vesi pauhasi kuin koskessa, ja koskei meillä ollut venettä, niin meidän täytyi palata. Meidän tullessamme takaisin Föglöhön oli siellä kolme muuta matkustajaa, jotka myöskin pyrkivät Ahvenanmaalle, nimittäin eräs saksalainen tohtori ja hänen tulkkinsa, jolla oli mukana mustalaispoika. Koska silloin oli sunnuntaipäivä, olisimme mielellämme menneet kirkkoon, ellei pikalähetillä olisi ollut niin ylenpalttinen kiire, ettei hän voinut odottaa. Me jatkoimme matkaa ja olimme palkanneet neljä miestä, jotka lykkäsivät edellään venettä; sillä pääsimme railon poikki ja saatoimme auttaa muitakin sen ylitse, sillä suuri joukko ihmisiä oli tullut saarilta, matkalla kirkkoon, ja sitä oli varsin hupaisa nähdä kirkkaassa päivänpaisteessa iljankojäällä.

Pitkälti oli vielä Ahvenanmaan mantereelle, kun rupesi pilveilemään ja myrsky pyryilmoineen yllätti meidät. Taidatte vielä muistaa, r. Äiti, kuinka Klaus veljellä oli tapana minulle sanoa: sinä olet kaiketikin lumikuninkaan ristitytär, koska harvoin on pyryttämättä minun ollessani matkalla. Tulikin niin hirveä pyry ja pimeä, ettemme voineet löytää tietä ja vietimme yön paljaalla luodolla. En tiedä, olisimmeko siellä kuoliaaksi paleltuneet, mutta tohtorin tulkki, vanha, iloinen sotilas, keksi keinoja kaikkeen. Hän löysi veden ajamia puita, teki aimo tulen, lämmitti meille olutta, jota hänellä oli mukanaan, ja käänsi reet sillä tavoin, että saimme niistä suojaa. Niin kului yö jotenkin hyvin, paitsi että mustalaispoika teki kiusaa ja lakkaamatta sysäsi hiiliä niin lähelle Maijua, että hame kärventyi ja sukkiin paloi reiät, minkä hän sanoi olevan hyödyllistä lämmittelemiseksi, kun on kylmä.

Toisena päivänä pääsimme onnellisesti Eckeröhön, vaikka meidän oli sangen vaikea kulkea kinoksissa, jotka pyryilma oli kasannut valkoisiksi aalloiksi. Mutta Eckerössä saimme levätä kuusi päivää, sillä viime myrsky oli repinyt osan Ahvenanmeren jäitä. Ja kuka saattoi taata, ettemme saaneet siellä vankeudessa olla hamaan tähän päivään asti, kun kerran oli lähdetty suuren, petollisen meren selälle, joka ei kanna eikä katkea. Iloksemme tuli kumminkin kolmantena päivänä siitä kun olimme saapuneet Eckeröhön, kova pakkanen, niin että saatoimme kärsivällisesti odottaa. Aika olisi kuitenkin käynyt sangen pitkäksi, ellei saksalainen tohtori, joka oli erinomaisen oppinut ja monia maita nähnyt mies, olisi kuluttanut päiviä ja iltoja kertomalla ihmeellisiä tarinoita Italian maasta ja Saksan maasta sekä myöskin osaksi Espanjan maasta. Mutta hänen kristillisyydestään en minä oikein päässyt selville. Hän ylisti paavia ja Sigismundia tahtoen saada minut vakuutetuksi siitä, että meidän suvussamme aina on ollut sellainen mielenlaatu. Älkää suinkaan uskoko, r. Äiti rouva, että minä annoin sen houkutella itseni harhauskoon, toivoen, että meidän esi-isämme, jotka ovat tunnustaneet paavin oppia, voivat Jumalan edessä puolustaa itseänsä sillä, ettei heillä ollut paremmasta tietoa.

Jää oli 19:ntenä tullut niin lujaksi, että me uskalsimme lähteä matkalle jälleen, ja sanoimme "*valet*" tohtorille ja soturille, joitten oli määrä mennä merten yli Saksan maalle, mutta Maijupa otti reippaat jäähyväiset mustalaispojalta, joka oli häntä matkalla huvittanut; hän nimittäin paiskasi pojalle kunnollisen korvapuustin, sanoen senkin olevan hyödyllistä lämmittelemiseksi, kun on kylmä.

Me lähdimme aamupimeässä kello neljältä ja kuljimme ensin saarten ja kallioitten välitse, mutta kello yhdentoista paikoilla tulimme ulapalle, alinomaan tutkituttaen edessämme olevaa jäätä. Nyt oli onneksemme hyvä ilma, päivä oli selkeä ja kylmä, jää kirkas kuin peili. Se, joka ei ole senkaltaista ennen nähnyt, tuskin saattaa käsittää, että meri näyttää marmorilattialta niin kauas kuin silmä kantaa. Sillä kohdalla, missä lepuutimme ja syötimme hevosia, ei näkynyt maata edessä eikä takana, ainoastaan taivaan pilvet ja jokunen yksinäinen lumen peittämä luoto; mutta ihmeellisiä auringon jälle ja pilviin luomia värejä en taida kylliksi ylistää, sillä senkaltaisen saa aikaan Kaikkivaltias Jumala, joka vallitsee maan ja meren ja on kaunistanut kaiken kultaisella somistuksella. Mitään muuta kertomista ei ole enää kuin että me saavuimme onnellisesti Grisslehaminaan kello seitsemän ja kahdeksan välillä ehtoolla. Te kyllä tiedätte, r. Äiti rouva, etten minä ole pelkuri, mutta sen kyllä voin tunnustaa, että minä sydämestäni iloisena tunsin mantereen reenjalasten alla. Perille päästyämme huomasimme uskollisen Långströmin paleluttaneen vasemman korvansa, ja Maijulta olivat jalat puutuneet, niin että hän putosi istualleen, mutta koskei mitään muuta pahaa ollut tapahtunut, niin saatoimme kehua kauppojamme ja sanoa ilomielin jäähyväiset petolliselle merelle.

Tukholmassa me viivymme kaksi päivää Teidän, r. Äiti rouva, r. sukulaisenne, rouva Ulfsparren luona, joka otti minut hyvin vastaan ja oli hyvissä voimissa. Sieltä matkustimme Strömsholmaan, kun en malttanut pistäytyä tervehdyskäynnillä Linköpingissä. Minä tulin perille iltapäivällä, ja minut vietiin heti vanhan Kaarina kuningattaren luo, joka nyt on vanhuuttaan valkoinen kuin kyyhkynen eikä mene ulos huoneistaan muualle kuin kirkkoon, jonne hän kauniilla ilmalla kannattaa itsensä kantotuolissa. En saata kylliksi kertoa, kuinka armollinen hän oli minulle. Hän sanoi minun tulevan valon enkelin tavoin Ebban luo tähän yksinäisyyteen, ja hän pyysi, että minä koettaisin kaikin tavoin saada Ebban iloiseksi jälleen. Hän tuli myös lausuneeksi, että armaansa kadottaminen nuoruuden iässä on kuin vihmoisi lunta kukkasille. Uskokaa minua, r. Äiti rouva, noita sanoja kuullessani tulivat kyynelet silmiini, sillä minä kyllä tiesin, kuinka Kaarina kuningatar ennen rakasti nuorta Roosenia, kun hänen täytyi ottaa vanha Kustaa kuningas.

Minä ajattelin ja mietiskelin, minkähän kaltaisena kohtaisin Ebban tänä koettelemuksen aikana, ja olin enemmän kuin tapani on peloissani sen asiani esittämisestä, jota varten olin tuon pitkän matkan tullut. Hän oli tosin laiha ja kalpea, niinkuin kyllä olin odottanutkin, mutta hiljainen ja kärsivällinen niinkuin hän aina on ollut. Häntä katsoessani minä ajattelin syviä järviä, jotka niin tyyninä päilyilevät viheriäin kunnaitten välissä, ettei kukaan arvaa, minkälaisia aaltoja niistä saattaa myrskyssä kohota, joskin syvyyksissä vallitsee rauha. Kun hän sai nähdä minut, välähti ensi alussa niin kirkas päivänpaiste hänen kauniille kasvoilleen, että minä ajattelin: no Jumalan kiitos, kyllähän jää vielä sulaa, kun vain kevät joutuu talven pakkasten jälkeen. Mutta samassa minä ajattelin, että minun tuomiseni eivät ole ainoastaan kukkasille vihmovaa lunta, kuten Kaarina kuningatar sanoi, vaan pikemmin kovia rakeita, ja se pisti kuin keihään kärki sydämeeni.

Vaikka Ebba Brahe sulki minut rakkaasti syliinsä, havaitsin minä kohta hänen pelkäävän sitä, mitä minun oli hänelle sanottava. Kun enteestä hän päätti minun puhutelleen häntä, jota hän ajatteli yötä ja päivää, ja sen vuoksi hän vältti joutua puheisiin minun kanssani kahden kesken, mikä hänelle ennen oli niin mieluista, eikä minussakaan ollut rohkeutta heti pyytää sitä, sillä itsekseni arvelin, että pahat sanomat aina tulevat liian aikaisin. Ensimmäisinä päivinä me puhelimme niistä iloisista päivistä, joina lapsina leikimme yhdessä, ja vanhasta kuningattaresta ja Teidän terveydestänne, r. Äiti rouva, ja lanko vainajastani Eevert herrasta ja herra Jaakko Pontuksenpojasta ja muista sotasankareista, mutta emme sanaakaan hiiskahtaneet kuninkaasta tai siitä, mikä lähinnä oli mielessämme.

Niin oltuamme kolme päivää ikäänkuin vierasleikkisillä rohkaisin mieleni ja sanoin illalla, kun hän saattoi minut lepokammiooni, että hän olisi nyt minun rakkain ystäväni, niinkuin hän aina oli ollut, ja kuuntelisi, mitä minulla on hänelle sanomista sydämen kyllyydestä. Siihen hän vastasi sanoen kyllä tietävänsä, mitä se koskee, mutta se muka saattaa varsin hyvin jäädä sanomatta ikipäiviksi, koska se ei voi olla mitään hyvää. Jumala kyllä auttaisi häntä kestäämään pahimmankin, jos se on tarpeen.

Minä sanoin hänelle: juuri sentähden minä olen tänne tullut, että saisit tietää pahimman minulta etkä keneltäkään muulta, sillä vaikkapa koko maailma sen sinulle sanoisi, niin sinä et sitä uskoisi, mutta minua sinä kyllä olet uskova. Ja kun minä sinulle olen sanonut sen, mikä on pahinta, sanon sinulle myös paremman puolen asiasta, nimittäin, että sinä tästä lähtien olet välttävä paljon surua ja epätietoisuutta, niin että kokonaan voit kääntyä Jumalan puoleen ja tyytyä siihen, mikä hänen hyvä, pyhä tahtonsa on. Sillä ainoastaan semmoisella mielellä taidat vihdoin saavuttaa pysyväisen onnen.

Näin sanoessani vedin hänet viereeni istumaan, ja hän salli sen esteettä tapahtua. Silloin minä kerroin hänelle kaiken, mitä kuningas puhui minulle Kyminkartanossa ja minkä te, r. Äiti rouva, jo tiedätte, enkä minä salannut mitään. Minun puhuessani sävähtivät hänen kalpeat poskensa punaisiksi, ja minä havaitsin, että mitä hän lieneekin odottanut, hän ei kuitenkaan ollut odottanut tämänkaltaista kuulevansa. Hän ei vastannut sanaakaan minun puhuessani, mutta sitten kun olin lopettanut, hän nousi ja kysyi, olinko minä tuon unissani nähnyt, sillä muuta totuutta hän ei voinut uskoa siinä olevan.

Minä näin nyt sen, mitä jo kauan olin pelännyt ja minkä tähden olin tehnyt tämän vaivalloisen matkan, nimittäin että Ebba sydämessään torjui kaiken, mitä muut olivat hänelle sanoneet kuninkaan mielenlaadun muuttumisesta, ja uskoi edelleenkin, että kuningas kyllä oli kirjoittanut hänelle niinkuin ennenkin, mutta että kirjeet oli häneltä kätketty. Minun oli silloin todistettava, että olin puhunut totta, enkä minä saata kylliksi kiittää sinua, r. Äiti rouva, että annoit Suiiassa käteeni ne kaksi lemmenlaulua, jotka kuningas oli sepittänyt ja joista toisen, ruotsalaisen hän oli lähettänyt minulle, Kyminkartanossa, ja toisen, saksalaisen, Pernajaan. Ilman noita papereita en minä eikä kukaan muukaan olisi voinut saada Ebbaa vakuutetuksi siitä, kuinka asia oikeastaan oli. Mutta nyt minä panin ne hänen eteensä ja pyysin häntä lukemaan ne tarkasti, liittämään yhteen toisen alkukirjaimet, joista muodostui *Christina F.*, ja toisen, joista tuli *Fleming*.

En tiedä, kuinka kauan hän lienee tavailutkaan näitä papereita. Hän ei näkynyt ymmärtävän niitä tai ei saattanut lukea niitä itkulta, tai hän epäili siinä piilevän jotakin vilppiä. Mutta käsiala oli hänelle hyvinkin tuttu, hän ei saattanut epäillä enää. Silloin hän heitti paperit luotaan ja katsoi minuun sellaisin silmin, etten minä milloinkaan olisi voinut luulla hänen saattavan siten katsoa minuun, juuri kuin olisin ollut hänen verivihollisensa. Mutta minä sanoin hänelle kyyneleitä vuodattaen, etten minä ole siihen syypää, etten milloinkaan ole etsinyt kuninkaan suosiota, mikä olisi minulle suuri sydämen suru, ellen minä tietäisi, että se menee pian ohitse. Minä lupasin hänelle, etten milloinkaan tapaisi kuningasta, ennenkuin hän jo on avioliittoon vihitty, ja pyysin Ebbalta anteeksi, että olin viattomana syynä noihin runoihin, pyytäen myöskin häntä muistamaan minun uskollista esirukoustani ja sitä rehellistä aikomusta, joka minun matkallani oli. Te tiedätte, r. Äiti rouva, että Eballa on kultainen sydän, ja kun hän oli vähän toipunut ensimmäisestä kiihkeydestään, sanoi hän kyllä ymmärtävänsä, että asia saattaa olla niinkuin minä olin sanonut. Mutta hän ei sillä kertaa sanonut voivansa enempää puhua; hän tahtoi ajatella asiaa huomiseen saakka.

Minä heittäydyin vuoteelleni ja itkin. Mutta en ollut vielä maannut pitkäkään aikaa, kun Ebba jo tuli takaisin, lankesi kaulaani, sanoen nyt hyvin tietävänsä, että minä olen hänen uskollisin ystävänsä; hän pyysi minulta anteeksi, että oli ollut niin kiivas minua kohtaan eikä heti tahtonut uskoa. Sitten me kauan aikaa puhelimme rakkaasti keskenämme hamaan päivän koittoon asti. Hän sanoi minulle kaikki, mitä hänen sydämellään oli, ja Te, r. Äiti rouva, kyllä ymmärrätte, mitä se oli, mutta minä en nyt siitä kirjoita, koska se on hänen asiansa eikä minun. Sitä minä vain en voi jättää sanomatta, että sen yön jälkeen on Eballa ollut enemmän mielen rauhaa kuin moneen aikaan sitä ennen, koska hän nyt varmaan tietää sen, mikä ennen oli epävarmaa ja kalvoi kuin käärme hänen sydäntään. Ruotsin kuningatar hänestä ei tule, mutta sen sijaan hänestä tulee nöyrä, rohkeamielinen nainen, joka on sovinnossa Jumalansa kanssa.

Älä siis, r. Äiti rouva, toru itsepäistä tytärtäsi siitä, että hän niin tuhman rohkeasti lähti merten jälle

tämän asian tähden, josta vihdoinkin lienee ollut jotakin hyötyä. Kaarina kuningatar toivottaa armollisesti kaikkea hyvää ja myöskin Ebba vakuuttaa sinulle kunnioitustaan. Jumala hoivatkoon r. Äiti rouvaa pitkään ikään ja onneen, toivoo armaan, rakkaan Äiti rouvan aina kuuliainen tytär ja nöyrä palvelija *Christina Fleming*.

P. S. Långström pyytää nöyrästi mainita, että Kimo on hyvässä kengässä nyt iljanteiden aikana. Minä olen myöskin saanut juuri kuulla sen huhun, että Birkholt on kuninkaan puolesta kosinut erästä Brandenburgin prinsessaa. Suokoon Jumala sen olevan totta. Voi hyvin, vergiss mein nicht.

C. F.

13. HERRA EEVERT KAARLENPOJAN HAUTAAMINEN TURUN TUOMIOKIRKKOON.

Kirkkaana iltapäivänä kerran huhtikuun lopulla samana vuonna 1616 tungeskeli suuri joukko ihmisiä Turun tuomiokirkon isolla ovella. Muuan vaaleaverinen nuorukainen, joka vanhanaikaisesta viitastaan ja hatustaan oli helppo tuntea nuoreksi herrasluokkaan kuuluvaksi maalaisaatelismieheksi, läheni joukossa seisovaa kookasta vanhusta ja kysyi, miksi kansaa oli siihen kokoontunut.

Ukko vastasi:

— Herra Eevert Kaarlenpojan ruumis sanotaan tänään tuotavan Kankaisista tuomiokirkkoon, ja tässä nyt odotellaan surusaattoa. Jumala siunatkoon Eevert herraa! Kunnan mies hän oli niinkuin hänen isävainajansakin, ja kunnan miehenä hän kuolikin kuninkaan ja isänmaan puolesta.

— Niin, sanoi nuorukainen, koko maa suree Eevert Hornia. Tunsitteko hänet?

— Isän minä tunsin hyvin; minä palvelin hänen väessään Liivinmaalla. Eevert herralla oli sukkelampi pää, niin sanotaan, eikä kuulu hullumpi mieheksi olevan hänen nuorempi veljensä, Kustaa herra. Sankarin verta on Horneissa ja Flemingeissä; minä olen tosin enemmän Flemingien väkeä, mutta kunnia sille, kelle kunnia tulee. Ja hyvää tekee vanhan sotamiehen kuulla, että nuoret miehet tulevat kelpo isiinsä.

— Jos olette ollut Flemingin väkeä, niin kai palvelitte vanhaa Klaus herraa? kysyi nuorukainen, jonka mielenkiinto silminnähtävästi oli herännyt, ihastuneena vuosien köyristämään, mutta yhä vielä uljasvartaloiseen sotilaaseen.

— Vähän häntäkin, nuori herra; mutta enemmän sentään hänen hevosiaan. Olin jo liian vanha palvelemaan talonpoikaissodassa. Sensijaan minä opetin nuorta Juhana herraa ratsastamaan, sitä, kyllähän tiedätte, jonka viaton veri vuoti hiekkaan täällä Turun ulkopuolella. Se oli julma teko se, herra, mutta Jumalahan yksin tuomitsee ihmisten aivoitukset.

— Tunsitteko herra Arvid Tönnenpoikaa, ja hänen Tavastien sukua olevaa poikaansa Iivaria? kyseli edelleen nuorukainen, jonka mieltä nuo muistot olivat liikuttaneet.

— Minä näin heidät Suiiassa ja täällä Turussa. Uljaampia ritareita ei ole istunut hevosen selässä joukkoja johtamassa. Verisen lopun he saivat Viipurissa, mutta he olivat miehiä, nuori herra, ja heidän oli kannettava kohtalonsa julmassa sisällisessä sodassa. He eivät olleet viattomia lapsia, jotka eivät ole mitään pahaa tehneet.

— Sanokaahan: jos mieheltä, jonka edellinen kuningas on mestauttanut, on jäänyt poika, ja tämä poika palvelee uutta kuningasta, joka on hänen isänsä surmaajan poika — tekeekö hän oikein vai väärin?

— Siihen minä saattaisin sanoa, ettei moiseen kysymykseen vastata kenelle hyvänsä näinä aikoina. Jos te olette Sten Iivarinpoika Tavastien sukua, niin älkää sellaisia asioita kyselkö Flemingin väessä palvelleelta.

— Minä olen hänen nuorempi veljensä Pentti Iivarinpoika ja olen tullut tänne Turkuun pyrkimään kuninkaan palvelukseen, jos se muutoin on kunnian ja omantunnon mukaista, vastasi nuorukainen luottavasti.

— No se oli suoraa puhetta, se. Kuinkahan olinkaan niin tuhma, että luulin teitä hurjaksi Sten

herraksi? Koska te kysytte minulta kunnian ja omantunnon nimessä, niin minä vastaankin teille, että ihmisten mittapuuna on toinen kuin Jumalan. Kirjoitettu on, että Jumala saattaa kostaa isäin pahat teot lapsille kolmanteen ja neljänteen polveen. Mutta tämä on hänen maailmanhallintonsa, jota me emme voi tutkia. Meille hän on antanut sen lain, että meidän pitää rakastaa vihollisiammekin; vielä vähemmän on meillä oikeutta lukea lasten syyksi, mitä isät ovat rikkoneet. Menkää, nuori junkkari, ja palvelkaa rauhallisin tunnoin uutta kuningasta! Hän on kunnan nuori herra ja tarkoittaa maan parasta; sen sanoo teille se, joka on palvellut hänen isänsä vihollisia ja jolta entisen kuninkaan väki on polttanut talon.

— Kiitoksia, vastasi nuorukainen ja puristi ukon kättä. — Te tiedätte minun nimeni; sanokaahan minulle omanne.

— Teidän nimenne käy maassa kultarahana, mutta minun nimeni on vaivainen vaskiropo, jonka edessä vain kerjäläinen kumartaa. Jumalan silmissä kaikki kumminkin on samanarvoista. Tahvo minun on nimeni, ja uutistaloani sanotaan Ahtialaksi. Oletteko nähnyt uutta kuningasta?

— En milloinkaan.

— Tänään sitten saatte nähdä hänen lempeät kasvonsa. Sanotaan hänen olleen Kankaisissakin, Eevert herran maahanpaniaisissa, ja kyllä kai hän nyt tulee kirkkoonkin, kun ruumis lasketaan kuoriin. Mutta eiköhän mentäisi edeltäkäsien sisään, siellä kun saatamme paremmin nähdä? Suntuo on minun tuttavani; hän kyllä päästää meidät.

Nuori Pentti herra meni mielelläänkin Tahvo ukon kanssa, ja heidät päästettiin kirkkoon sivuovesta. Vaikka ulkona oli täysi päivä, paloivat kuitenkin vahakynttilät alttarilla, jonka aituus kuten pilaritkin oli verhottu mustalla harsolla. Mitä kirkkaimmankin auringonpaisteen aikana vallitsi tuossa arvoisassa tempelissä hämärä, sillä valoa tuli ainoastaan vähissä määrin pienistä ikkunoista, joissa vielä jokin katolisaikuinen lasimaalaus näkyi säilyneen vuosisatain ja tulenliekkien hävitykseltä. Katolisuus osasi paremmin kuin luterilaisuus sovittaa rakennuslaatuunsa sellaista pyhää, ylevää, salaperäistä, joka kuolevaisten silmiltä kätkee Jumalan majesteettiuden. Valtavain holvien alla ja juhlallisessa hiljaisuudessa täytyi sielun, vaikkapa vasten tahtoaankin nöyrytyä Kaikkivaltiaan istuimen juureen. Ja se vaikutusvoima, joka vielä tänäkin päivänä ilmenee sellaisissa vanhoissa tuomiokirkoissa kuin Turun kirkko on, oli meidän kertomuksemme aikoina mahtava ja valtava. Kuvanraastajapapit olivat uskonkiihkoisina Upsalan kokouksen jälkeen hävittäneet pyhäinkuvat, mitä vielä oli jäljellä ollut, tai halveksien heittäneet ne muun romun joukkoon ylisille, josta niitä meidän aikoinamme on löydetty koko joukko. Muuta muutosta kirkon ulkonaisessa asussa ei ollut sanottavasti tapahtunut. Ja koko aikakausikin seisoi vielä toinen jalka katolisten perintätapain piirissä ja toinen jalka jo lähdessä kulkemaan. Vielähän yhä pyhimysten päiviä vietettiin, kirkonkelloja siunattiin, sielukelloja soitettiin, ja vaikka messu kävikin ruotsiksi tai suomeksi, niin laulettiin vielä latinaksi muutamia rakkaita virsiä, joita ei oltu hennottu vaihtaa uusiin, äidinkieliisiin.

Kirkko oli melkein tyhjä. Muutamissa perhepenkeissä vain istui aatelisrouvia ja -neitejä, jotka olivat jo hyvissä ajoin tahtoneet hankkia itselleen paikat. Tottien hautakuorissa paloi lamppu, ja siinä oli muuan surupukuinen, harson verhoama nainen, polvillaan kylmällä kivilattialla.

— Kuka tuolla kuorissa yksinään rukoilee? kysyi nuori Pentti herra seurakumppaniltaan.

— Se on Tottin Sigrid rouva, joka rukoilee äitinsä, Kaarina kuningattaren, haudalla.

— Tunsitteko kuningatar Kaarina Maununtyttären?

— Sotamies parka, joka jos jossakin on vaeltanut, tuntee toki ainoan tässä maassa asuneen kuningattaren. Siihen aikaan en kertaakaan tullut Liuksialaan ilman, että tuo siunattu rouva ensin kestitsi minua kelpo lailla väentuvassa ja kutsutti minut sitten luokseen kertomaan entisistä ajoista. Ei ollut sitä köyhää monen penikulman alalla, joka ei olisi siunannut Kaarina rouvaa sekä aamuin että illoin rukoillessaan, ja yhtä lempeä hän oli kaikille, ylhäiselle ja alhaiselle, ystävälle ja vihämiehelle, jopa itse Olavi herrallekin, Stenbockille, joka aikoinaan oli ollut niin julma Eerik kuninkaalle. Muistan minä vielä sen päivän, jolloin Stenbock oli mennyt Kaarle herttuaa piiloon ja ammuttiin kurjana karkulaisena metsässä; muistan, kuinka Kaarina rouva silloin haetti hänen ruumiinsa ja haudatutti hänet siunattuun maahan, palkiten siten pahan hyvällä... Niin, paljon olisi siitä juttelemista. Jumala tuntee omansa; kyllä hän tiesi Kaarina rouvan salaiset hyvät työt. Minulle hän oli erittäinkin suosiollinen, minä kun nuorena olin ollut Eerik kuninkaan jousimiehiä. Siitä minä sain hänelle kertoa useasti. Ja neljä vuotta sitten satuin juuri tulemaan Liuksialaan, kun Kaarina rouva oli kuolinvuoteellaan. Minä sain tulla hänen vuoteensa ääreen ja sanoa hänelle hyvästit, minä, niinkuin muukin talonväki. Ei hän enää jaksanut puhua, viittasihan vain Sigrid rouvaa lukemaan hänelle Johanneksen ensimmäisestä epistolasta, joka puhuu valosta ja rakkaudesta, ja kun Sigrid rouva oli tullut toiseen lukuun ja luki seitsemännestätoista säkeistöä, että maailma katoaa ja hänen himonsa, mutta se, joka tekee Jumalan tahdon, pysyy iankaikkisesti, silloin me kaikki näimme, kuinka tuon

armaan vanhan rouvan silmäluomet hiljalleen painuivat kiinni, ja sillä hetkellä hän sai autuaan lopun. Niin kävi Kaarina rouvan, ja tytär, joka tuolla kuorissa rukoilee, tulee äitiinsä. Poikaa minä en tuntenut. Hän vaelsi maita, maailmoita, Juhana kuningasta paeten. Mutta tyttärenpoika, nuori Aake herra, taitaa tulla ukko vaariinsa, äitinsä isään, ollen huimapäinen ja kovaluontoinen herra, kelpo taistelija, ja niinhän se koko Tottien sukukin on vankimpia tässä maassa.

— Kukas tuo ylhäinen rouva on, joka istuu yksinään penkissä tuolla lähinnä alttaria ja jonka penkin ovella seisoo kamarijunkkari.

— Se on maaherra Juhana de la Gardien emäntä, Kaarina Oxenstjerna, ylhäisin Turun kaupungissa. Hovipalvelija, joka nyt lähestyy penkkiä, ilmoittaa kaiketi surusaaton olevan tulossa.

Tahvo ukko oli arvannut kohdalleen, sillä kohta sen jälkeen asettui kaksi airuetta isolle ovelle, ovet avattiin ja saattojoukko tuli näkyviin. Varsinaiset hautajaiset oli vietetty kuninkaan läsnäollessa Hornien sukutilalla Kankaisten kartanossa Maskun pitäjässä lähellä Turkua, mutta oli myös ryhdytty erikoisiin toimiin, että niin kuuluisa sotaherra kuin Eevert Horn, kuninkaan sotataidonopettaja, tuotaisiin asianmukaisella komeudella perintökartanosta hautaansa Turun tuomiokirkkoon. Ruumissaatto oli pitkä ja loistava. Ensimmäisenä kulki sotaväki, sen verran kuin sitä omassa maassa oli saatu kokoon armeijan ollessa sotaretkellä; sen jälkeen tuli joukko vainajan alustalaisiin kuuluvia talonpoikia, sitten Turun kaupungin porvaristo ja suuri parvi Suomen aatelismiehiä. Heitä seurasi airut- ja lipunkantajajoukko, sitten tuli ruumisarkku, jota upseerit kantoivat, ja arkun jäljessä Eevert Hornin leski, Margareta Fincke ja hänen ainoa poikansa Kustaa, joka oli imettäjän sylissä, sekä kaikki kotona olevat Horn-suvun, niin Kankaisten kuin Joensuunkin haaran jäsenet. Heitä seurasi piispa pappeineen, sitten maaherra ja vihdoin kuningas itse monilukuisine, loistavine seurueineen, ja kaikki olivat surupuvuissa. Vartiajoukko ja kaksi airutta kulki viimeisenä.

Kansaa tulvi sen jälkeen sisään ja se täytti kirkon.

Hautajaismenot olivat temppelissä kuitenkin lyhyet, jo ennen mainituista syistä. Surumarssi soitettiin, messu laulettiin, piispa piti lyhyen puheen pääalttarin edessä, johon arkku oli asetettu mustalle sametille, ja sen jälkeen kuningas aloitti, kuten taistelutantereellakin, rakkaan sota- ja voitonvirren "Jumala omi linnamme", johon kaikki läsnäolevat yhtyivät. Monen silmät kyyneltyivät, ja kuninkaan katseen kostea loiste osoitti, kuinka rakas vainaja hänelle oli ollut, hänelle niinkuin koko isänmaallekin.

Koko meno kesti tuskin tuntiakaan. Ruumis laskettiin hautaholviin, ei kumminkaan Hornien sukuhautaan, vaan Pyhän Ruumiin kuoriin; ympärille oli pystytetty ne liput, jotka urhoollinen sotapäällikkö itse oli aikoinaan anastanut vihollisilta. Siellä on uljas Eevert Horn levännyt hamaan tähän päivään asti, ja siellä hän on lepäävä tuomiopäivään saakka, yhä silloinkin, kun Turun tuomiokirkko itse on jo kauan aikaa ollut pohjolan ikuisten lumien alla. Hänen ja hänen puolisonsa marmoriin veistetyt kuvat ovat melkein turmeltumatta kestäneet tulenliekkien ja ryöstävien vihollisten hävitykset. Suomenmaa, joka ei enää palvele pyhimysten jäännöksiä, katselee vieläkin kunnioittaen jalon sankarin lepokammiota.

Kuningas lausui muutamia lempeitä sanoja leskelle, Margareta rouvalle, ja Sigrid Tottille, puristi heidän kättään ja lähti pois jälleen ryhtyäkseen valtakunnan asioihin valppaasti ja tarmokkaasti; sitä todistavat tavattoman monet kirjeet ja asetukset, jotka hän antoi kolmikuukautisen Turussa-olonsa aikana.

14. KUN KUNINGAS OLI ISÄNSÄ POIKA.

Seuraavana päivänä oli maaherra Juhana de la Gardie esittelyllä kuninkaan luona linnassa. Kuningas oli suutuksissaan monen monista valituksista, joita yhä tuli hänelle. Milloin voudit valittivat, että talonpojat niskoittelevat eivätkä tahdo maksaa vielä jäljellä olevia Elfsborgin lunnaita ja muita veroja, milloin taas talonpojat valittivat voutien luvatonta kiskomista. Se oli sekavan sekava sorron ja epäjärjestyksen vyyhti, joka saattoi tehdä lopun enkelinkin pitkämielisyydestä ja näytti mahdolltomalta selvittää. Maaherra sai käskyn tarkasti tutkia, kuka on oikeassa, kuka väärässä; mutta siinäpä se vaikein tempu olikin. De la Gardie päätti ohjata kuninkaan suuttumuksen toisaalle, missä se saisi purkautua oikeutetumpaan suuntaan.

— Armollinen herra — virkkoi hän — te tiedätte kyllä, että Sigismund kuninkaan lähettämät miehet ovat yllyttelleet talonpoikia Mynämäessä ja useissa muissakin kihlakunnissa ja että talonpojat ovat tehneet ilmeistä vastarintaa voudeille.

— Sen kyllä tiedän, Jumala paratkoon — vastasi kuningas tuimasti — eikä se suinkaan tuota teille erinomaista kunniaa.

— Minun on Ahvenanmaalla onnistunut saada kiinni eräs näistä läheteistä, ja hänet tuotiin eilen illalla tänne linnaan. Mitä on miehelle tehtävä?

— Tutkikaa ensin ja hirttäkää sitten!

— Olen tutkistellut häntä, ja nuoran hän on ansainnutkin, mutta hän näkyy valitettavasti olleen vain varsinaisen hirtehisen kätyrinä, ja tuo pääroisto on päässyt karkuun. Tämä kiinnisaatu mies puhuu puuta heinää, mutta on itsepäisesti ilmaisematta sitä, mikä olisi tärkeintä tietää. Käytänkö kidutusta?

— Tuotakoon mies tänne!

Maaherra antoi käskyn, ja pian kuljetettiin sisään vartiain keskellä vanhanpuoleinen ratsumiehen puvussa oleva, raskaisiin rautoihin kahlehduittu mies. Kuningas oli luullut saavansa nähdä hiipivän, kiersilmäisen konnan, mutta sen sijaan hän näkikin herkulesmaisen miehen, jonka kasvoista kuvastui ujostelemattomuus ja hilpeys. Ja kun kruunut ovat kysymyksessä, niin sattuu joskus, että kuningas itse tutkistelee.

— Nimesi?

— Iivari Pärttylinpoika, majoitusmestari kuninkaallisen majesteetin palveluksessa siihen aikaan, kun Klaus Fleming herra tässä maassa hallitsi, mutta sittemmin armon saanut monen muun kelpo pojan keralla silloin, kun teidän majesteettinne nousi valtaistuimelle.

— Vai niin? Ja minun armoani sinä olet käyttänyt salaa vehkeilläkesi minun hallitustani vastaan. Sinä olet täällä ajanut puolalaisten asiaa yllytellen kansaa ja levitellen kavaltavia julistuksia maassa?

— Sallikaa, majesteetti: tämän asian laita on aina sen mukaan, millä silmin sitä katselee. Köyhällä miehellä ei ole varaa pitää muuta kuin yksi Jumala, yksi kuningas ja yhtä nuttua. Minä olen kruunun koiraa; kun minulle sanotaan "ota kiinni", niin en siinä sen enempää viisastele.

— No niin. Koirana sinut hirtetäänkin. Kuka oli päämiehesi salavehkeissä?

— Niin, siinäpä sitä juuri ollaankin, majesteetti. Eilen vielä olisi vaikka kielen saanut nykäistä suustani, enkä olisi hänen nimeään ilmaissut, mutta viime yönä minä makasin linnan tornissa, ja kylmä siellä oli niin että puistatti; siinäpä minulla oli aikaa mieltä ja tuumailla. Iivari, sanoin minä, Pärttylinpoika, mitä helkkunan kiitosta sinä siitä olet saanut, että olet ollut Sigismundin juoksukoirona? Rosvon lailla olet salaa samoillut maata ristiin ja rastiin ja kovaa kokenut, ja mitä sinä olet siitä hyötynyt? Hui, hai! Tyhjää vatsan täydeltä ja tyhjää kukkaron täydeltä. Sata kultakolikkoa sinun piti saada kuukaudessa etkä ole saanut viittäkymmentä puoleen vuoteen. Ja tallimestari sinusta piti tulla Varsovaan, eikä sinulla ole niin hevoskonian; jalkaisin vain olet saanut juosta hölkytellä soita ja rämeitä. Hirsipuun sinä palkaksesi saat, Iivari Pärttylinpoika. E-hei, kyllä on sentään parempi, että palvelet Kustaata, jos hän tarvitsee vanhaa poikaa, joka on ruutia haistellut viisikolmatta vuotta; sillä katsokaas, mitä siihen suureen kunniaan tulee, että minustakin tulisi pyhimys, en minä huoli koko komennosta, kiitos vain, kyllä minä sen kunnian suon niille, joille se paremmin sopii.

— Pysy asiassa, mies! Kuka oli päämiehesi?

— Vai niin, luvallanne, koska te, majesteetti, olette niin armollinen ja kysytte, niin kyllä minä rehellisesti vastaan. Enkö minä ollut hänelle uskollinen kuin kahva miekalle? Enkö minä olisi sata kertaa voinut pelastaa nahkani ja jättää hänet kiikkiin, kun kuljeskeltiin maita mantereita ja kanervissa ryömittiin nimismiesten talojen ohitse? Mutta pakanan tavalla hän vain minun uskollisuuteni palkitsi, senkin kettu. Tiedättekös, majesteetti, millä tavoin minä jouduin kiinni Ahvenanmaalla? Tämmöinen oli seikka. Kaikki oli jo valmistettu, me olimme palkanneet jaalan, jolla meidän piti lähteä Riikaan; jaala olikin jo valmiina redillä, ja me olimme juuri lähtemässä sinne veneellä. Olimme jo veneessä, niin tuossapa muistinkin, että minulta oli jäänyt taloon pikku oluttynnyri, ja semmoinen juoma kyllä on tarpeen merellä kevät kylmillä, ja minä noutamaan purakkoani. Mutta sinnepä hitto lennätti pitkäkoipisen nimismiehen, joka oli saanut vihiä meistä; minä pakoon, hän perässä. Rannalle tultuamme minä huusin: vene hohoi! ja kyllä me kaikki kolme olisimme vallan hyvin ennättäneet päästä pakoon, mutta älä hän vain! Vene oli laskenut rannasta, heti kun oli huomattu, että piru oli merrassa, ja niin ne pettivät minut, pakanat, pettivät ja jättivät. No, vähät minä siitä, että Sam poika, ryökäle, näytti minulle päälle päätteeksi pitkäänenää, sillä hän oli vähää ennen saanut selkäänsä, mutta se pappi — jaa-a, majesteetti, kyllä hän siitä hyvästä vielä saa matona kiemurrella kiirastulella. Vai niin, mikäkö hänen nimensä? Olkoon menneeksi; pater Padilla hänen nimensä oli Varsovassa, ja sanottiin hänen olevan Sigismundin rippi-isä. En minä sitä niin tarkoin tiedä, mutta Roomasta hän vain tuli, se on varma; siitä oli hänellä kirjeitä todisteina.

Kuningas virkkoi muutamia sanoja de la Gardielle latinaksi.

— Meille on tapahtunut se kunnia, että paavi on usuttanut kimppuumme parhaimman vainukoiransa. Tuo Padilla on saattanut höömiläiset epätoivoon ja säikäyttänyt kaikki Saksanmaan protestantit. Rasvaisen palan teidän nimismiehenne päästi käsistään. Se seikka, että paavi juuri hänet lähetti meitä kääntämään, todistaa, että verkon langat käyvät Roomasta saakka yli koko Euroopan. Tuo mies, hänen kätyrinsä, on syötti vain, joka ei asioita sen syvemältä ymmärrä, mutta kenties hän tietää jotakin, mistä saattaa olla hyötyä. Antakaa hänen vielä olla hirttämättä, vartioikaa häntä hyvin ja antakaa hänen puhua minkä haluttaa. Ja sinä — lisäsi kuningas kääntyen vangin puoleen — marssi takaisin torniin, ja sano, etteivät anna sinun palella siellä. Henkesi riippuu siitä, puhutko totta.

— Jos minä olisin tahtonut valheella vapautua, niin olisin kai parempaakin keksinyt enkä olisi seisonut tässä tämmöisissä rannerenkaissa, vastasi vanki astuessaan vartiainsa välissä ulos, eikä ollutkaan miehen rohkea puhe vastenmielistä hänen ankaralle tuomarilleen. — Kyllähän minä olen käynyt monen lurjuksen koulua, mutta Iivari Pärttylinpoikapa onkin ollut liian tuhma oppiakseen heidän temppujaan. Jos, majesteetti, tahdotte osoittaa armoanne vanhalle soturille, joka on taistellut isäanne vastaan, niin pankaa kuusi miestä riviin ja niille kelpo musketit kouraan ja käskekää niiden tähdätä tarkasti Iivari Pärttylinpojan leveään rintaan. Nuorasta en minä ole milloinkaan oikein pitänyt.

Viimeiset sanat eivät enää tulleet majesteetin korviin. Hän oli jo saanut tarpeekseen vangin lörpötyksistä.

— Onko teillä muuta ilmoitettavaa? kysyi kuningas de la Gardielta.

— Muuan nuori mies, joka sanoo olevansa Pentti Iivarinpoika Tavast, Kurjalan herroja, pyrkii teidän palvelukseenne, armollinen herra, aateliseen lippukuntaan.

— Iivarinpoika, Kurjalan herrojako? Kyllikseni olen jo saanut hänen veljestäänkin, Stenistä. Hurjaa verta tuo Tavastien veri.

— Tämä nuori mies näyttää vähän kesymmältä, vastasi maaherra hymyillen. Hänen sukunsa on tämän maan vanhimpia, ja Tavasteilla on paljon vaikutusvaltaa.

— Enkö minä ole koettanut poistaa sitäkin verivelkaa? sanoi kuningas vastenmielisesti. Tuokaa sisään hänet!

Pentti Iivarinpoika astui sisään. Hänen poskensa olivat valkoiset kuin lumi, ja kuningas ymmärsi väärin syyn nuorukaisen kalpeuteen.

— Kuinka? sanoi hän tuimasti. Sotamieheksikö aiot ja kalpenet sen kuninkaan edessä, joka on johtava sinut taisteluun?

Nuori mies ei voinut vastata sanaakaan.

— Mene! jatkoi kuningas yhtä tuimasti. — Minun sotamiesteni täytyy uskaltaa katsoa itse perkelettäkin silmästä silmään. Miehiä minä tarvitsen enkä lellipoikia.

— Suvaitkaa kuulla minua, änkytti nuori maalaisherra, joka kumminkin, kun häntä pelkuruudesta syytettiin, tunsu tarpeeksi paljon Tavastien verta kuohuvan suonissaan.

— Mitä sinulla on sanomista minulle?

— Jos kalpeakin lienen — jatkoi Pentti, jossa suuttumus jo alkoi päästä voitolle luontaisesta kainoudesta — jos kalpeakin lienen, niin älkää minua halveksiko sentähden, että muistan isiäni.

— Ymmärrän. Isäsi ja isäsi isä ovat kuolleet kavaltajan kuoleman. Jos heitä muistelet, miksi olet tullut tänne? Miks'et odota Kurjalassa ensimmäistä täällä syntyvää melskettä, joka on pelastava maan minun hirmuvallastani ja julistava esi-isäsi pyhimyksiksi?

— Suvaitkaa vielä kerran kuulla minua, majesteetti! nuorukainen puhkesi uudelleen sanomaan, posket suuttumuksesta hohtavina. — Minun esi-isäni saivat kavaltajan kuoleman, vaikka olisivat ansainneet toisenlaisen palkan laillista hallitsijaansa kohtaan osoittamastaan uskollisuudesta — ja siinäpä syy, miksi minä seison tässä. On niitäkin, jotka sanovat, ettei minun, isieni pojan, sovi kohdata teitä, majesteetti, muulla tavoin kuin vihollisena ja paljas miekka kädessä taistelutantereella. Jos tietäisin, mitä nuo veriset haamut ajattelevat siitä, niin olisin tullut tänne keveämmin mielin. Mutta, majesteetti, minä tulen uskollisena alamaisena, koska teillä ei ole mitään osaa siinä, mikä on tapahtunut, ja minä pyydän nöyrimmästi saada tarjota vähäpätöisen palvelukseni teille, jottei ainoastaan isieni muisto minussa puhdistuisi, mitä he eivät tarvitse, vaan jotta myöskin te, majesteetti, minun uskollisuuteni tähden antaisitte heille takaisin kunnian, koska heille ei enää voi henkeä antaa

takaisin.

Kuningas Kustaa Aadolf oli sekä luontaisen lempeytensä johtamana että viisaana valtiomiehenäkin koettanut poistaa isänsä verisiä jälkiä, mutta kovin herkästi koski häneen vähinkin, mikä loukkasi hänen isänsä muistoa. Nuorukaisen sanat eivät häntä miellyttäneet; hän oli ennestäänkin jo ärsytetty; nyt hän kuohahti.

— Tuomiolleko sinä käyt kuninkaasi kanssa, mieletön poika? Kuninkaallesiko tahdot opettaa, mikä muka on oikeata ja mikä väärää? Mene, kiitä nuoruuttasi ja kokemattomuuttasi, etten anna sinulle selvempää tietoa alamaisen velvollisuuksista! Minä olen jo saanut kyllikseni teistä, hurjat Tavastit. Isäni, jota te solvaatte, antoi sulasta armosta teille takaisin Kurjalan kartanon, jonka omistamisen oikeuden olitte menettäneet. Varokaa, etten minä ota hänen lahjaansa takaisin.

Hetkiä oli, jolloin lempeä Kustaa Aadolf muistutti rautaista isäänsä; harvinaisia ne olivat, mutta tämä oli niitä hetkiä. Nuorukainen, joka jo oli notkistamaisillaan polvensa ankaran valtiaan edessä, peräytyi, puolittain masentuneena, puolittain vihan vallassa. Linnan pihalla hän vasta toipui, ja loukattu ylpeys sai hänet purskahtamaan itkuun.

— Voi äiti, vaikeroi hän, oikeassa sinä sittenkin olit! Mitäpä hän huolii *minun* isieni tuomiosta, kun asia koskee *hänen* isänsä verivelkoja? Ja on kumminkin ollut aika, jolloin Tavastit olivat aivan samantarvoisia kuin Vaasat. No niin, päätökseni on tehty. Minä tarjoan palvelustani Sigismundille. Oikeutta on minun saatava täältä tai sieltä.

— Etsikää oikeutta siltä tuomarilta, joka yksin tuomitsee oikein ihmisen aivoitukset! lausui hänen takanaan tuttu ääni. Vanha Tahvo seiso linnanpihalla ja oli kuullut hänen katkonaiset sanansa.

— Pitääkö siis kaiken oikeuden maan päällä joutua poljetuksi? huudahti nuorukainen kiivaasti.

— Ja mistä minä oikeutta sain, kun minut kahdesti karkoitettiin omasta kodistani? Herraan Jumalaan minä luotin ja rakensin tupani kolmannen kerran. Siellä minä jälleen kärsin väkivaltaa, mutta miksi olisin ollut epätoivoissani? Apu tuli hädän hetkenä, ja niin se aina tulee. Tänään olen valittanut kuninkaalle voutien kiskomisesta. Kuningas on luvannut tutkituttaa asiani, mutta en minä luottamustani pane ruhtinaihin, minä turvaan kuningasten kuninkaaseen. Näettekös, nuori herra, noita muukalaisia vankeja, jotka korjaavat linnan muuria kaksi vuotta takaperin sattuneen tulipalon jälkeen? Mitähän lienevätkään väkeä?

— Olen kuullut sanottavan, että täällä on puolalaisia, Liivinmaalta saatuja sotavankeja.

— Niin, niitä ne kai lienevät. Mihinkähän luulette noitten vankirukkain luottavan ja turvaavan ollessaan täällä vieraalla maalla?

— Siihen kai, että heidät vaihdetaan pois, kun rauha tulee.

— Mutta ennenkuin rauha tulee, saattaa puolet heistä kuolla vieraalla maalla. Katsokaa, niin vähän merkitsee maallisiin asioihin luottaminen. Mutta pankaa te turvanne parempaan, niin oikeus on lähellänne silloin kuin sitä vähimmin ajattelette.

Samassa tuli adjutantti Pentti Iivarinpojan luo, tuoden käskyn, että nuori herra palaisi maaherran luo, jolla on jotakin sanomista hänelle. Nuorukainen meni, ja vanha Tahvo jäi katselemaan vieraan maan vankeja. Hetken perästä Pentti herra palasi iloisempana.

— No, mitäs minä sanoinkaan? virkkoi vanha Tahvo hymyillen. — Joko on oikeus lähellä? Aikaisinhan se tulikin.

— Maaherra on meille sukua äitini puolelta ja sanoo lepyttäneensä kuninkaan vihan. Vähään aikaan en saa vielä tulla kuninkaan näkyviin, mutta juhannuksen maissa, niin hän arvelee, minä pääsen varmaan aateliseen lippukuntaan.

— Niin, sen minä kyllä uskon meidän nuoresta herrastamme ja kuninkaastamme. Äkkipikainen hän on, aivan sukuunsa, mutta hän katuu pian ja silloin hän on lempeä kuin päivänpaiste. Jumala olkoon kiitetty, kun antaa senkaltaisia ruhtinaita! Nyt on oikeus pääsevä valtaan ja väärä väistyvä. Mutta kaikessa luottakaamme ainoastaan Herraan Jumalaan.

15. JUHANNUSPÄIVÄ TROLLBÖLESSÄ.

Vuodet ja päivät kuluvat, kohtalot vaihtuvat, maat muuttuvat, kansoja kaatuu, kansoja nousee, kukoistus kuihtuu, ja se, mikä on kuihtunut, tekee jälleen kukkaa, salaiset voimat, alinomia toimivat ja kumminkin alinomia hämmästyttävät, vaihtavat luonnon ja elämän kätkeytyt pääomat aina uusiin olemassaolon muotoihin. Me näemme joka päivä, kuinka ukot vanhenevat, lapset kasvavat, syksyt pimenevät, kevääät kirkastuvat valoisiksi, emmekä saata kylliksi kummastella, ettei toinen ole toisensa kaltainen. Mutta luonnossa ja ihmiselämässä ilmaantuu väliin niin hämmästyttäviä vaihteluja, että kaikki näyttää muuttuneen yhdellä ainoalla viittauksella ja että senkin, jonka katseen tottumus on tylsistytännyt, täytyy havaita vaikuttamassa olleen käden, joka näkymättömänä vallitsee koko maailmanjärjestystä. Tällaisista vaiheista juuri on sanottu, että "ajan käärme luo nahkansa ja aikakirjoissa on kuunkäänteitä".

Niin oli laita Suomessa vuonna 1617. Arojen hirvittävä lohikäärme oli jo kauan aikaa kiemuroineen sortavana, murtavana kahleena ahdistanut maata. Tällöin aukeni yksi sen mutkista, maa sai hengittää, ja käärmeen luoma nahka virui kuin mikä harjanne ikään Inkerinmaan äärettömällä rämeillä. Tuota ei vielä selvään käsitetty, mutta jo tuntui helpommalta, niinkuin rotkoon paenneesta pakolaisesta tuntuu hänen jälleen päästessään oikaisemaan itsensä ja saadessaan hengittää Jumalan ilmaa.

Kevät oli ollut myöhäinen ja kylmä, lumi oli pysynyt tavattoman kauan mäkien pohjoisilla rinteillä; aikaisimmat muuttolinnut olivat paletuneet kuoliaiksi, ja kaikki, mikä oli sulanut tahi yrittänyt kukoistaa päivän paistaessa, oli jälleen jäänyt ja lakastunut kylminä öinä. Vasta kesäkuun keskipalkoilla tuli lämmin tuuli. Mistä? Niin, sen tiesi ainoastaan Hän, joka tietää tuulien tiet. Ei tullut keväinen ilma etelästä eikä lännestä, ylitse jääkylmän meren, joka imi itseensä kaiken lämmön rannikoistaan; eikä tullut se idän sumuisilta soilta, Lapista sitäkin vähemmän: siellä oli vielä kaikki lumen vallassa. Se tuli, niinkuin kaikki hyvä, ylhäältä, siitä voimasta, joka henkäyksellään muuttaa erämaat yrttitarhoiksi. Viikossa oli kaikki muuttunut ja ihmetyö tehty. Muutama päivä vain, niin talvi oli poissa ja suvi tullut. Keväimen hento, surkastunut lapsi kasvoi äkkiä kukoistavaksi nuorukaiseksi, repi Kullervon lailla kapalonsa kätkyessään ja heitti ne riemuiten kesän vihannoiville kedoille.

Vain Pohjolan maat yksin saavat nähdä ja tuta tuommoisia Luojan "tulkoon" sanoja. Mikä armas vihreys kentillä! Mikä tuoksu metsissä! Mikä viserrys joka oksalla! Mikä hekuma hengitettävänä, mikä vavahteleva elämä kaikissa kimaltelevissa aalloissa, jok'ainoassa mättäässä, jossa liikkuu miljoonittain eläviä olentoja riemuiten uudesta olemassaolostaan!

Trollböle oli nimeltään muuan pieni, pitkälle mereen pistävän Suomen mantereen eteläisimmän kärjen Hankoniemen itäisellä rannalla oleva talo. Kansantarut, joista talokin on nimensä saanut, ovat aiheutuneet koko paikkakunnan luonteesta.[6] Niemen keskitse kulkeva autiovuorinen harjanne, jonka rotkoissa asuu tonttuja ja aaveita, kohoo aivan talon takana. Vuorten välissä on kolme pientä ja salaperäistä lampea, jotka ovat omansa metsän sinipiikojen kuvastimiksi. Lampien liika vesi purkautuu pienenä, viehättävänä jokena, joka jyrkkäin äyräittensä välitse kiemurtelee mereen, käyttäen uutteraa myllyä ja muodostaen laskupaikassaan mieluisia kisakenttiä kuteville kaloille. Mutta kun joen kierteitä seuraten astutaan rosoisilta vuorilta alas talon luo harjun rinteelle, niin aukeaa äkkiä eteen huikaiseva näky: Pohjanlahti ja vastaisella rannalla oleva vähäinen Tammisaaren kaupunki valkoisine kirkkoineen ja punaisine taloineen.

Totta kyllä, ettei tämän kertomuksen aikaan vielä ollut, niinkuin nyt, rautatietä suorine penkereineen ja höyryävine vetureineen talon alapuolella, lähempänä meren rantaa, mutta sen sijaan kohosi salo korkeana Hankoniemen vuorilla ja hiekkakankailla. *Trollböle*, joka nykyään on köyhä ja unohduksissa, oli silloin varakas talo, joka kaasi kaskea ja teki matkoja Tallinnaan, siten hankkien sivutuloja. Tänäpäin oli kaikki juhmallisesti järjestetty: talon vanhin poika vietti häitään vanhan Ahtialan Tahvon pojantyttären kanssa, saman Tahvon, joka ennen oli asunut Hankoniemellä, missä nuoret olivat usein yhdessä olleet puolukkametsässä.

Oli juhannuspäivä, kello yhden paikkeilla iltapuoleen. Talossa ei ollut ketään, sillä kaikki olivat lehvillä ja kukkasilla koristetussa kaupungin kirkossa, jossa nuori pariskunta vihittiin. Viisitoistavuotias paimentyttö istui yksinään vuoren rinteellä, talon lehmiä kaiten. Ei ollut koskaan, niin tyttö arveli ja ajatteli, lahti ollut niin välkkyvän kirkas, metsä ei ollut milloinkaan ennen tuoksunut niin suloiselta, kimalaiset eivät olleet vielä milloinkaan ennen niin ahkerasti hyrisseet laakson omenankukissa ja rinteiden pähkinäpuissa. Uuteen elämään elpymisen hurmasi koko luontoa, ilma loisti, taivas oli häikäisevän sininen, ja taivaankannen keveät, valkoiset hattarat näyttivät levitetyn siivin leijailevilta kyyhkysiltä. Tyttöä heräsi halu laulaa yksinäisyytensä iloksi. Missäpä hän laulaisikaan, ellei tässä? Milloinkaan hän laulaisikaan, ellei nyt? Mutta syvän laulun synnyttää kaipuu ainoastaan, ja mitä hän kaipasi nyt, juuri nyt juhannuksena, metsän viettäessä häitään, missä hän oli morsiuksittomana? Siksipä hän lauloi ensin vallattomasti ja leikitellen:

Ja neitonen lähti kankahallen, kanervaisellen. Katos sinne mun kenkäni silkkinen, soma sulkkuinen. Ken luullut ois, ken? Nyt paljahin jaloin ma juoksentelen, te-le-len!

Käy metsänhaltia kankahallen, käy laahustaen. No löysitkö kenkäni silkkisen sen, soman sulkkuisen? Kukas muu, ken, ken? Tuhat tonttusta saihan purtiloks' sen, sen-sen!

Laulaessaan nousi tyttönen vuorelle, nähdäkseen, joko hääjoukko on tulossa kirkolta. Ei ketään näkynyt, hän tunsu olevansa yksin, vuori ja metsä olivat hänen ainoat uskottunsa. Hän laskeutui ensin lampien rannalle, sieltä joelle, astui paljain jaloin virtaan ja katseli huvikseen, miten kirkas vesi solisten vierii kivien välitse. Sitten hän sitoi lumpeenlehdistä seppelen, kietoi sen mustille hiuksilleen ja katseli kuvaansa vedestä. Yksinäisyys, sepele ja odotettavissa oleva hääväki saattoivat hänet ajattelemaan sitä päivää, jolloin hän itse oli seisova papin edessä morsiamena. Hän nousi jälleen vuorelle, pysähtyi vanhan, sammaleisen hongan viereen, taputti sitä rakkaasti ja lauloi nyt toista säveltä, sen mielialan valtaamana, missä monen monet Pohjolan lauluista kaikkina aikoina ovat syntyneet:

On morsiona niin hienona ma, korut on puvussain kuin rikkahimpain, ja pappi se sanovi aamen. Mut' honkapa vain on sulhasenain, hän ottavi mun, oman rakastetun, ja nyt sanoo kallio: amen.

— Kovinpa olet saanut vanhan sulhasen, virkkoi muuan ylhäinen aatelisneiti, joka äkkiä tuli esiin palvelustyttöineen ja oli kuullut paimentytön laulun.

— Kyllä tämä on yhtä hyvä kuin joku toinenkin; se ei karkaa pois, se, vastasi tyttö ja taputti jälleen leikillään uskollista ystäväänsä.

— Oletko kuullut, milloin luullaan sotaväen tulevan tänne Hankoniemestä?

— Mitä sanottekaan? Sotaväenkö? Mitä se täällä tekee, kun se saa tapella muuallakin?

— Etkös sitten tiedä, että nyt on rauha maassa, ja nyt palaa sotaväki sodasta kotia? Etkö ole kuullut kirkossa rauhankuulutusta?

— Mitä sanottekaan? Onko rauha maassa? Nyt käy tallipässi äkäiseksi, sillä se ei siedä sotaväkeä, ja härkä joutuu aivan suunniltaan, kun se vainuaa huoveja. Mutta kas, tuollahan ne tulevat; heleijaa! — Ja hiukset hajallaan tyttö juoksi vuorelta alas hääväkeä katsomaan. Samassa hän muisti oman arkisen pukunsa, joka sangen vähän soveltui tuohon juhlalliseen tilaisuuteen, hillitsi juoksunsa ja pujahti saunaan, jonka akkunan aukosta hän näki sekä tien että talon.

Hääjoukko lähestyi: etumaisina kulki jalkaisin kaksi soittoniekkää, joista toinen pinnisti kummallisia säveleitä isosta mutkikkaasta vaskitorvesta, toinen paukutti rumpua minkä jaksoi — viuluja ei siihen aikaan vielä maassa tunnettu. Näiden jäljessä ajoi kaksi puhemiestä, sitten seurasi kuusi sulhaspoikaa ratsain ja kuusi morsiuystytöä rattailla. Sitten tuli morsiuspari, sen jälkeen kirkkoherra, Sigfrid mestari, ajaen morsiamen iso-isän rinnalla, sitten morsiusparin vanhemmat ja viimeisinä muut vieraat. Hamasta pakanuuden ajasta saakka pyhänä pidetyllä tammella oli myös asianmukainen osansa juhlasaatossa. Kaikilla nuorilla pojilla ja tytöillä oli tammen oksia kädessä, morsiamen päässä oli tammenlehvistä ja ruiskukista sidottu sepele; morsiusparin sekä useain muittenkin hevosten valjaat olivat koristetut kedon kukkasilla, ja kaikki se teki saattojoukon näöltään iloiseksi ja eloisaksi.

Hääväen tultua taloon saatettiin nuorikot juhlakulussa tupaan, joka oli juhlallisesti koristettu ryijyillä, lehvillä ja kukkasilla. Ensin laulettiin virsi, jonka jälkeen Sigfrid mestari piti kauniin ja opettavaisen tervehdyspuheen. Vasta sitten asettuivat asianomaiset kunniasijoilleen, ja sen jälkeen kävi kiertämään tuliaismalja, hopeinen pikari Kustaa kuninkaan ajoilta, täynnä vahvasti maustettua olutta. Nuorikkojen oli juotava kaikkien malja, ja isolle pöydälle pantu tinalautanen muistutti, vieraita panemaan siihen roponsa sodassa kaatuneiden köyhäin sotamiesten leskille ja lapsille. Paljon ei siihen kerääntynyt; vaskirahat todistivat, että aika itsekkin oli vaivashoitolainen, mutta kunnia-asiahan oli panna jotakin kilahtamaan, ja alinomaa lautanen kilahtelikin. Sen jälkeen vieraat hajaantuivat. Osa jäi oluen ääreen tupaan; toiset menivät yksinäiselle eteläpuolella olevalle Tonttuvuorelle, jonka juurella oli pyhä lähde. Siellä oli tapana uhrata rahoja, neuloja, nappeja, aivan kuten pakanuudenkin aikoina. Varovainen sulhanen oli jo edellisenä iltana uhrannut siellä suojelushengille hopearahan, ja kun nyt morsian vanhan tavan mukaan uhrasi samaan lähteeseen hopeisen rintaneulan, niin arveltiin, että luonnonvoimat oli lepytetty.

Mutta muutamien mielestä ei siinä vielä ollut tarpeeksi. Eräs vanha eukko piti välttämättömänä lepyttää neitsyt Maariaakin. Hän astui esiin, niitata naksautti, kastoi lähteeseen yhdeksästä erilaisesta kukasta sidotun vihdan, pirskoitti morsiamen päälle *pyhää vettä* ja kulki sitten yhdeksän kertaa nuoren morsiamen ympäri, verkalleen lausuen seuraavat loitsusanat:

Meni neitsyt Maaria metsähän, käärmettä päähän polki; morsiamelle nyt mitähän minä pyytäisin julki? Kuus' seikkaa on tarpeen, ei muuta mitään: täys säkki, lapsia paljon ja pitkä ikä, hyvä terveys, rakkaus ja sitten, että pääsee luo enkelitten.

Sen jälkeen piti morsiamen kiinnittää kukat rintaansa ja panna ne yöksi pänsä alle. Tietymätöntä on, mitä arvoisa Sigfrid mestari olisi sanonut tuosta katolisen ajan jäännöksestä, jos hän olisi ollut läsnä pyhällä lähteellä. Silloin astui muitten joukosta esiin muuan vanhanpuoleinen, harteva mies, joka varsin kekseliäästi oli koettanut salata ratsupukunsa puutteita juhlanmukaisilla kukkasilla ja tammen lehvillä.

— Kas vain! sanoi hän ja iski silmää kuin konsanaankin vanhalle tuttavalle. — Kuinkahan lie nyt katkismuksen laita? Mitähän sanonevat piispa ja konsistori siitä, että niin puhdasuskoinen ihminen kuin Tofön Agneta muori tuommoista taikauskoa istuttaa kansaan kaikkeen?

Siitäkös Agneta muori suutahti, eikä jäänyt mies vastausta vaille.

— No, mutta sen minä sanon, vastasi hän, ihmeitä tässä maailmassa näkee! Ensi kertaa, totta tosiaankin, semmoinen vanha olutratti kuin Iivari Pärttylinpoika päästää oluthaarikan käsistään, ennenkuin viimeinenkin tippa on juotu. Ja ihmeeksi kai käy piispan ja konsistorinkin, kun saavat tietää, että sellainen pääpaavilainen kuin samainen Iivari Pärttylinpoika, joka äsken oli paavin opissa korviaan myöten, nyt on moista kyytiä tullut paremmaksi kristityksi kuin muut ihmiset. Mutta piiskuri se sittenkin enimmin kummastelee, kun on kadottanut niin hyvin ansaitsemansa saaliin, jolle hän jo monta vuotta on varustellut paulaa kaulaan. Ja nyt hän rupeaa tässä saarnailemaan, mokoma!

— No, hyi häpeä, kukas nyt noin pahaksi panee niin vähästä! vastasi kuluneen nutun verhoama mies niin hyväntahtoisen röyhkeästi kuin miehekkään majoitusmestarin Iivari Pärttylinpojan aina oli tapana. — Muistatteko vielä, kun sieppasin teitä molemmin käsin kaulasta ja suikkasin suuta aivan Pohjanpitäjän kirkonmäellä? No, onhan siitä jo aikaa. Jos olette mieheenne ikävystynyt, niin nykäiskää vain minua; minä olen ollut hyvissä väleissä kuninkaallisen majesteetin ja kruunun kanssa siitä saakka, kun seisoin Kustaan edessä silmää räpäyttämättä. Kuningas, tietäkääs, arveli, että minä olen mies, minä, ja minä älysin myös, että hänestä saattaa tulla kelpo sotilas aikaa voittaen, jahka hän vain saa paremmin oppia hevosten hoitamista. Sen olen minä sanonut hänelle ja jätettyäni Sigismundit oman onnensa nojaan on minusta nyt tullut kuninkaallisen majesteetin uskollinen hevosenkengittäjä ja ensimmäinen mies katsastuksissa. Mutta kas semmoiset seikat käyvät yli teidän ymmärryksenne, te hailinhapattajat! Yksi asia minua kaduttaa, se nimittäin, etten teettänyt kelvollista nuoraa Sam pahukselle. Pater, no niin, siinä olisi ollut aika makea pala paholaiselle. Mutta mitä siihen tulee, että minä muka olen jättänyt oluthaarikan puolilleen, niin se on sulaa sotilaan solvausta. Puolilleen se kyllä jäi, koska minä odottelen saavani nähdä aatelisen lippukunnan kulkevan tästä ohitse. Mutta sanokaa, luulettekos, että oluesta ennättää tulla loppu, ennenkuin minä joudun tupaan takaisin?

Agneta oli kärsivällisesti odotellut tämän pitkän puheen loppua toivoen saavansa vastata hänkin pari kolme kovaa sanaa, mutta muorin toivo raukesi tyhjiin. Kolme, neljä lippukuntaa etelästä päin tulevaa ratsuväkeä läheni verkalleen, toivotellen torvillään iloista tervehdystä. Heidät oli laskettu maalle Hankoniemen satamaan, siellä kun oli hevoslaiturikin, jommoista ei ollut Tammissaarella. Sotilaat olivat enimmäkseen nuorta väkeä, joka kumminkin oli jo saanut kestää monet tuimat ottelut. Iloisina he nyt palasivat kotimaahansa. He olivat koristaneet korkeat hattunsa lehvillä ja pistäneet kukkia muskettiensa suuhun, niinkuin olisivat hekin olleet häävieraita. Tuo iloinen näky herättikin ystävällisen mielialan katsojissa, joista moni muutoin katseli sotaväen tuloa epäilevin silmin, ja syystäkin. Nyt tervehdittiin joukkoa iloisin, innokkain huudoin.

Ratsumiehiä ei kumminkaan oltu käsketty häihin, sillä siellähän eivät olisi mitkään aitat riittäneet heidän hyvälle ruoka- ja juomahalulleen, ja vaikka sotilaat olivat näinä rauhattomina aikoina tottuneet kutsumattominakin menemään mihin hyvänsä, niin olisivat lippukunnat kaiketikin kulkeneet Trollbölen ohitse, ellei päällikkö äkkiä olisi komentanut pysähtymään. Päällikkönä oli Klaus Fleming, ja syynä hänen pysähdyskäskyysensä oli se, että hän odottamatta oli kohdannut sisarensa Kirsti Flemingin, joka oli tullut tänne Sutiasta tervehtimään häntä ennenkuin hän neljänneksen penikulmaa edempänä oli poikkeava vasempaan, Turun tielle. Kirsti neiti oli muistanut veljensä väkeäkin; hänen palvelijansa oli kaupungissa ostanut kaikkea, mitä tarvittiin sitä yksinkertaista ateriaa varten, joka parhaillaan oli valmistettuna vuoren rinteellä maantien varrella.

Klaus herra ja Kirsti neiti istahtivat eräälle vuoren muodostamalle luonnolliselle istuinsijalle haastelemaan keskenään, ratsumiesten hilpein mielin laskeutuessa satulasta ja käydessä halukkaina niin äkkiarvaamatta tarjoutuvan kestityksen kimppuun. Hääväkikin oli täten saanut yhtä arvaamattoman käskyn. Iivari Pärttylinpoika katsoi aivan itsestään selväksi oikeudekseen olla vieraana näissä toisissakin pidoissa; sangen tärkeän näköisenä hän sekaantui ratsumiesten joukkoon, jakeli anteliaasti hyödyllisiä neuvoja ja opetuksia kokemattomalle nuorisolle ja tasasi veljellisesti — oikeammin sanoen sedällisesti — heidän kanssaan leivän, sianlihan ja oluen. Hevoset hänen mielestään olivat aivan kelvottomia. Mitenkä kunnan mies voisi ajaa kumoon ryssiä ja puolalaisia mokomain konien selässä, jotka pää riipuksissa astua laahustavat, jok'ainoalla askelella tuumien ja mieltien, nostetaanko ensin oikea etujalka ja vasen takajalka vai päinvastoin? Eipä hän ensinkään ihmettelisi, jos kuulisi moisten marsujen röhkivänkin. Entäs kengitys sitten? Ämmät niitä ovat kengittäneet; niinhän ne

astuvat kuin kissat liukkaalla jäällä! Entäs satulat ja hihnat, ne nyt...

— No, eiköhän jo vähempikin riittäisi, puuttui äkkiä puheeseen muuan partasuu sotavanhus. Hän oli jo kyllästynyt tuohon löpötykseen, joka muulloin olisi tuottanut puhujalleen hyvän löylytyksen, mutta tällä kertaa vain enensi hauskuutta. — Millähän tevanoilla sinä lienetkään ratsastellut aikoinasi, kosk'et osaa parempaa arvoa antaa Suomen sotahevosille? Kestäpä hetkinen kelpo rymäkässä, niin jopa nuo haihattelevat Puolan ja Venäjän koruhevot läähättävät, niin että luulisi läikähtyvän, mutta meidän hevosemme silloin vasta intoonsa yltyvät, kun ovat saaneet tunnin tai pari ajatusaikaa pahimmassa löylyssä. Ja muuten, toveri, sen minä sanon, että herraa myöten se on palvelijakin. Jos on ratsumies hyvä, niin kyllä hän saa kelvollisen hevosestaan.

— No, sitä minä juuri olen sanonut Kustaalle, vastasi Sigismund kuninkaan tallimestariksi aiottu majoitusmestari tavalliseen tuiki varmaan tapaansa, hengähtäen uutta kulausta varten. — Mutta kuka nykyjään enää kysyy vanhan sotamiehen neuvoja? Poikanulikat, jotka vasta ratsastivat keppihevosilla, kun minä jo olin istunut kaksikymmentä vuotta satulassa, luulevat nyt ymmärtävänsä nämä asiat paremmin. Olisivatpa nähneet Suitian Klaus herraa, jota ihmiset sanoivat nokinenäksi! Kas se oli mies, se! Ratsasti vaikka muurin läpi, niin että pöly kävi.

— Jospa hän ei mennytkään kivisen muurin läpi, niin osasi hän ainakin keikauttaa hevosensa muurin yli, puuttui puheeseen vanha Tahvo, joka oli hänkin tullut talosta katsomaan, kuinka uuden ajan nuoriso jalustimista suoriutui. — Kyllä minä olin istunut satulassa jo kaksikymmentä vuotta, silloin kun Iivari Pärttylinpoika vielä keppihevosella ratsasteli, mutta enpä luulisi sentään kykeneväni opettamaan Kustaata.

Samassa astui joukosta esiin nuori ratsumies ja ojensi tutunomaisen luottavasti kätensä Kustaa Vaasan aikuiselle sotavanhukselle.

— Jumalan rauhaa, Tahvo vaari! Kiitoksia hyvästä neuvosta, jonka annoitte Turun linnanpihalla!

— Kas vain nuorta Kurjalan herraa, Pentti Iivarinpoikaa huudahti vanhus hämmästyneenä. Enpä luullut näkeväni teitä näin pian uudestaan.

— Ettekä odottanut näkeväne minua pelkkänä ratsumiehenä aatelisessa lippukunnassa? Mutta paras on palvella ensi astuimelta asti, huolimatta siitä, onko esi-isiä vai eikö. Kukin suku kantakoon omat vikansa ja oman kunniansa. Olen nyt vuoden umpeensa palvellut kuningasta sotamiehenä ja oppinut ratsastamaan vihamieheni kumoon; jos kuningas nyt tahtoo tehdä minut kornetiksi, niin tekee hän sen oman itseni tähden eikä siitä syystä, että nimeni on Tavast.

— Oikein puhuttu, nuori herra, vastasi Tahvo vaari ja puristi lujasti toisen kättä. Kyllä teistä mies tulee, Pentti herra, niinkuin sopiikin kuuluisan Tavastin suvun jäsenen. Tuommoisen väen kanssa on kuningas kulkeva voitollisesti aina maailman ääriin asti.

16. VIIMEINEN LUKU NUORUUDEN UNELMISTA.

Nuori ritari Klaus Hermaninpoika Fleming oli niitä teon ja toimen miehiä, jotka eivät paljoa puhu, sillä heidän ajatuksensa pukeutuvat lakkaamatta käytännöllisiin toimiin. Hänellä oli kyllä tunteita, syviä ja lämpimiä, mutta ne asuivat supisuomalaisen tyyneyden alla. Ne, jotka eivät häntä tunteneet, sanoivat varsin väärin sitä hidasverisydeksi. Hänen Kirsti sisesaassaan oli samaa tarmokasta toimintakykyä, mutta sen ohella hän oli hellempi mieleltään ja vilkkaampi luonteeltaan. Hän osasi puhua ja haaveilla; tunteet saivat hänet usein valtaansa, mutta samoin kuin veli puki ajatuksensa, puki hän tunteensa toimintaan. Suuruuden aineksia oli molemmissa, ja kumminkin kulki sisar jälkeä jättämättä kautta maailman, kun taas veli sai historiassa kuulun nimen.

He istuivat rinnatusten vuorella, auringon alkaessa kallistua lännen maille. Tuttavallisesti ensin puheltuaan lähimmistä sukulaisistaan ja itsestään Kirsti käänsi puheen Stolbovan rauhaan ja kysyi, mitä veli siitä arvelee. Tämä vastasi totuttuun tapaansa lyhyesti:

— Venäjä on sidottuna, Puola voimatonna, Suomi saa rauhassa kasvaa ja varttua ja Ruotsi on nousemassa suurvallaksi. Me joudumme pitkällisiin sotiin, kenties muilla taistelutantereilla.

— Ruotsi on voittanut Jaakko de la Gardien johdolla, Suomenmaa Eevert Hornin johdolla. Minun mielestäni on oikein, että ne siten jakavat

kunnian keskenään. Jos minä olisin mies, niin tahtoisin astua Eevert Hornin sijaan; mutta minulla on veli, joka täyttää sen paikan paremmin.

— De la Gardie ja Horn ovat tehneet paljon; mutta nyt alkaa kuningas kohota päällikköjensä läpuolelle. Hän menee kauemmaksi opettajiaan.

— Mutta hän saattaa kaatua sodassa, kuten Eevert Hornkin.

— Milloin on kuningas kaatunut kesken toimiaan?

— Olen kuullut kerrottavan, että Harald Kaunotukka unohti valtakuntansa velhonaisen tähden.

— Unohtiko? No, kyllä hän sen korvasi jälleen. Ebba Brahe löytää kyllä lohdun, ja kuningas on jo aikoja sitten tehnyt samoin.

— Minä en puhu hänestä, josta olisi tullut ansiollisin kuningatar. On prinsessoja, joilla on pienemmät ansiot.

— Oletko sinä mustasukkainen?

Kirstin poskille lehahti hehkuva puna, ja se harmitti häntä. Hän vastasi:

— Mustasukkainen saattaa olla ainoastaan samanarvoisia kohtaan.

— No, enpä ymmärrä, mikset sinä voisi olla Ebba Brahen vertainen. Mutta ole levollinen. Rakkaus on lapsentauti, ja kuningashan ei enää ole lapsi.

— Oletko varma siitä?

— Niin varma, että hän on valtaneuvoston kanssa keskusteleva seuraavasta lemmeiliitostaan.

— Ja sittenkin hän saattaa uneksia! Ritari, joka ei ollut uneksija, nousi ylös.

— Väkeni on valmiina lähtöön, minun täytyy jättää sinut. Hyvästi, Kirsti! Vahinko, ettet ole syntynyt Brandenburgin prinsessaksi, koskapa olet syntynyt kuningattareksi. Mutta — lisäsi hän myhähtäen kauniin myhäilynsä, joka ani harvoin valaisi hänen totisia kasvojaan — sinähän olet Fleming; en tiedä Brandenburgeissa mitään, mitä sinun kannattaisi kadehtia.

Ja hän poistui kiireisin askelin. Pian hän oli jälleen joukkonsa etunenässä ja ratsasti pois.

Kirsti Fleming jäi ajatuksiinsa vaipuneena istumaan vuorelle ja palautti mieleensä sadun taivaanlaen vaarallisesta kohdasta. Tuo kaikki oli ollutta ja mennyttä niinkuin aavenäky; hän oli pysynyt uskollisena itselleen ja ystävyydelleen. Siitä puolin hänen tähtensä oli loistava huomaamattomana, kaukana vaaroista ja valtaistuimista, kulkien tuntematonta tulevaisuutta kohden. Hänen kohtalonsa oli oleva naisen kohtalo: uhrata oma itsensä.

Silloin häntä lähestyi Sigfrid mestari joka tuli häätalolta päin. Vanhus ei nähnyt Kirstiä; hän kulki ohitse syviin ajatuksiin vaipuneena. Neitonen mainitsi hänen nimensä ja pyysi häntä viereensä istumaan.

— Joko palaatte kaupunkiin, arvoisa isä? kysyi hän.

— Tuonne taloon jätin ne, jotka elämän iloja iloitsevat. Minun iässäni ajatellaan enemmän tulevaa elämää, ja minä iloitsen luonnon heräämisestä, joka on esikuva meidän omasta ylösnousemisestamme.

— Olen teille kiitollisuuden velassa, Sigfrid mestari. Muistatteko, että kerran ennustitte ymmärtämättömän lapsen elämänvaiheita.

— Saattaa olla. Ymmärtämättömiä lapsia me olemme kaikki tyynni.

— Te ennustitte, ja ennustus on käynyt toteen. Käyvätkö ennustuksenne aina toteen?

— Minä saatan erehtyä. Me näemme täällä niinkuin peilissä tumman luvun. Tähdet kulkevat kulkuaan tuolla päämme päällä. Ihminen päättää, Jumala säättää. Armas neiti, paras on uskoa omassatunnossa olevaa ennustajaa; se ei valehtele milloinkaan.

— Mestari, te puhuitte iästänne. Tiedätteköhän, että te olette nuorempi minua?

— En, sitä en tiedä. Voitteko kääntää ajan virran juoksemaan takaisin kohti lähdeään.

— Uskokaa minua, te olette minua nuorempi. Te voitte, mitä minä en voi — te voitte uneksia.

— Kaikki ihmiset voivat uneksia.

— Minä en voi. Muistatteko, mitä kerran sanoitte minulle: jotakin kuolee siinä ihmisessä, joka joutuu Jupiterin kanssa vastakkain. Totta puhuitte: mennyttä on uneksimistaitoni. Kun ihminen on heittänyt sydämensä tuleen ja se on siinä tuhaksi palanut, ei hän enää uneksi.

Sigfrid mestari katsoi häneen kummastellen, melkeinpä ankarasti.

— Se ei ole mahdollista, se on sekä Jumalan tahtoa että luonnon lakeja vastaan. Pyhät marttyyrit, jotka on tulen liekissä poltettu, ovat samalla hetkellä uneksineet taivaan autuudesta. Poloiset, jotka ovat myyneet sielunsa synnille, uneksivat tulevaisen elämän rangaistuksista. Sielulla on aina jotakin, mikä on takana päin, kuten myös jotakin, mikä odottaa edessä päin. Sydän on juonikas vehe; se on olevinaan tuhkana ja silloin se kytee kuin sysihauta syvyyksissä, joihin silmä ei näe. Siinä, missä me seisomme, uneksii luonto uudesta taivaasta ja uudesta maasta. Tänä hetkenä, jolloin tässä olemme, uneksii vuosisata tulevia vuosisatoja, kevät uneksii kesää ja silmänräpäys iankaikkisuutta. Tekö yksin olisitte tulevaisuutta ja sielua vailla?

— Kunnianarvoisa isä, minä tiedän kylväjän kylvävän siementä tuhkaan, ja Jumala saattaa kyllä kylvää minuun uuden elämän. Selittäkää minulle, mitä sanoitte tästä meidän ajastamme. Onko se vanha vai nuori?

— Vanha se on vuosisatain perinnöstä, ja nuori se on tulevien aikakausien elinvoimasta. Sata vuotta sitten odotti Martti Luther maailmanloppua, kosk'ei hän voinut käsittää, kuinka olisi mahdollista enää nousta sen korkeammalle ymmärryksessä tai vaipua syvemmälle pahuuteen. Määrä ja mitta on pantu, eikä sitä yksikään tiedä, vain Jumala. Minä odotan vielä näkeväni näillä vanhoilla, sammuvilla silmilläni kummallisia nähtäviä. Minä odotan Antikristusta, joka on ilmestyvä lopun edellä.

— Kuinka, arvoisa isä? Te odotatte Antikristusta ja sanotte kuitenkin aikakauttamme nuoreksi tulevaisesta voimasta?

— Niin, enpä tahdo salata teiltä, armas nuori neiti, että ihmeellisiä merkkejä on kahtena viime vuonna näkynyt taivaalla ja ne jatkuvat yhä, niin että sokeakin huomaa jotakin suurta ja peloittavaa olevan tulossa. Eikä siinä kyllin, että monessa kohti on nähty sotajoukkojen taistelevan ilmassa, pohjoisesta päin tullen ja toisia kohdaten kaakon ilmalta, eikä siinäkään, että merkkejä nyt näkyy auringossa ja kuussa ja meren aallot ankarasti pauhaavat niinkuin Raamattu ennustaa. Kummallisempaa kuitenkin on, että Mars, Jupiter ja Saturnus nyt ovat senkaltaisessa yhdistelmässä, jommoista tuskin milloinkaan ennen on ollut, ja hirmuisten pyrstötähtien usmia leviää ylitse maailman, niin että ne tekevät kaikki planeetat rauhattomiksi ja ikäänkuin raastavat mukaansa taivaan voimat. Tämä tietää, että pian on tuleva sellainen suuri, pitkällinen ja kauhistava sota, ettei ole ollut maan päällä senkaltaista hamasta pakanuuden ajasta, ja Gog ja Magog kaiketi nousevat kristikuntaa vastaan ja heidän päänsään on Antikristus, synninihminen. Mutta katso, juuri semmoisten raskaitten aikain lähestyessä Jumala varustaa kansansa uusilla voimilla, niin että siitä tulee väkevä kuin nuori jalopeura ja että se vankasti nousee tulevia vaivoja vastaan. Ja tämä on minun *sententiam*, minun tyhmän ymmärrykseni oletus, että eritotenkin Ruotsin valtakunnan, yhdessä Suomenmaan kanssa, joka on sen ulkovarustus, pitää tänä aikana nousta suurempaan voimaan ja valtaan kuin milloinkaan ennen, ja niin siitä on tuleva se Mikael, jonka sotisopana on Jumala ja jonka säkenöivä miekka on maahan kaatava Antikristuksen. Siihen toimeen on Jumala kutsunut valitun sankarinsa, Kustaa Aadolfin, jonka merkit Tyko mestari jo minun nuoruuteni aikana näki taivaalla Cassiopean tähtisikermässä. Hän on sen tekevä. Hän on nuori, hänen valtakuntansa on hänen kanssaan tuleva nuoreksi ja voitoista voimalliseksi. Tuleva on raudan ja veren aika, mutta sen jälkeen sanoo Herra: "Minä tahdon saattaa kultaa vasken sijaan ja hopeaa raudan sijaan ja vaskea puiden sijaan ja rautaa kivien sijaan ja tahdon tehdä vaivas rauhaksi ja työ vanhurskaudeksi. Ei enää sinun maassas vääryyttä kuuluman pidä, ei vahinkoa, eikä kadotusta sinun äärissä; vaan sinun muuris pitää autuudeksi ja sinun porttis kiitokseksi sanottaman."

— Enkö ollut oikeassa, isä? Teidän puheenne on kuin kahdeksantoistavuotiaan uneksimista. Mutta ettehän puhu itsestänne mitään. Ja kumminkin olen kerran kuullut teidän uneksivan korkeasta, ihanasta tornista, josta tähtitaivas levisi kirkkaudessaan teidän eteenne niin lähelle, että te melkein saatoitte syliinne sulkea koko luodun maailman. Olen kuullut teidän uneksivan kauneimmista tieteenvälineistä, parhaimmista, mitä ihmisen nero on voinut keksiä avaruuden tutkimista varten, ja ne olivat teidän omianne; te istuitte hiljaisessa yössä, mitaten äärettömyyttä ja säätäen lakeja planeetoille ja auringoille, joiden olemassaoloa ei tähän saakka ole voitu aavistaakaan. Te olitte nuori ja rikas ja kartutitte tähtitiedettä hämmästyttävillä keksinnöillä. Ei ollut koko oppineessa maailmassa yhtään niin loistavaa nimeä kuin teidän nimenne; te olitte vuosisadan mies ja ihmishengen opastaja tähän asti tutkimattomissa korkeuksissa. Teidän jalkainne alla oli maa ja teitä korkeammalla oli ainoastaan Herra Jumala.

— Niin,niin oli, sellaiselta minusta näytti, virkkoi vanha mestari ajatuksissaan. — "Kaiken tämän

minä annan sinulle, jos sinä maahan lankeat ja kumarrat minua." Mutta kiitetty olkoon Jumala, että minä näistä viettelevistä unista heräsin vanhana ja unohdettuna köyhässä majassani, huonojen omatekoisten putkieni ja harppieni ääressä. Kuka minä olen, Herra, että minä sinun luomaasi laittaisin? Missä olin minä silloin, kun kointähdet sinun ylistystäsi veisasivat?

— Sentähden, että olette nöyrä, on Herra kumminkin antanut teille ennustamisen hengen ja taidon lukea tähtien kirjoitusta. Te ette voi kieltää olemattomiksi Jumalan lahjoja. Mitä te sanotte itsestänne?

— Minä olen se muurahainen, jolle Herra sanoi: mene, kuljeta kortesi ja jää unohduksiin! Minä olen se honka, jonka Herra pystytti vuoren huipulle katsomaan laajalti ympäri ja näkemään yön tulon ja auringon nousun ennen muita metsän puita. Minä olen se viisas mies, jonka jälkeen tulee muita ja viisaampia, niin että minun viisauteni pitää tuleman hulluudeksi ihmisten edessä, niinkuin se on hulluutta Jumalan edessä. Minä olen tänäpäivänä profeetta, eikä kukaan minua usko; minä olen huomenna poissa, eikä kenkään minua muista. Kenties pitkien aikojen kuluttua, kun taivaan tähdet kirkkaasti kimaltelevat tuntemattoman hautani yläpuolella, kenties silloin joku yksinäinen matkamies pysähtyy illan tullen vuorille Pohjanlahden rannalle ja muistelee muinaista lapsuudenaikaista satua ja virkkaa itsekseen: tässä kulki entisinä aikoina mies, joka luuli osaavansa lukea, mitä Jumala on kirjoittanut taivaan kannelle. Minä olen unohtanut hänen nimensä; hän eli valistumattomaan aikaan, jolloin vielä uskottiin tähtien vaikutukseen.

— Niin, isä, mahdollista on, että olette oikeassa. Mutta silloin, kun maatamme valaisee suurempi ja kirkkaampi valo, silloin ihmiset hakevat vanhoista kirjoista teidän nimenne ja sanovat toisilleen: hän oli ensimmäinen oppinut tutkija, jonka Suomenmaa on synnyttänyt tieteelle ja maailmalle. Hän oli, lähinnä Jumalan sanaa, ensimmäinen viisauden lähde, joka lähetti purojansa eri haaroille tekemään maata hedelmälliseksi. Niinkuin hän oli alku, niin oli hänen suuruutensakin alun suuruutta, koskapa kaiken alun tulee sulattaa jäätä ja murtaa vuoria. Hän oli köyhä ja unohdettu, hän kärsi toisinaan vainoa, monesti kiittämättömyyttä; mutta katso, kuinka suurta hän on saanut aikaan vähillä apukeinoillaan, ja katso, kuinka pitkän jonon seuraajia hän on saanut tutkimusten tiellä! Suuri taito tai kunnia ei ole rakentaa valmiiksi sitä, jonka perustuksen edelläkävijät ovat luoneet; mutta kunnia on rakentaa perustus, joka kestää läpi aikakausien.

— Armas neiti! Sanoitte minua äsken nuoremaksi itseänne. Mutta milloinka minä ihanimmisakaan nuoruuteni unelmissa olisin voinut kuvata niin kauniita kukkasia illan taivaalle kuin te nyt kuvaatte eteeni jälkimaailman taivaanrantaan? Kiitos siitä, että olette tehnyt vanhan, köyhän miehen rikkaammaksi kuin moni muu on, joka vaelttaa elämän kauneimmassa kukoistuksessa! Aurinko menee mailleen; ylistäkäämme Jumalaa!

Ja niinkuin koko luonto olisi tahtonut totella tuota kehoitusta, levisi vanhan mestarin näin sanoessa hehkuva kimaltelu meren lahdelle, rannoille, vuorille ja metsiin. Satakieli viserteli korkeassa tammessa meren rannalla; rastas vastasi tervehdykseen vuorelta hongan latvasta; häälauluja kuului Trollbölen talosta, ja paimentyttö, jota ei oltu kutsuttu häihin, lauloi kirkkaalla äänellä yksinäistä lauluaan joen äyräällä. Juhannusyö laskeutui hiljaisena ja tuoksuvana yli tienoon tuntematta pimeyttä tai surua. Maa näki edessään kesän ja hedelmän. Luminen, karu pohjola uneksi vielä kerran onnellista nuoruutensa unelmaa.

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NUORUUDEN UNELMIA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR

ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.